MİTOLOJİ ve TARİH DİZİSİ

Amazonlar

Tayfun Pekyürek

onim

AMAZONLAR

Tayfun Pekyürek

anonım

ANONİM YAYINCILIK
Yayın No: 17
Mitoloji ve Tarih Dizisi: 12

AMAZONLAR
Yazar: Tayfun PEKYÜREK

Editör: Yalçın LÜLECİ
Redaksiyon: Tayfun Cihan ÖNDER
Sayfa Düzeni: Muhammet Cüneyt ÖZCAN
Kapak Tasarımı: Ahmet ALTAY

Baskı ve Cilt: Ceren Matbaacılık Ltd. Şti.
www.cerenmatbaa.com
Tel: 0212 423 90 09

1. Baskı, Ocak 2011
ISBN: 978-605-100-347-4

anonim
YAYINCILIK

Çatalçeşme Sokak No:19/1 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: 0212 520 07 40 - 512 83 79
Faks: 0212 511 87 23
anonimyayin@gmail.com
Anonim Yayıncılık, bir Parıltı Yayıncılık markasıdır.

İÇİNDEKİLER

Giriş

Dönem İlkçağlar... Yiğitlik o dönemlerde can almak ile özdeşleştirilmişti. Ataerkil kültürün birer sembolleri olan Yunan tanrıları, ölümlü kızlara âşık olurlar, ölümlü kızlarla birleşirler. Efsanelerin kahraman erkekleri ülkeler fethetmektedirler. O dönemlerde Atinalı kadınlar, düşünceleri sorulmadan evlendirilirlerdi. Kocaları boşadım dedikleri zaman bu Yunanlı kadınlar dul kalırlardı.

Antik Yunan dönemi kadınlarının yanlarında yaşlı bir köle bulunmadan sokağa çıkmaları yasaktı. Kadınlar eşlerinin arkadaşları ile sofraya birlikte oturamazdı. Oy kullanma hakları yoktu. Eğitim görmeleri mümkün değildi.

Aynı dönemlerde Anadolu'da yaşamakta olan başka kavimlerin kadınları (Yunan olmayan kavimler), erkekler ile aynı ortamlarda bulunabiliyordu. Birlikte felsefe tartışmalarına girmekle kalmıyor, diğer konularda da söz hakları bulunuyordu. Anadolu kadınlarının spor karşılaşmalarına katılmaları da sağlanmıştı.

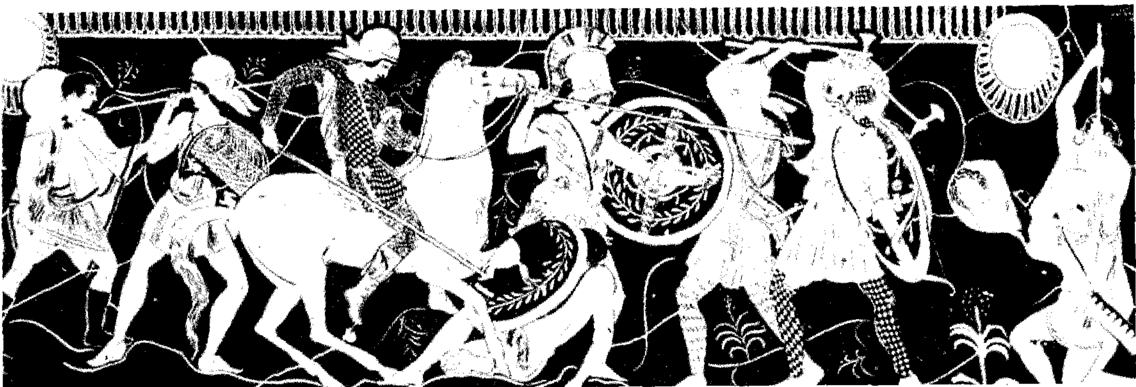
Tüm bu iddialar ile ilgili çok sayıda belge ve doküman günümüze kadar gelebilmeyi başarmıştır. Çeşitli

sanat eserlerinde bu işlerin izlerini görmek mümkündür. Örneğin; Lidyalı kadınlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Herodot onlarla ilgili yazarken; o kadınların istedikleri sürece erkeklerine karılık yaptıklarını ve istemedikleri zaman da erkeklerinden ayrılma hakları olduğunu söylemektedir.

Anadolu'da kadın özgürlüğünün ilk öncülerinden biri de Miletos'lu (Milet) Aspasia olmuştur. Lesbos'lu (Midilli) kadın şair Sappho. Dünyanın ilk kadın amirali Halikarnassos'lu (Bodrum) Artemissia da Anadolu kökenli bir kadındır. O dönemlerde Anadolu matriarkal (anaerkil) bir durumdaydı. Anadolu kavimlerinde, kentlerin ve ülkelerin kralları öldüğü zaman tahta kralın erkek çocuğu geçemezdi. Yeni kral, kraliçenin evleneceği erkek olurdu.

Ters açıların eşitliğini hesap ettiği için tarihe geçmiş olan Filozof Thales; "Ay ve güneş tanrı değil, kütledir." önermesi ile sahneye çıkan ve Atinalı Perikles tarafından idama mahkum edilmiş olan Demokritos; "Kimse aynı nehirde iki kez yıkanamaz." sözü ile tarihe not düşen diyalektik kuramının babası olan Heraklitos gibi daha birçok isim Anadolu'nun, Ana Tanrıça kültünün hakim olduğu uygarlıklar tarafından yaratılmış önemli düşünürlerdir.

Onların yaşadığı dönemde Anadolu medeniyetleri sanat ve bilim ile ilgilenirken, diğer tarafta patriarkal (ataerkil) Yunan site devletlerinin saldırgan birlikleri, çevrelerine fetih saldırıları düzenliyordu. Anadolulu bilim adamları ise bu kanlı saldırıların olduğu dönemde güneş tutulmasını bile hesap etmeyi başarmışlardı.

Amazonlar, Anadolu'da at üzerinde savaşan ilk kavim olmuştur.

Çok değerli bilim adamlarının ortaya çıkmasını sağlayan Anadolu toprakları, kadınlık bilinci ve dişi bilgeliği ile öylesine derinleşmişti ki, en sonunda bu gelişmeler yeni bir anaerkil kavmin doğmasına neden olmuştu.

Kadının, kendi kendine yetmesi sağlayan, hatta erkeğe üstün olmanın sembolü olarak kabul edilen yeni bir kavim. Analık ve savaşçılık yeteneklerini birleştirerek yeni kavmi, Amazonları, doğurmuştu Anadolu toprakları.

Mitolojik Altın Post'u aramak üzere Karadeniz'e yelken açan eski Yunan'ın en "yiğit" kahramanları ile doluydu Argo gemisi? Küpeşteye yaslanmıştı, ufuklara bakmakta olan Truva'nın zalimi Akhilleus'un babası olan Kral Peleus. Geminin sancak bölümünde ise diğer iki yiğit, Zeus tarafından onurlandırılıp, ödüllendirilmiş Kastor ile Polydeukes ve beraberlerinde ayaklarını delikanlı Hylas'a yıkatan Herkül de var. Bu gemi ve içindekiler Antik Yunan'ın en ünlü kahramanları.

Argo gemisi Karadeniz'e geldiğinde hepsinin gözleri kararmış ve endişe ile tedirginlik içine girmişlerdi. Çünkü geldikleri yer bir Amazon bölgesiydi ve Amazonların ülkesinden geçmek zorunda kalmak bu büyük kahramanları bile korkutuyordu. O zamana kadar, o bölgeden geçmek zorunda kalmış olan diğer gemiler gibi onlar da sessizce, kendilerini göstermeden ve Amazonlar ile karşılaşmadan bölgeden geçip gitmek istiyorlardı.

Antik destanlarda anlatılan Altın Post söylencesinin kayıtlarına bu yolculuk şu sözlerle geçmektedir: "Altın

Post serüveni için yola çıkan kahramanlar ile dolu Argo gemisi, Amazonların ülkesinden ses çıkarmadan, uzaktan geçip, gittiler."

Amazonlar konusu son derece cazip bir konu olmuştur. Bütün Batılı araştırmacılar Amazonların ülkesini, Anadolu'dan başka bir yerde göstermeye gayret etmektedirler. Bundan dolayı bu tür araştırmacılar Amazon ülkesinin Kafkas dağları etekleri, Trakya, Güney İskitya veya Tuna ağzı olduğu yolunda söylemler içine girerek, bunu kanıtlamaya çalışırlar.

Birçok tanınmış Antik Çağ yazarı Amazonların, Anadolu'da yaşamış olduğu konusunda fikir birliği etmiş durumdadır. Strabon "Coğrafya" adlı eserinde, Amazonların yaşadıkları Anadolu toprağının bitki örtüsü de dahil olmak üzere bilgi vermektedir. Tarihçi Pindaros da "Amazonların mızrakları ile uzaklara erişen bir Syria ordusuna komuta ettiğini" anlatırken Amazon ülkesini Themiskyra'da olduğunu kesin bir şekilde belirtmiştir. Themiskyra denilen yerin günümüzdeki adı Terme'dir.

Amazonların başkentleri olan Thermodon'un adını aldığı Thermodon nehri de Terme çayından başka bir şey değildir. Amazonların yerleşim bölgelerinden biri de Çarşamba ve Ünye arasında bulunan bölgedir. Samsun bir Amazon bölgesidir.

Amazonları bu kadar çok popüler yapan en önemli özellik onların erkeklerle olan sorunlarıdır. Yunanlı tarihçi-yazar Aiskhylos, onlar için "Savaşçı Amazonlar, erkek düşmanlarıdır." demektedir. Savaş tanrısı Mars ve perilerin içinde en uyumlu olanı Harmonia'nın kızları oldukları için bu nitelikte oldukları düşünülmektedir.

Amazonlar, av ve savaş ile uğraşarak yaşamakta ve erkeklerle beraber yaşamaya gerek duymamaktaydılar. Yine de soylarını sürdürebilmek için erkeklere ihtiyaçları olurdu. Bu gereksinimleri için bile asla erkeklere boyun eğmemişlerdir. Amazonların ilk dönemlerinde erkekler de kavim içinde bulunurdu. Amazonlar, onlardan sadece köle ve uşak olarak yararlanıyor, onları diledikleri gibi kullanıyorlardı. Yunanlılar, Amazonlar hakkında bu şekilde düşünmüşlerdir.

Amazonlar din bakımından, Anadolu'da M.Ö. 8.000 yılından, ilk insanların varlığından itibaren çeşitli isimler altında Ana Tanrıça olarak betimlenmiş bir inanca sahip ve bu inancın en şiddetli takipçisiydiler. Köklü bir inanç, bir topluluğa şekil veren en önemli niteliklerden biri olmuştu. Bundan dolayı kavim içinde yaşayan erkekler de kadınların üstünlüğüne inanmak zorundaydı. Sonraları çeşitli şekillerde Amazonlar ile irtibat kuranlar Zeus isimli bir erkek tanrıdan söz etmeye başlamıştı. Anlatılanlara göre bu dinin kabul edildiği ülkelerde üstün olan erkeklerdi. Amazon kavmi içinde bulunan erkeklerin zaman zaman isyan etmesinden dolayı, Amazonlar bu köle erkekleri kılıçtan geçirdikten sonra toplumlarını artık erkeklere kapatmış duruma gelmişlerdi. Sadece çiftleşmek için zaman zaman erkekler ile bir araya geliyorlardı.

Yılın belli dönemlerinde Gargaria'ya (Çanakkale dolaylarındaki Küçükkuyu) seferler yapan Amazonlar, o bölgede bulunan erkekler ile çiftleşirdi.

"Amazon" İsminin Kökeni

Amazonlar kız çocuklarını kendi töre ve gelenekleri uygun bir şekilde yetiştirirlerdi. Son derece zor ve yıpratıcı olan bu eğitimin üstesinden gelmek her biri için kolay olmazdı. Bazı tarihçiler aksini söylese de, Amazonlar eğitimler sırasında sadece savaş sanatını öğretmekle kalmıyorlar, küçük Amazon kızlarına zorunlu bir ameliyat da yapıyorlardı. Amazonlar kız çocuklarının sağ göğsünü daha çocuklukları sırasında keser ve kesilen yeri ateş ile dağlarlardı. Çeşitli araştırmacıların iddiasına göre; Amazonların bunu yapmalarındaki maksat, kullanmak zorunda kaldıkları bir savaş aleti olan yayı daha rahat gerebilmek istemeleriydi.

Bazı dilbilimciler Amazon isminin de buradan geldiğini öne sürmektedir. Anadolu'da bulunan çok kadim bir dili kullanmakta olan Amazonların dilinde isimleri, "A", "yok" anlamında olumsuz ek olarak ve "mazon=göğüs"; anlamında "göğüssüz", "göğsünü kesmiş" kişi anlamında kullanılmaktadır. O dönem, İlk Çağ sanatçılarının Amazonları tasvir eden resimlerinde ise Amazonların göğüslerin kesilmemiş olarak tasvir edilmesi bu iddianın üzerinde şüpheler oluşturmuştur.

Bundan dolayı bazı araştırmacılar "A" harfinin arttırıcı anlamda kullanıldığını söyleyerek; bundan dolayı Amazon adının anlamının "geniş ve güçlü göğüslü" olduğunu iddia etmişlerdir. O dönemde Anadolu'da yaygın bir şekilde tapılmakta olan Ana Tanrıça Kibele'nin heykelleri de birden fazla göğüslü bir şekilde tasvir edilmiştir. Göğüsler besleyicilik, büyütmek için karşılıksız vericilik, şeklinde tanımlanmaktadır.

Amazon isminin kökü konusunda başka teoriler de bulunmaktadır. Amazon adının "maza" hecesi eski Kafkas dillerinde "ay" manasına gelmektedir ve taptıkları ay tanrıçası ile ilgili olduğu şeklinde inanışlar vardır.

Amazonlar ok ve yayı birer silah olarak çok sık kullanmaktadır. Ayrıca mızrak, kargı ve kılıç gibi silahları da kullanmaktadırlar. Başlarına miğfer giydikleri de bilinmektedir. Amazonların en önemli savaş aleti ise günümüzde onların sembolü haline gelmiş olan "Labris", çift yüzlü balta olmuştur.

Amazonların Silahları
Çift Taraflı Balta Labris Sembolü ve Amazonlar

Labris'in kökeni konusunda araştırmalar yapmış olanlar tarafından konu incelenmiş ve bu şekilde bazı teoriler de kanıtlanmak istenmiştir. Hititler tarafından yaygın olarak kullanılmakta olan bir savaş aletidir Labris. Bir başka benzersiz anaerkil uygarlık olan Giritliler de bu aleti kullanmıştır. Ancak

Labris sözcüğü Girit dilinden değildir. Anadolu krallıklarından olan Lydia ve Karia lisanlarından geldiği düşünülmektedir. Labris, Etrüskler dönemine kadar kullanılmıştır.

Amazon savaşçı kadınlarının bir başka önemli niteliği de at üzerinde savaşma konusunda da yetenekli olmalarıydı. Amazonlara kadar at bir savaş aracı olarak kullanılmamıştır. At sadece bir yük hayvanı olarak kullanılıyordu. Yunan medeniyeti atları bir yük hayvanı olarak kullanmış; ama Anadolu uygarlıkları, özellikle de Amazonlar atı bir binek hayvanı olarak Anadolu'da kullanan ilk kavim olmuştur.

Pelta ve Ay Tanrıçası Kültü

Amazonların kendilerine has bir başka silahı ise "Pelta" adında, yarımay şekli olan bir kalkandı. Pelta'nın şeklinin ve isim kökeni konusunda yapılan teorilerde Amazonların taptıkları Ay tanrıçasından gelmiş olduğu söylenmektedir.

Amazonlar tarafından varlıklarının kaynağı olarak gördükleri "Ana Tanrıça" gerçekte "Ay tanrıçası"ydı. Değişik dönemlerde, çeşitli isimler altında anılan ancak esası her zaman "ay"ın astrolojik konumu ile ilgili olan bir tanrıçaydı Amazonların tanrıçası. Bu tanrıçanın nitelikleri arasında; annelik değerleri, besleme hisleri, doğum arzusu ve kapasitesi, kadınlık özellikleri, kadınsı hisler, sevgi bağları, vericilik güdüsü, bereket gücü gibi niteliklerle bezenmiştir.

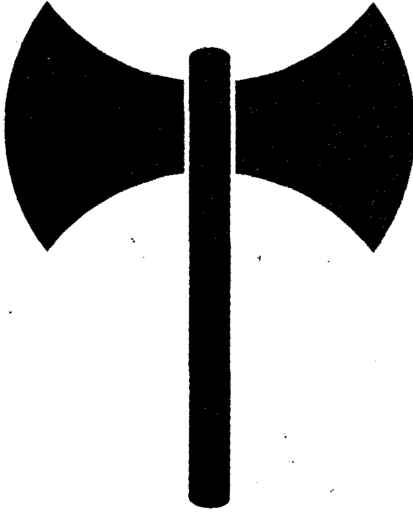
Ay Tanrıçası, ilk dönemlerde "Kibele" adıyla isimlendirilmiştir. Zaman içinde isim dönüşerek "Artemis" olmuştur. Ancak, Yunan tanrıları panteonunda isimlendirilen "Artemis" aynı tanrıça olarak kabul edilmez. Anadolu kökenli Ana Tanrıça bakire değildir ve doğurgandır; Ataerkil Yunan dininde betimlenen Tanrıça Artemis ise bakire olarak kabul edilir. Gerçek Ana Tanrıça doğurganlığı sembolize etmektedir.

Amazonların Sosyal Yaşamları

Araştırmacılar zaten, Amazonların gerçekte erkek gibi davranmadıklarını, aksine farklı ve alışılmadık bir şekilde dişiliklerini ortaya koyduklarını söylemektedir. Amazonların taptıkları tanrıçanın betimlenmesinde de bu özellik kendini göstermektedir. Dişilik ile seksilik niteliklerinin birbirine karıştırmaması gerekmektedir.

Dış dünyada bilinen anlamda kadınlar değillerdi Amazonlar. Yine de onların da diğer kadınlar gibi süs eşyası kullandıkları konusunda bilgiler bulunmaktadır. İçlerinde analık duygusu olduğu açıktır, beraberlerinde bulunan kız çocuklarını yetiştirmeleri bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Ayrıca kıyafetleri de oldukça kadınsıdır ve erkek giysileri giymemişlerdir. Savaştıkları sırada bile kısa yada uzun etek giymekteydiler. Amazon betimlemeleri; Antik Çağ sanatçıları tarafından resmedilirken sağ omuzlarından aşağı inen, belden geniş bir kemer ile bağlı, kısa bir gömlek bulunmaktadır.

Amazonlarla özdeşleşmiş bir savaş aracı olan çift yüzlü balta.

Amazonlar Yunan tanrılarının hepsine düşman olmuşlardı. Bazı dönemlerde babaları olarak kabul edilen Ares'e taptıkları da söylenmektedir. Yine de bu konuda kesin bir kanıt ortada yoktur. Diğer yandan Amazonların, Ana Tanrıça kültünün takipçileri olduğu konusunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır.

Buna Artemission, (Efes'teki dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen ünlü Artemis Tapınağı) örnek olarak verilebilir. Bu görkemli tapınağın ilk halinin Amazonlar tarafından yapıldığını söyleyen kişi Tarihçi Pausanias'dır. Amazonların bu ilk tapınaklarında Ana Tanrıça'ya kurbanlar sunduklarını da yazılmıştır, çeşitli tarihi kayıtlarda.

Yazar Pausanias'ın anlattıklarına göre, zaman içinde tamamlanan bu muhteşem tapınakta, Amazonlara saygı amacıyla yapılmış bir Amazon anıtı da bulunmaktadır. Burada bulunan heykelleri İlk Çağ'ın en ünlü heykeltıraşları tarafından yontulmuştur.

Pausanias, Amazonların dini hakkında çok önemli bilgileri kaydetmiştir. Ana Tanrıça'nın ilk rahibeleri olan kadın savaşçıları tanımlarken, onlara bir çeşit "arı" olan Melissa denildiğinden de söz etmiştir.

Artemis, Ana Tanrıça'nın çok göğüslü heykeli, dikkat çekicidir. Bu konuda çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bazı araştırmacılar; Artemis'in göğsünde bulunan çıkıntılara "memeler" demekte, bazıları da bu çıkmtıları "bal peteği" olarak yorumlamaktadır. Amazon dininin rahibelerine bir çeşit arı adının verilmesi bu çıkıntıların niteliği konusunda bir fikir verebilir. Bal ve arıcılık Antik Çağ Anadolu bölgesinde oldukça yaygın olarak yapılan bir işti. Eski pagan tanrılarının bazıları, örnek olarak "Tanrı Priapos" balı yöneten bir tanrıydı. Balın cinsel güç ve yaşam vericiliği de buradan gelmektedir.

Tarihçi Pausanias'ın anlattıklarına göre; dinsel törenleri Hippo adındaki başrahibe yönetmekteymiş. Amazon savaşçı kadınları, Ana Tanrıça heykelinin etrafında silahları ile birlikte dans etmekteymiş. Dans sonrasında ise koro meydana getirip şarkılar söylerlermiş. Bu danstan İskenderiyeli şair Kallimakhos da söz etmiştir. Onun anlatımına göre; Amazonlar, Artemission'un ilk halinde, tanrıça adına diktikleri heykelin çevresinde silahlar ile dans yapmaktaymışlar.

Amazon Kraliçeleri

Amazonların en önemli üç kraliçesi Yunan geleneğinin "en yiğit" üç erkeği tarafından öldürülmüştür. Yunanlı mitoloji yazarları bu konudan çok söz etmiştir.

Truva savaşında Hektör'ü öldürmekle nam salan Akhilleus (Aşil); diğer Yunan tanrıları gibi, kadınları kaçırıp ırzına geçmiştir. Theseus ve akıl bozukluğu olan Herakles üç Amazon kraliçesini öldürmüşlerdir. Üç Amazon kraliçesinin, üç Yunan kahramanı tarafından öldürülmüş olması manidardır.

Penthesilea

Güzellik konusunda, tanrıçaları bile kıskandıran kraliçe, Truva Savaşı sırasında, şehri yağmacı Yunanlılara karşı korumaya çalışırken Akhilleus tarafından öldürülmüştü. Ares (savaş tanrısı) ve Otrere'nin kızı idi kraliçe Penthesilea. Truva Savaşı sırasında Kral Priamos'un tek oğlu ölüp de savaş kaybedilmeğe başladığı sırada hemen ordusunu

toplayıp kentin yardımına gelmişti. Kraliçe daha önceleri, Priamos ile savaşmıştı, ama kin gütmemiş ona yardıma gelmişti. Kraliçe, Amazon ordusunun başına geçmiş ve büyük başarılar elde etmiştir. Sonunda Akhilleus (Aşil) ile karşılaşmış ve göğsünden vurularak öldürülmüştü.

Akhilleus yüzü maskeli bu düşmanının kim olduğunu merak edip maskeyi çıkarınca, kraliçenin güzelliğine hayran olmuştu ve onu öldürdüğü için bu güzellik karşısında ağlamaya başlamıştı. Bu durumun tuhaflığına gülen çirkin Thersites'i de bu arada öldürmüştü kahraman. Daha sonra Akhilleus da ölünce Amazonlar, bu kez komutanın mezarına saldırmışlardı, ama bu kez de Akhilleus'un ruhu gelmiş ve Amazonları geri püskürtmüştü.

Hippolyt

O dönemde kaleme alınmış kitaplar, ünlü Yunan savaşçılarının dahi onunla savaşmaktan kaçındığını yazmaktadır. Onu öldüren kişi ise Herkül olmuştur. Kraliçenin, babası Ares tarafından verilmiş bir sihirli kemeri vardı. Kahraman Herkül (Herakles) bunu çalmaya gitmişti. Buna karşın kraliçe onu iyi karşılamış ve kemeri neden istediğini sormuştu. Herakles'in açıklamaları karşısında ikna olunca kemeri kendi isteği ile ona vermeye razı olmuştu. Oysa Herakles'in düşmanı Hera ordunun içine kuşku soku-

yordu. Amazonlar kraliçelerinin zor durumda olduğunu düşünüp Herkül'e saldırmışlardı. Bunun üzerine Herkül, Hippolyt'i öldürmüştü.

Antiope

Amazonlar bozguna uğramış bir biçimde, kurmuş oldukları Artemission'un ilk haline sığınarak canlarını kurtarmışlardı. Kraliçe Antiope'nin başı bu kez de Theseus ile derde girmişti. Kraliçeyi, Amazonlar ile savaşmaya gelen Theseus kaçırıp evlenmişti. Bir de çocukları olmuştu. Antiope'yi kurtarmaya Atina kapılarına kadar gelen Amazonlar ise yenilmişlerdi.

Thaletris

Bir diğer kraliçe olan Thalestris ise büyük İskender'e kendi isteği ile teslim olması ile meşhur olmuştu. Ondan bir çocuk istediğini açıkça söylemişti büyük komutana. "Kadınların en asili ile erkeklerin en asilinin birleşmesinden daha doğal ne olabilir?" demişti Büyük İskender'e.

Myrina

Bilinen son kraliçe ise Myrina olmuştur. Çok iyi ata bindiği için lakabı "Çok Sıçrayan Myrina" olmuştu. Onun İzmir (Symrina) şehrinin kurucusu olduğu da söylenmektedir. Mezarı Truva'dadır, ama bulunamamıştır.

Kraliçe Myrina'nın savaşları Amazon tarihinde oldukça önemli bir bölüm kaplamaktadır. Ünlü Atlantislileri yenmiş olduğu da rivayet edilmektedir. Kraliçe 3.000 yaya, 20.000 atlıdan oluşan ordusuyla başkenti almıştı, ancak bütün Atlantisliler teslim olunca onlara bir kent kurup şehre adını vermişti. Sonra savaşçı Gorgolara da saldırmıştı bu dişi Amazon komutanı. Ardından Libya ve Mısır'a geçmiş ve o bölgeleri de fethedip Arabistan ve Suriye yolunu kullanarak Anadolu'ya gelmiş ve burada da Kilikyalılar ile savaşarak onları da yenmişti. Toros dağlarını aştıktan sonra Phrygia bölgesinden geçerek Bakırçayı kıyılarına ulaşmış ve Bergama ovasına yerleşmişlerdi.

Amazonlar ve Savaşları

Amazonlar tüm Anadolu'da savaş yapmışlardır. Yunanistan'a kadar girip, Atina önünde Yunanlılarla savaşa tutuşmuşlardı. Amazonların Frigyalılar ve Likyalılarla olan savaşları da tarih boyunca çok ünlü olmuştur. Özellikle Likya seferinde ünlü Yunanlı komutanlardan Bellerophontes bizzat gelip onlarla

savaşması olayını, mitologlar çok sık anlatmaktadırlar. Bellerophontes ünlü Pegasus'un (Kanatlı at) sahibidir. Gerçekte kimdi Amazonlar?

Bazı araştırmacılar, Amazonların bağımsız bir kavim değil, Hititlerin savaşçı kadın rahibelerinin mitoloji sayfalarına geçmiş bir hali olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe göre; Amazonlar gerçekte yoktur. Hitit dininin savaşçı rahibeleri Amazonlar olarak yorumlanmıştır. Bu savaşçı Hitit kadınları silah taşıyıp savaşa katıldıkları için tarihe ayrı bir kavimmiş gibi geçmişlerdi.

Adı geçen savı öne sürenlerin en önemli kanıtı, günümüzün Fatsa'sında olan Amazonların başkenti Themiskyra kentinin Hitit İmparatorluğu'nun göbeğinde olmasıdır. Bunun yanında, Amazonların başlıca savaş silahı olan Labris'in (iki yüzlü balta) Hitit kabartma ve heykellerinde sıklıkla betimlenmesi, ayrıca Hitit Ana Tanrıçası'nın kuleli başlığının Greklerce Amazon külahı olarak heykellere konmuş olması da Hitit-Amazon ilişkisini güçlendiren diğer kanıtlardır.

Bir diğer grup araştırmacı ise, Amazon diye bir kavmin hiç olmadığını, uzun saçlı savaşçı İskitleri gören Yunanlıların onları kadın sandığını söylemektedir.

Amazonlar Gerçekten de Yaşadı mı?

Amazonlar yoktur, iddiasında bulunanlar genelde kadınların, erkekler olmadan var olamayacaklarını söylemekte ve sormaktadırlar: "Tarihte neden başka benzerleri olmamıştır?" diye. Başka coğrafyalarda da Amazonların (kadın savaşçılar) olduğu söylenmektedir. Amazon nehri adını yine bu savaşçı kadınlardan almıştır. 1550 yılında İspanyol kaşif Francesko Orellana ünlü Pizzarro ve Gonzalo ile birlikte Peru bölgesine gitmiştir. Cordillera'nın doğusunda kalan Napo'ya kadar olan bölgelerde keşifler yapmışlardır. Bu sırada yiyeceksiz kalan keşif grubuna yiyecek temin etmek için kaşifler daha içerlere girmişlerdir. Maranon nehri kıyılarında kadın savaşçılar tarafından saldırıya uğramışlardır.

Kaşif ve adamları bu savaşçı kadınlardan öylesine etkilenmişlerdir ki bu nehre Antik Çağ'da mitlere konu edilen Amazon Nehri adını vermişlerdir. Bazı başka mitologlar ise konuya farklı şekilde bakmaktadır ve Amazonların yazının henüz icat edilmediği dönemlerde yaşadıklarını öne sürmektedirler. Ünlü Antik Çağ tarihçisi Heredot ve coğrafyacı Strabon'un onlardan bahsetmiş olması bu duruma delil olarak gösterilmektedir.

Amazonların sonunu getiren ise erkeklerle bir arada yaşama zorunluluğu olmuştur. Amazonlar başka kavimlerin erkekleri ile kurdukları yerleşik düzen sonucu aileler kurmuş ve yeni düzenin içinde erimiştir. Bu durumu Heredot şu şekilde anlatmaktadır.

Heredot Yazılarında Amazonlar

Heredot'un Amazon ve İskit konusunu bu şekilde anlatmıştır. Ünlü tarihçi konuyu şöyle tamamlamaktadır:

"O zamandan beri ve bugün de o kavmin kadınları büyükanneleri gibi yaşarlar. Kocaları ile beraber ya da yalnız başlarına ata binip ava giderler ve savaşa girerler ve erkekler gibi giyinirler."

Amazonların Yurtları

Amazonlar hakkında ortaya çıkan en geniş bilgi kaynakları, onların hakkında anlatılan öykülerden meydana gelmektedir. Bir söylentiye göre; Libya bölgesinde, başka anlatımlara göreyse de Kafkasya'da ortaya çıkmış bir kadın savaşçılar kavmidir Amazonlar. Ancak anlatıların geçtiği asıl bölge ise Anadolu topraklarıdır. Anadolu coğrafyasında yaşamış bulunan Amazonlarının ilk dönem tarihi, neredeyse yaşadıkları kabul edilen bölgelerin tarihi kadar karanlıkta kalmaktadır.

Bir anlatıma göre; Amazonların soyları, zalimlikleri yüzünden tahttan indirilen iki İskit prensesi Scolopotus ve Hylinos ile başlamıştır. Bu iki Amazon prenses, beraberlerine ailelerini ve kavimlerini alarak ülkelerinden ayrılmış ve Kafkasların eteklerine yerleşerek, kendilerine yeni bir yurt kurmuşlardır. Yeni bir ülke arayışı içinde olan bütün diğer göçebe kavimler gibi Amazonlar da ilk yerleşim dönemlerinde başlangıçta o bölgelerde yaşayanlara saldırmışlar ve onları öldürerek eşyalarını yağmalamışlardır.

Ancak, Amazonların yerleşmeye ve yurt edinmeye çalıştıkları bu yeni ülkenin sakinleri, ilk saldırıların ardından intikam almak ve yurtlarını yeniden kazanmak için gizlice silahlanmaya başlamışlardır. İşgallerin ardından başlayan, isyanlar ile İskit kökenli bu Amazon savaşçılarını yenmeyi başarmışlardır. İskitlerin bütün erkekleri bu savaşlar sırasında öldürülmüştü. İskitlerde savaş eğitimi kadın erkek ayrımı yapılmadan herkese verildiği için onların, kadınları da en az erkekleri kadar savaşçıydılar. Çok iyi savaş eğitimi almış olan bu İskit kadınları isyancıların ellerinden kaçıp, kurtulmayı başarmışlardır. Ancak isyancılar kaçak İskit kadınlarının arkalarından askeri birlikler göndermişti. Sonraları adı Amazon olarak anılacak olan bu İskit kadın savaşçıları peşlerindeki takipçilerini savaşarak yenmeyi başarmıştı.

İskitlerden oluşan, erkekleri bulunmayan ve eskiden hükmettikleri insanlara teslim olarak onlar tarafından esir edilmenin aşağılayıcı durumuna kabullen-

meyi kabul etmeyen bu kadınlar, Meotis gölü (Azak denizi) bölgesinde tamamen kadınlardan meydana gelmiş olan bir devlet kurmayı başarmışlardı.

Amazonlar, yeni bir geleneğin başlangıcını yapmış gibiydiler. Kendilerine iki kraliçe seçmişlerdi. Biri devlet işlerini yürütecek; diğeri de Amazon kadın savaşçı ordusuna komutanlık edecek iki kraliçeleri vardı. O güne kadar bulundukları ülkeyi dış düşmanlara karşı savunmak için Amazonlar, güçlü bir ordu oluşturmuşlar ve savaşçılıklarım göstermek üzere saldırıya geçmeye başlamışlardır.

Bütün bu gelişmelere karşı başarı sağlayamıyorlardı. Nüfuslarının artmaması toplumlarında ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden oluyordu. Yeni kazandıkları özgürlükleri ve evliliğin kölelik olduğuna inanmaları, soylarının tükenmesi tehlikesine neden olmaya başlamıştı. Bundan dolayı yakın topluluklarla anlaşma zemini bulmaları gerekiyordu. Komşu kavimlerle geçici evlilikler yapma şeklinde kurdukları yeni düzende doğan çocukların erkek olanları babalarına veriliyor, kızlar ise Amazon toplumunun içine alınıyordu. Amazon kızları yaya ve at üzerinde dövüşebilmek için çocukluktan itibaren başlayan bir savaş eğitimi görmekteydiler.

İlk dönemlerinde bu yeni tarihsel toplum, Amazon kabilesi Don nehri kıyısında yaşamaktaydılar. Mitolojik verilere göre, bu nehre verilen isim de Amazon ordusunun komutan kraliçesi olan Lysippe'nin oğlu Tanais'in adından kaynaklanıyordu. Nehre onun adını

vermişlerdir. Tanais, savaş tutkusu olan biriydi ve evliliğe değer vermeyen erkeklerdendi. Bundan dolayı Tanrıça Afrodit 'i kızdırmıştı. Afrodit'in zorlamalarını kabul etmeyip, kendisini nehre atıp boğmuştu. Nehir o zamandan sonra onun adıyla anılmıştır.

Lysippe, Amazonları Anadolu'ya getiren kraliçe olarak tarihe geçmiştir. Onun döneminde Amazonlar Karadeniz'e gelmiş ve denizin güney kıyısına yerleşmeye karar vermişti. Amazonlar, krallıklarının batı sınırını da ortaya koyacak şekilde ormanların içinde bir kent kurma girişimine başlamışlardır. Kurdukları bu kente kraliçelerinden birinin ismini vermişlerdir. Kente verdikleri isim "Sinope" idi.

Amazonlar, hakimiyetlerini Kolkhis'e (Antik dönemde Karadeniz'le Kafkasya'nın güneyi arasında kalan bölgeye verilen ad) kadar genişletmişlerdi. Bu bölgede bulunan dağlara bundan dolayı Amazon dağları ismi verilmiştir. Amazon dağlarından gelen derelerin birleşerek oluşturdukları geniş ve kısa bir nehir şeklinde Karadeniz'e dökülmekte olan Thermodon Nehri'nin ağzında bulunan bir burnun üzerine kurdukları Themiserya kentini (günümüzdeki adı Terme) başkentleri olarak ilan etmişlerdi.

Amazonlar Nasıl Yaşardı

Amazon kadın savaşçıları arasında en cesur olanlar barış dönemlerinde kendilerini avlanmaya verirlerdi. Barış dönemlerinde sürekli savaş

eğitimi ve talimler yaparak savaşçılık karakterlerini korurlardı. Ayrıca Anadolu Amazonları tarım da yapmışlardı. Amazon kadın savaşçılar her yıl iki aylarını çocuk sahibi olmak için ayırırdı. Amazonların en önemli geleneklerinden biri de "sadece savaşlarda adam öldüren savaşçıların, çiftleşmesine izin verilmesiydi."

Savaşlarda cesaret ve başarı göstermiş olan kadın savaşçılar, komşu kabilenin sınırında bulunan dağlara, Gargarianlar sınırına giderlerdi çiftleşmek için. Bu çiftleşme törenleri sırasında ise bekaretlerinin sembolü olan ve özgürlüklerinin simgesi olmuş kemerlerini çıkarırlardı. Bir Amazon kadının hamile kalmasından sonra evine geri dönmesi gerekiyordu. Bu çiftleşmelerden doğan kızlar Amazonlarla kalmaya devam eder, birer Amazon savaşçısı olarak yetiştirilirlerdi. Doğan erkek çocuklar ise Gargarian kabilesine verilirdi.

Bu dönemler her yıl sadece birkaç ay sürerdi. Gargarianlarla birlikte geçirilen ya da tarım işleri için harcanan birkaç ayın haricinden kalan zamanlarda Amazon ülkesi bir ordu devlet şeklinde örgütlenirdi. Hayatları tamamen savaşlar üzerine kurulmuştu. Mali, siyasi ve sosyal şekillenmeleri her zaman savaş üzerine kurulurdu. Savaşa giren Amazon ordusu genç ve parlak savaşçılardan meydana gelirdi. Savaşçılıklarının en yüksek döneminde Amazon kadınları, Amazon ordusunun içinde yer alırdı.

Amazonlar Savaşçı Olmayı Nasıl Başarıyordu

Çeşitli tarihi kaynaklar, Amazonların ata binmedeki ustalıklarını anlatmaktadır. Eyerleri ya da başka koşumları olmayan atlara binerlerdi. Sadece bir yular ile atların üstlerinde kalmayı başarırlardı. Bazı tarihçiler ise Amazonların, Anadolu'ya binicilik sanatını kazandırdığını iddia etmektedir. Amazonlar savaşlarda son derece hızlı ve yenilmez karakterlere sahiptiler, bunun nedeni olarak da onların atlara ustaca binmeleri olarak gösterilmektedir.

Bir Amazon savaşçısı, daha küçük yaşta, erkeklerin egemen oldukları toplumlarla alay etmeyi ve onları küçük görmeyi öğrenirdi. Amazonların savaşçı kabiliyetleri her zaman üst kapasiteydi. Okçuluk konusunda efsane olacak kadar çok başarılıydılar. Düşmanlarının kalkanları ve zırhları, Amazonların oklarına karşı korunmak için yeterli olmuyordu. Kargılar ve "bigennis" denilen çift ağızlı baltalar ile savaşlara giren Amazon savaşçıları, düşmanlarına dehşet saçıyorlardı. Amazon kadın savaşçılarının düşman darbelerinden korunmak için Ana Tanrıçalarının sembollerinden biri olan "ay" şeklinde kalkanlar kullanmaktaydılar.

Yüzyıllar boyunca Karadeniz bölgesinde kaldıklarına inanılan Amazon kadın savaşçıların, kendi merkezlerinin çok uzak yerlerinde olan bölgelere bile akınlar düzenledikleri bilinmektedir. Amazon kraliçeleri, çeşitli dönemlerde Efes ve Thiba gibi kendi merkezlerine uzak koloni kentler de kurmuşlardır. Üç kraliçe tarafından yönetilmekte olan Amazonlar (Marpesia, Lam-

pado, Hippo) üç kabile ile hareket halindeydiler. Bu savaşçı ve akıncı Amazon kabileleri batıda Trakya'ya, doğuda ise Suriye bölgesine doğru akınlara girişmişlerdi. Amaçları yeni fetih ve ganimetlerdi.

Bu akınlar sonucu çok miktarda ve değerli ganimetin de başkentleri Themiserya'ya akmasını sağlamıştı. Amazon başkenti savaşlarda elde edilen ganimetler sayesinden giderek daha fazla zenginleşmeye başlamıştı. Savaş ganimetlerinin artması, Amazonları, Artemis Tapınağı (Efes) benzeri bir tapınak yapmaya yöneltmişti. Artemis adına tapınaklar inşa edilmiş ve onuruna çeşitli şölenler ve törenler düzenleniyordu.

Amazonlar ve Çeşitli Tarihçilerin "Amazon" Kayıtları

Diğer birçok tarihçi gibi Yunanlı coğrafyacı Strabon da Amazonlar hakkında yazmıştır. Strabon, Amazonlar hakkında şunları söylemiştir:

"..Bazıları, isimleri Alazonlar, diğerleri Amazonlar olarak ve Alybe'den sözcüğünü Alope'den ya da Alobe'den şeklinde okuyarak ve Borysthens Irmağı ötesindeki İskitlere 'Alazonlar' ve aynı zamanda 'Kallipidler' ve daha başka isimler vererek –ki bu isimler Herodot, Hellanikos ve Eudoksos tarafından bize zorla kabul ettirilmiştir- ve Amazonları Kyme yakınında Mysia, Karia ve Lidya arasına yerleştirmek suretiyle, ki bu, Kyme'li Ephoros'un da fikridir, tarihi metni değiştirmişlerdir. Ephoros 'un bu görüşü mantıksız olmayabilir; çünkü onlar vaktiyle Amazonlar tarafından, sonradan Aioller ve İyonlar tarafından yerleşilmiş olan ülkeyi kastetmiş olabilirler ve söylediğine göre isimlerini Amazonların vermiş olduğu belirli kentler vardır: Ephessos, Smyrna, Kyme ve Myrina gibi..."

Amazonların Anadolu'daki varlıklarını ve hayatlarını anlatanlar arasında Halikarnaslı tarihçi (Knidos) Herodot da bulunmaktadır. Bu tarihçi, tarihin babası

olarak kabul edilmektedir. Sonradan bir diğer tarihçi olan Strabon'un da Amazonlar hakkında yazarken kendisinden söz ettiği ve atıfta bulunduğu Herodot, Amazonlar hakkında ilk bilgileri tarihe kazandıran isim olmuştur. Heredot, Amazonlar hakkında şunları söylemiştir:

"Amazonların, ki İskitler bunlara 'Oirpata' derler, Yunanca karşılığı erkek öldürenler demektir."

Heredot'a göre, Yunanlılar, Thermodon Savaşı'nı kazandıktan sonra canlı olarak yakaladıkları Amazonları üç gemiye doldurup denize açıldılar. Amazonlar açık denizde erkeklerin üzerine atılıp onları döve döve öldürdüler. Ama bir gemi nasıl yönetilir bilmiyorlardı, dümen nasıl tutulur, yelken nasıl kullanılır haberleri yoktu. Erkekleri öldürdükten sonra, rüzgârın ve dalganın önüne katılmışlar, Dik Bayır denen yere varmışlardı. Amazonlar burada karaya çıktılar, çevrede otlayan atlara rastlayınca bunların üzerine atladılar ve İskit topraklarını yağmalamaya başladılar. İskitler başlarına gelene bir anlam veremiyorlardı. Bunların ne dillerini anlıyor, ne giyinişlerini tanıyor, ne de kim olduklarını biliyorlardı. Amazonların saldırıları karşısında şaşırıp kalmışlardı; bunları genç ve zorlu erkekler sanıyorlardı. Savaş alanında kalan ölüleri görünce daha da şaşırdılar, bunlar genç erkekler değil, kadınlardı. Bir daha ne olursa olsun onları öldürmemeye karar verdiler. Bakacaklar, görünüşte bunlar kaç kişidir, aralarından o kadar sayıda genç delikanlı ayıracaklar, karşılarına onları çıkaracaklardı. Bu gençler kamplarını Amazonların kampının yanına kurup davranışlarını onlara göre ayarlayacaklardı.

Amazonlarla Yunanlılar, sürekli savaşmışlardır.

Eğer kadınlar üstlerine yürürlerse savaşmayıp arayı biraz açmakla yetineceklerdi. Sonra onlar durunca bunlar da duracak ve kamplarına geri döneceklerdi. İskitler böyle düşünmüşlerdi; çünkü bu kadınlardan çocukları olsun istiyorlardı. Delikanlılar aldıkları emirleri yerine getirdiler. Amazonlar onların kendilerine zararları dokunmayacağını anladıklarında onlara aldırmaz oldular... Öğle vakti olunca Amazonlar birer ikişer çevreye dağılır, doğal gereksinimlerini karşılarlardı. Bunu gören İskitlerden birisi kızlardan biriyle birlikte oldu. Kız da buna karşı koymamıştı. Bunu izleyen günlerde İskit gençleriyle Amazonlar daha da yakınlaştılar; kamplarını birleştirip beraber yaşadılar. Amazonlar İskitlerin dilini konuşmaya başlayınca gençleri kendileriyle birlikte gelmeye ikna ettiler. Birlikte Tanais nehrini geçip yeni topraklara yerleştiler.

Birçok Antik Çağ tarihçisinin yanı sıra çağdaş araştırmacılar da Amazon kadın savaşçılar hakkında araştırmalarda bulunmuş ve tarihe yeni bilgiler katmıştır. Bunların arasında "Halikarnas Balıkçısı" (Cevat Şakir Kabaağaçlı) da bulunmaktadır. Ege'de var olan birçok kentin Amazonlar tarafından kurulmuş olduğunu iddia eden araştırmacı konuyu şöyle özetlemiştir:

"Anadolu anaerkil bir sistemle idare edilirken büyük Ana Tanrıça Kibele'ye tapılırdı. Kibele bir ay tanrıçasıydı. Kızlığı, kadınlığı ve analığı temsil ettiği için doğan ay, dolunay ve azalan ay olarak gösterilirdi, yani üçlek bir yapıdaydı. Ana Tanrıça'mn birçok adı vardı. Bunlar arasında İzmir adının kökü bakımından 'Marian', 'Mirin', 'Aymari' ve 'Mariyamne' adları önemlidir.

Bu adların sonuncusu Suriye'ye vardığında Meryem'e, batıya ulaştığındaysa Marian'a dönüşür."

Eski bir efsane de Amazonlardan söz etmektedir. Bu efsaneye göre:

"Mirin adlı bir Amazon kraliçesi, Kuzey Ege kıyılarında 'Serne' adında bir kenti ele geçirir, erkeklerin hepsini kılıçtan geçirir; kadın ve çocuklarıysa köle olarak elinde tutar. Kraliçe onlar için kendi adını taşıyan, Mirin kentini burada kurar. Mirin, aynı zamanda Kyme, Prienne ve Pitane, Lesbos adasında da Mitilin (Midilli) kentlerini kura kişidir. Bir gün adaya giderken fırtına kopar. Ana Tanrıça Kibele filoyu korur ve Semadirek adasına ulaşmasını sağlar. Kraliçe Mirin o güne kadar kimsenin yaşamadığı adada Kibele'ye saygı ve şükranlarını anlatmak için bir tapınak kurmuştur."

Bu efsanede ortaya konan bilgiler incelendiğinde; Kraliçe Mirin, Tanrıça Mirin'in bir rahibesi şeklinde kabul edilmektedir. Amazonlarla ilgili çok sayıda söylence bulunmaktadır. Zaten Amazonlar konusunda söylence ve efsaneler dışında tarihi veri bulunmamaktadır. Tarihte birçok olay olmuş ve ulus yaşamıştır. Bu ulusların ya da kabilelerin söylenceleri vardır; ama gerçek olan olayların da tarihi kayıtlara geçtiği bilinmektedir. Amazonların durumundaysa bu çizgi kesin ve net bir biçimde ortaya konamamakta gerçek ve efsane birbirine karışmaktadır.

Anadolu topraklarında yaşamış olan diğer bir çok halkın, zaman içinde Amazonlardan kalan izlerini silmiş olduğu şeklinde bir tarih görüşü bulunmaktadır. Onların yalnızca söylence ve efsaneden başka bir şey

olmadığını öne sürmek artık yeni ortaya konan tarihi verilere bakıldığında imkansız olmaktadır. Bu konuda günümüze kadar gelen birkaç temel tarihi görüş bulunmaktadır.

Bu görüşlerin tamamı da Amazonlar efsanesinin, günümüzdeki şeklini alıncaya kadar çeşitli söylencelerle beslendiği yolunda olmaktadır. Yani söylenceler birbirine karışmıştır. Bu görüşlerden biri; Amazonların, erkeklerin yanında yardımcı olarak savaşa giren kadınlardan dolayı ortaya çıkmış bir olduğu yolundadır.

Bir diğer görüş ise; o dönemlerde Anadolu'da bulunan Yunan kolonilerine saldıran düşmanların tamamen tıraşlı olmaları ve kadınlara benzemelerinden kaynaklanmasıdır. Birinci görüşü ortaya koyan Bizans tarihçisi Caesarea'lı Procopius olmuş ve bu konudaki, düşüncesini şu şekilde anlatmıştır:

"Sabiri diye anılan Hunlar, diğer bazı Hun kabileleri gibi o bölgede (Kafkasya'da) yaşıyorlar ve Amazonların aslında burada ortaya çıktıklarını ve sonradan Thermodon Nehri'nin üzerinde şu anda Amisos kentinin bulunduğu, Themiserya yakınlarında kamp kurduklarını söylemektedirler. Fakat bugün Kafkas bölgesi civarında Strabon ve diğerlerince haklarında çok yazılmış olmasına rağmen Amazonlarla ilgili ne korunmuş tek bir hatıra ne de onlarla ilişkili bir isim vardır. Erkeklerin özelliklerini taşıyan bir kadın ırkının asla var olmadığını ve insan doğasının kabul edilmiş gerçeğinin Kafkas dağlarında bir istisna oluşturmadığını savunan tez daha akla yakın görünüyor. Fakat gerçek, bu bölgelerdeki kavimlerin kadınlarıyla birlikte büyük

bir orduyla Asya'ya bir akın düzenledikleri, Thermodon nehrinde kamp kurdukları ve kadınlarını burada bıraktıklarıdır. Sonra, erkekler Asya'nın büyük bir kısmını yağmalarken bu toprakların yerli halklarınca kıstırıldılar ve tek kişi bile kurtulamadan katledildiler. Böylece hiçbiri kadınların kampına geri dönemedi. Bundan böyle kadınlar çevrede yaşayan halkların intikamından korktuklarından erzakın da yetersizliğiyle erkeklerin görevlerini üstlendiler. Erkeklerin kampta bıraktıkları araçlarla silahlandılar. Tümüyle yok edilene dek de burada erkeksi bir cesaret göstermek zorunda kaldılar. Olan işte buydu. Amazonların kocalarıyla birlikte savaşa çıktıklarına benim zamanımda gerçekleşen bir olaya dayanarak inanıyorum... Hunlar, Roma topraklarına sık sık akın eder, savaşırlardı. Geride bıraktıkları ölü Hunların arasında kadın savaşçıların cesetlerine de rastlanırdı..."

Tarihçi Procopius'un, Kafkaslar bölgesini Amazonların kalesi olarak göstermesi bilinen geleneklerle örtüşmektedir. Özellikle dağlar, balta girmemiş ormanlar ve keşfedilmemiş bölgeler olarak kabul edilen yerler geç klasik dönemde yaşamış olan Amazonların yerleşim alanları olmuştur.

Bir başka araştırmacı olan 16. yüzyılda yaşamış İspanyol kaşifi Francisco de Orellana da Amazonlar hakkında görüşleri olan biridir; Keşif gezileri sırasında Güney Amerika'da Marnaon nehri kıyılarında Tapuya yerlileri tarafından saldırıya uğramıştır. Anlatımına göre; yerlilerin savaşçıları arasında silahlı kadınlar da olduğunu söylemiştir. Bu nehir bu olaydan sonra Amazon Nehri olarak anılmaya başlanmıştır.

Amazonlarla ilgili bir diğer görüş ise; Amazonların, gerçekte tıraş olmuş erkekler olduğu şeklindedir. Bu görüşü incelemek gerekirse, bir dönem değerlendirmesi de yapılması gerekmektedir. Amazonlarda olduğu gibi bu kadın görünüşlü erkeklerin de Anadolu'ya birçok küçük kabilenin bulunduğu dönemde yerleşmiş olmaları gerekmektedir. Yükseliş dönemlerinde Amazon zaferleri aynı döneme denk gelmelidir. Bu dönem M.Ö. 20. ila 15. yüzyıllar arasında olmalıdır.

Amazonlar, Hititler ve Akalar

Akaların M.Ö. 1.100 dolaylarında Attik bölgesinden, Anadolu coğrafyasına göç etmelerinden önce ortadan kalkmış olmaları gerekmektedir. Yunanlıların sakalsızlığı kadınlıkla bir tuttukları dönemde sakalsız olmaları gerekmektedir. Tarihte böyle bir kavim aramak, Amazonları bulmaya çalışmaktan çok daha zor olmaktadır. Ancak yine de böyle bir halkın olduğu bilinmektedir. Hititlerin bu tanımlamalara uygun olduğu bazı tarihçiler tarafından öne sürülmektedir.

Hititler o dönemde bulunan diğer uygarlıklarla kıyaslandığında dünyanın en büyük uygarlıkları arasında sayılmaktadır. Hititlerin tarihte siyasi olarak yükseliş dönemi M.Ö. 1.300 dönemlerinde başlamıştır. Mısırlılar ile savaşıp onları yendikleri M.Ö. 1296 tarihinde ise bu yükseliş artık doruk noktasındadır. Ancak bir dönem sonra batıdan gelen diğer deniz kavimlerinin göç baskısına dayanamayan Hitit devleti çökmüştür.

M.Ö. 1.200 tarihinde Hititlerin başkentleri Hattuşaş yakılmıştır. Nasıl Amazonlar aniden tarih sayfalarından yok olmuşsa, Hitit İmparatorluğu da benzer bir şekilde tarih sahnesinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Onların yok oluş şekli öylesine kuvvetli olmuştur ki; M.S. 19. yüzyıla kadar varlıklarını hatırlayan olmamıştır.

Eğer Hititlerle Amazonlar arasında bir benzerlik aranmak istenirse, sakal bir şekilde önem kazanmaktadır. Hititler, Yunanlılar gibi sakal bırakma geleneğine girmiş değillerdir. Yunanlılar için sakal oldukça değerli bir şeydi. Savaş alanında yakın dövüşlerde veya herhangi bir sokak çatışması sırasında sakal, düşmanın tutup çekerek, rakibine üstünlük sağlayabileceği bir unsurdu.

Bundan dolayı, M.Ö. 331 yılında Büyük İskender Arbela Savaşı sırasında askerlerine sakallarını kesmelerini emretmişti. Yine de Yunanlılar, Büyük İskender dönemine kadar sakallarını kesmemişlerdir. O yıllarda kıllı olmak erkeklik, kılsız olmak da kadınlığı sembolize etmekteydi. Dönemin ünlü komedi yazarı Aristophanes, oyunlarından birinde bu konuya değinmiştir. Ünlü Yunanlı oyun yazarı Euripides'e, Agathon 'a cilveli bir eda ile "Her zaman yanında tıraş bıçağı bulunur. Onu bir saniyeliğine bana versene." şeklinde replik yazmıştır.

O dönemde tıraş bıçağı erkeklerin değil, kadınların kullandığı bakım eşyalarından biri olarak kabul edilmekteydi. Yunanlıların, Hititlerle ilk kez karşılaştıkları dönem M.Ö. 12. yüzyıl olarak kabul edilmektedir. İki uygarlık bu dönemde karşılaşmıştır. Akaların, Dorlar-

dan kaçarak Anadolu'nun Ege denizi kıyılarında koloniler kurdukları sırada bu karşılaşma sağlanmıştı.

Hititler, bu dönemde sakal uzatmayı Yunanlılardan görmüş ve benimsemişlerdir. M.Ö. 12. yüzyılın orta dönemlerinden önce yapılmış olan Hitit anıtlarında, Hititler tıraşlı olarak gösterilmektedir. Bu dönem sonrasında sakallı olarak resmedilmişlerdir.

Yunanlılar için bu dönem öykü anlatıcıları, evlerinden uzakta bulunan göçmenleri cesaretlendirip, şevklendirmek için masallar söyledikleri bir döneme rast gelmektedir. Bu dönemlerde Yunan masallarında, Aka kahramanları defalarca birer efsane figürü olarak tekrar tekrar anlatılmakta ve yaşatılmaktaydı. Bazı eski çatışmalarda Yunanlılar, sakalsız Hitit savaşçılarını küçümsemişler ve onları "kadın savaşçılar" olarak tanımlamışlardır. Veya tamamen bir yanlış algılamayla, Hititleri kadın zannetmiş olma ihtimalleri bulunmaktadır. Bu tür yanılgıları, Yunan mitolojisinde de görmek mümkündür. O tarihe kadar at görmemiş olan Yunanlılar, ata binmiş birini gördükleri zaman ikisini tek bir canlı gibi algılamış olmalılar ve buradan da "Kentaurlar" söylencesi ortaya çıkmıştır.

Benzer şekilde Hititlerin profilden dev boyutlarda duvarlara kazıdıkları "tanrı" figürlerini de görülmüştü Yunanlılar tarafından. Hititler, duydukları saygıdan dolayı tanrı figürlerini insanlara göre çok daha iri boyutlarda çiziyorlardı. Profilden çizildiği için tek gözü görülen tanrı figürleri Yunanlılar arasında tek gözlü devler olan Kyklop (Tepegöz) söylencesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bazı araştırmacı ve tarihçiler de "Amazonlar" efsanesinin böyle bir yanlış algılamanın sonucunda ortaya çıkmış olabileceğini söylemektedirler. Yazar Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) "Böyle bir yanlış anlama varsa İzmir kentinin Hititlerce kurulduğunu söyleyebiliriz." demiştir.

Cevat Şakir Kabaağaçlı; ayrıca Artemis tanrı inancının kökeni olarak Ana Tanrıça inancının Hititler zamanında yerleşmiş bir inanç olduğunu ileri sürmektedir. Efes kentindeki Artemis heykellerinin iki tarafında bulunan geyiklerin de Hititlerin kader, mutlu alın yazısı simgeleri ya da "runda" adında kutsal saydıkları geyik olduğunu da belirtmiştir. Bu görüş her ne kadar açıklayıcı olsa da yine de her şeyi açıklamamaktadır.

Günümüzde Hititler olarak bilinen, kendilerine "Nesililer" diyen Hitit halkı, Asya'dan Anadolu'ya göç ettiğinde ataerkil bir sosyal yapı taşımaktaydı. Bundan dolayı bu kavmin göçle birlikte, beraberinde bir tanrıça kültü getirmiş olması düşüncesi pek inanılır gelmemektedir.

Nesililer denen Hitit halkının, Anadolu bölgesini ele geçirip burada bir devlet kurmasının ardından burada kendilerinden önce yaşayanların kültürlerini benimsemekle kalmamış, o kavimlerin isimlerini de almışlardı.

Hatti ülkesi denen Anadolu, anaerkil yapısını korumaktaydı. Bu durumdan yola çıkarak belki de Amazonların çıkış noktasının Hititlerden daha önce Anadolu'ya önce gelmiş olan kavimlerin arasında aramak daha doğru olacaktır.

Varlıkları gerçek ya da efsane olan, kadın savaşçılar (Amazonlar) olayı ya da kadın sanılan erkekler konusu; sadece Anadolu halkları ve Yunanlılar üzerinde değil, tüm dünya tarihinde esaslı bir yere sahip durumdadır.

Amazonların Yaşadıkları Bölgeler Üzerine

Antik çağlarda yazılmış coğrafya, tarih ve mitoloji kitaplarında, Amazonlarla ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır. Efsanevi kadın savaşçılar Amazonların, yaşadıkları bölgeler konusunda dile getirilen yerler; Anadolu, Libya, Bulgaristan, Yunanistan, Ermenistan ve Rusya gibi farklı isimler olmaktadır.

O dönemde "Amisos" adı verilen Samsun yakınlarındaki Thermodon (Terme Çayı) kıyısında bulunan Terme (Themiskyra) kenti Amazon bölgesi olarak kabul edilir. Terme'nin Amazonların ülkesi ya da başkenti olarak kabul edilmesinin nedeni; Antik Çağ'ın ünlü coğrafyacısı Strabon'un verdiği haber ve son dönem bazı tarihçilerin ve mitologların Amazonlara dair elde ettikleri bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, Karadeniz'de yaşamış İskitlerin savaşçı kadınlarına "Amazonlar" denildiği ile ilgili tarihi bilgiler de mevcuttur. Ancak Tarihçi Heredot'a (yaklaşık M.Ö. 490-425) göre, İskit (Skyth) dilinde Oiorpata yani Yunanca karşılığı "erkek öldürenler" anlamına gelen Amazonlar, İskitlerle savaşan kadın savaşçılar anlamına da gelmektedir.

Heredot Amazonları, İskitlerin topraklarına saldıran ve onları yağmalayan kan dökücü vahşi kadınlar olarak tasvir etmektedir. Ancak İskitler, kendileri ile savaşanların kadın olduğunu anlayınca onları öldürmektense, bu cesur kadınlardan çocuk sahibi olmaya karar vermişlerdir. Heredot Amazonların, Tanasi adlı yerin doğusundan yaya üç günlük mesafede yaşadığını söylemiştir.

"Amazon" kelimesinin Yunanca anlamı: İyi ok atabilmek için göğüslerinin birini kesmeleri ya da dağlamalarından dolayı "memesiz" anlamına gelen "Amazon"dan geldiği iddiası konusunda teoriler bulunmaktadır. Kelimenin diğer anlamın Ermenicede; "moon-women" yani "ay kadın" anlamına geldiği de söylenmektedir.

İskitlerin bulunduğu topraklara yerleştiklerini ve hâlâ kocalarıyla birlikte ya da tek başlarına ata bindiklerini, savaşa gittiklerini ve avlandıklarını anlatır. Ayrıca Amazonların, hiçbir zaman tam olarak öğrenemeseler de İskit dilini konuştuklarını söylemektedir Herodot. Heredot'a göre, onların hâlâ devam eden törelerinden birisi; kızların bir düşman öldürmeden asla evlenememeleridir.

Amazonlar hakkında ilgi çekici savaş hikayeleri anlatan Antik Çağ mit yazarları, özellikle üç büyük savaşçının Amazonlarla yaptıkları mücadelelerinden söz etmektedirler. Herakles, Theseus ve Akhilleus adlı savaşçılar, adeta kahramanlıklarını tescil ettirmek istercesine, kendileri ile denk savaşlar çıkartan Amazonların ülkesine giderek, büyük savaşlar yaptıktan sonra onları yenmiş olmalarıdır.

Amazonlarla Yunanlılar arasında gerçekleşen savaşlardan ilki; Amazonların kraliçesi Hıppolyte'ye savaş tanrısı Ares tarafından hediye edilen kıymetli ve sanatkârane işleri olan kemerin, Eurystheos'un kızı Admete tarafından istenmesi nedeniyle yapılmıştır. Eurystheos, savaşçı Herakles'i çağırmış ve ondan kemeri alıp getirmesini istemiştir. Herakles, Yunan gençlerinden oluşan bir ordu ile Çanakkale ve İstanbul boğazlarını geçerek Themiskyra'ya gelmiştir.

Efsaneye göre kraliçe Hippolyte, kemerini Herakles'e vermeyi kabul etmiştir; ancak Herak-les'in düşmanı altın tahtlı Hera, Amazon kılığında Olympos'tan inerek Amazon savaşçı kadınları kandırmış ve böylece iki ordu arasında müthiş kanlı bir savaşı başlatmıştır. Kraliçe Hıppolyte dahil pek çok Amazon savaşçı kadın, savaş meydanında öldürülmüş ve Herakles de, kraliçenin kemerini Admete'ye götürmüştür.

Denilebilir ki savaşçı Herakles, Amazonları savaşta yenerek kahramanlığını taçlandırmak istemiştir. Amazonlarla savaşan bir başka mitolojik kahraman ise Theseus'tur. Atina şehrinin kralı olan babası ansızın ölünce Theseus, babasının yerine geçmiş ancak kral değişikliği esnasında meydana gelen kargaşayı sona erdirmenin yolunu, Terme'de bulunan Amazonlara savaş açmakta bulabilmiştir.

Uzun bir deniz yolculuğundan sonra Theseus ve ordusu Themiskyra'ya ulaşmıştır. Mitolojiye göre, Theseus ve askerlerinden etkilenen Amazonlar, onları hediyelerle karşılamışlar ve Theseus da, kadınları gemisine davet etmiştir. Atinalıların davetini kabul eden bir kısım Amazonlar, onların gemilerine binmişlerdir. Bu

arada Theseus, Amazonlar arasında bulunan Antiope ismindeki çok güzel bir kadınla evlenmiştir. Ne var ki Theseus, Amazonlardan habersiz Karadeniz'e yelken açarak, onların dostluğuna ihanet etmiştir. Atinalıların hile ile arkadaşlarını kaçırmasına kızan Amazonlar, Theseus'tan öç almak için Atina'ya kadar gelmişler ve aylarca süren bir savaş yapmışlardır. Theseus'un karısı Antiope, bu savaşta kocasıyla birlikte çarpışmış ve savaş meydanında ölmüştür.

*Amazonları yenemeyen Theseus ise onlarla anlaş*mak zorunda kalmıştır. Bu öyküde Theseus, ülkesindeki düzensizliği ortadan kaldırmak ve halkını zaferleriyle mutlu etmek için savaşa çıkmış; ancak hem kendisine dostane yaklaşan Amazonları kandırmış hem de savaşta onları yenememekle amacına ulaşamamıştır.

Antik Çağ klasik kaynaklarında yer alan Amazonlarla ilgili son mitolojik öykü; Akhilleus'in Amazonlarla yaptığı savaş olmaktadır. Atinalılarla Amazonlar arasındaki üçüncü ve son savaş, ne Yunanistan'da ne de Terme'de olmuştur. İşte Anadolu'daki pek çok kavimin katıldığı son savaş; Helena'nın kaçırılması ile başlayan ve yıllarca süren Truva Savaşı olmuştur. Akhilleus'in (Aşil) Hektor'u öldürmesine, onun ölüsünü arabasının arkasında sürümesine ve Truvalılara zulmedilmesine öfkelenen Amazonlar, kraliçeleri Penthesilea komutasında Karadeniz'den kalkıp Çanakkale boğazına gelmişlerdi.

Güzel, kuvvetli ve yiğit olan Penthesilea, cesur savaşçıları ile birlikte savaşmaya başlayınca Yunanlılar büyük bir şaşkınlık yaşamıştı. Savaş meydanında Amazonların başarı kazanması Truvalıların moralini düzeltmişti. Üzerindeki parlak zırhı ve hilal şeklinde-

ki kalkanı ile Kraliçe Penthesilea, Amazonların değil, Truvalıların başkomutanı gibi savaşmıştı. Amazonların yardımıyla Truvalılar, Yunanlıları bozguna uğratmayı başarmışlardı ve kaçan Yunanlıları takip ederek, onları yakalayıp öldürmüşlerdi.

Savaşın kaderinin değiştiği anlarda, Helen savaşçısı Akhilleus ve Aias'ın savaşa katılması ile birlikte Yunanlıların toparlanıp yeniden savaşmaya başlamıştır. Yunanlıların güçlü saldırıları karşısında Truvalılar savaşı kaybetmiştir. Ancak Akhilleus ile Amazon kraliçesi Penthesilea arasında geçen ikili çarpışma bu savaşın en unutulmaz anı olarak kabul edilmektedir.

Amazonlarla ilgili anlatılan her üç mitolojik öyküde de Yunanlılar, Anadolu'nun efsanevi savaşçı kadınları Amazonları savaşmaktaki ustalıklarından dolayı övmektedir.

Amazonlar, Anadolu topraklarında yaşamış, şehirler kurmuş, savaşlar yapmış ve kahramanlığı dillere destan olmuş kadın savaşçılardır. Tarih boyunca savaş yapınanın erkeklere ait bir özellik olarak kabul edildiği ve neredeyse tüm savaşların da erkekler arasında gerçekleştiği düşünülecek olursa, Amazonların insanlık tarihi içindeki özel yeri ortaya çıkacaktır. Mitlerin babası sayılan Homeros "İlyada" adlı eserinde, Amazonlar için şöyle demektedir: "Amazonlar gelmişti hani, erkek gibi, işte o gün." (Homeros: 2002, 120)

Gerçekten erkek gibi savaşan Amazonların, Yunanlıların büyük savaşçılarını kimi zaman dize getirmeleri, kimi zaman da uzun mücadelelerden sonra yenilmeleri ilgi çekicidir. Mitolojiye göre Amazonların savaşçılıkları, savaş tanrısı Ares ile uyum perisi Harmonia'nın (veya Aphrodite) kızları olmalarından gelmektedir.

Amazonların hem anaerkil yapıya sahip olmaları hem de iyi savaşmaları anaerkil yapıya sahip Yunanlıların onlara hayran olmalarına neden olmuştur. Ayrıca Amazonların at üstünde savaşmaları, atı sadece arabada kullanan Yunanlılar için etkileyici bir savaş tekniği olmuştu. Amazonların savaşlarda kullandıkları silahları ok ve yay, mızrak, çift yüzlü hafif balta, yarım kalkan ve tolga da dikkat çekmektedir.

Özellikle Girit'te ve Hitit kabartmalarında rastlanan çift yüzlü balta (labris), Amazonlara ait bir silah olarak bilinmektedir. Amazonların çok iyi savaşmaları ve kadınların oluşturduğu bir topluluk olmaları, erkek düşmanı ilan edilmelerine ya da kan dökücü bir vahşi kabile şeklinde tasvir edilmelerine neden olmuştur. Tarihçi Heredotos bile onların adlarının İskit dilinde "erkek öldüren" anlamına geldiğini ve kadınlara özgü işlerden hiçbir şey anlamadıklarını söylemiştir.

Amazonların erkek düşmanı olduklarına dair bir başka itham ise doğan erkek çocuklarını öldürmeleri ya da sakat bırakarak babalarına vermeleri şeklindedir. Amazonlara yapılan tüm suçlamalar, onların erkekler karşısında iyi savaşmış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Amazon Şehirleri

Amazonların bilinen diğer bir özellikleri ise şehirler kurmalarıdır. Amazon kraliçelerinin adlarının verildiği şehirler arasında, Myrine, Mitylene, Cyrene, Sinope, Marpesia, Hippo, Lampado, Araea, Ela-

ea, Gryneia, Smyrna, Kyme, Ephesus, Pitane, Magnesia, Halikarnassos, Xanthos ve Pyrrichos gibi şehirler bulunmaktadır. Amazonların kurdukları bu şehirlerde tanrılar adına yapılmış tapınaklar da yer almaktadır. Amazon tanrıçası Myrina'nın Lesbos (Midilli) adasına göçüp Mytilene şehrini orada kurduğu hakkında rivayetler bulunmaktadır. Antik Grek felsefesinin büyük filozoflarından Platon, Kratylos adlı diyalogunda, adların kaynağı tartışmasını yaparken Myrina'dan söz edilmektedir. Mezarı Truva'daki bir tepede bulunan Myrine bu savaş sırasında ölmüştür.

Karadeniz, Ege ve Akdeniz kıyısındaki pek çok şehrin kurucuları sayılan Amazonların, bu yönü de araştırılmaktadır. Günümüzde Amazonlardan kalan sanat eserlerinden çok, onları anlatan mitler ve resimler bulunmaktadır. Amazonlarla Yunanlar arasında yapılan savaşların anlatıldığı ilk dönem resimlerinde, Amazonlar zeka tanrıçası Athena şeklinde betimlenmişlerdir.

Amazonlar sonraki dönemlerde bereket tanrıçası Artemis'e benzer biçimde resmedilmiştir. Üzerlerindeki diz kapaklarına kadar inen hafif giysileri, savaşlarda hızlarını engellememesi için kemerle bağlanmıştır. En son dönemlerde yapılan vazo resimlerinde ise Amazonların giysilerinin belirgin biçimde Perslerin giysilerine benzediği görülmektedir. Bu resimlerde Amazonlar, hareketli, sıçrayacakmış gibi ayakta duran, cesaretli, heyecanlı ve ustaca ata binmiş şekilde gösterilmektedirler. Amazon savaşlarının resmedildiği Bassai Tapınağı ile Halikarnasos Mausoleumu'nun kabartma freskoları British Museum'da bulunmaktadır. Ayrıca Polykletes'in ünlü "Yaralı Amazon" (M.Ö.

430'lar) Heredotos, (Heredot Tarihi, s. 230.) adlı heykelinin mermer bir kopyası Roma'da (Musei Capitolini) bulunmaktadır. Yeni ve Yakın Çağ tabloları arasında ise Peter Paul Rubens'in Münih Alte Pinakothek'taki (1620) ve Anselm Feuerbach'ın Stadtische Kunstsamlungen Nürnberg Opera Binası'ndaki (1873) Amazon savaşlarını resmeden tabloları vardır.

Tarihsel Kaynaklarda Amazonlar

Yunan ve Anadolu mitolojilerinde korkusuz ve vahşi Amazonların, uçsuz bucaksız steplerde mızrakları, ok ve yaylarıyla erkeklerden oluşmuş ordulara korkusuzca karşı koymalarına ilişkin anlatılar tam 3.000 yıldır canlılığını korumaktadır. Bu çekicilik, söylencelerden ve tarihin babası Heredotos'tan başlayıp Büyük İskender'in Pers seferini anlatan Firdevsi'nin "Şehnamesi"ne kadar çeşitli kaynaklardan beslenmiştir. "Şehname"de, Amazonların Afrika'da, Libya'nın batısında, dünyanın sınırında bir halk olduğu söylenmektedir. "Kadınlar iktidardaymış." diyen 1. yüzyıl yazarı Sicilyalı Diodoros'a onlardan söz etmektedir.

"Söylencelerde kahramanlara yenik Amazonlar"

Yunanlılar, bu savaşçı kadın topluluğunun, uzak bir zamanda, mitsel bir dönemin sınırlarında veya dünyanın uçlarında yaşadığına inanmışlardır. Amazonlar miti, Yunanlılara göre çeşitlendirilmiştir: Amazonlar, barbardırlar; kadındırlar, bir Yunan için bu hayvansılığa ilişkin bir durumdur. Homeros'tan beri "kadın-adamlar" olarak kabul edilirler (İlyada VI, 186). Bu iki anlamı doğurur "erkeklere eşit" ve "erkeklere düş-

man" olduğu şeklinde betimlenmişlerdir. Ayrıca, Amazon denilen bu korkunç kadın savaşçılara karşı düzenlenen seferlerde, genç erkek savaşçılar olgun savaşçı makamına yükseltilmektedir.

Amazonlar denizciliği bilmezlerdi (Heredotos IV, 110) tahıl konusunda bilgisizlerdi. (Diodoros III, 53). Amazonlar etoburdurlar, her zaman atlıdırlar ve savaş arabası kullanmamışlardır. Savaşçı ve atlı uluslardan İskitlerin (M.Ö. 7. yüzyılda batıda Tuna Nehri havzasından doğuda Çin'e kadar uzanan geniş Avrasya bozkırlarında yaşamış ve göçebe hayat şeklini uygulamış bir toplum ülkesinden uzaklarında da yaşadıkları ileri sürülmektedir, Amazonların.

M.Ö. 45-120 yılları arasında yaşamış Yunan tarihçi, biyografi ve deneme yazarı Plutarkhos (Pompeus'un Yaşamı) Roma ordusunu komuta eden Pompeus'un M.Ö. 65 yılında, (günümüzde Şebinkarahisar-Bayramköy bölgesinde), Pontus Anadolu Kralı I. Mitridates'in ordusu ile savaşmak üzere çıktığı sefer sırasında, Romalıların Kafkasyalı dağlılarla yaptıkları bir çarpışmanın ertesinde savaş alanında "Amazonlara ait kalkan ve bağcıklı potinler" buldukları kayıtlara geçmiştir.

Heredotos'a Göre "İskitlerle Amazonların Birleşmesi" Olayının Tarihsel Kaynakları

Heredotos'un anlatısına göre Amazonlar, kendileriyle çarpışanları farklı bir davranışta

bulunmaya zorlanmıştı: Yunanlılar, Amazonları Thermodon Savaşı'nda yenmişti. Amazonları gemilere doldurup götürmek istemişlerdi. Amazonlar da, İskitlerin erkek katili dedikleri bu kadınlar, ilk fırsatta gemideki bütün erkekleri öldürmüştür. Dalgalar ile sürüklenen gemi Karadeniz'in kuzey kıyılarına İskit yerleşim alanına ulaşmıştır. İskitler, ülkelerine yanaşan bu kadınlarla savaşmıştır. İskitler, Amazonlarla savaşmayı bırakmış ve onlarla birlikte olmuştur. Burada yapılana bir evcilleştirme işlemi denilebilir: Heredotos'un bu durum için kullandığı tabir "öğürleştirme, alıştırma" anlamına gelmektedir.

İskit savaşçıların en genç olanları, Amazonlara vahşi bir hayvanmış gibi yaklaşmışlardır. Yavaş yavaş onlara yaklaşmışlar ve sonunda onlarla birleşmişlerdir. Amazonlar, İskitlerle birleşmeyi çok önemsemişlerdir. Amazonlarla birleşmedeki amaçları; Heredotos'a göre, çocuk yapmak olmaktadır. İleride iyi birer savaşçı olacak İskit çocuklarına, Amazonlardan sahip olacaklardır. İskitlerin tarihsel verileri de bu bilgi ile örtüşmektedir.

İskitlerle Amazonların birleşmesinden, kadınları savaşçı olan "Sauromat" halkı oluşmuştur. Yazılı kaynakların ortaya koyduğuna göre, Sauromat toplumunda kadınların özel bir konumu bulunmaktadır. Kadınlar, hem askeri harekatlara hem de toplum yaşamına oldukça aktif olarak katılmaktaydılar. Günümüzde bilinen ve içinde silahlar da bulunan asker mezarlarından yüzde yirmisinin silahlı Sauromat kadınlarına ait olduğu bilinmektedir.

Kadın mezarlarının kurgan (höyük) grubu içinde önemli bir yer kaplamaktadır. Çok zengin olduklarının görülmesi ve bu mezarlarda kurban yerlerinin bulunması, Sauromat toplumunda anaerkillik kalıntısı olduğu düşüncesini desteklenmektedir. Amazonların nerede yaşadığı konusu hâlâ tartışmalı olsa da çeşitli araştırmalar ve söylentiler Güney Batı Rusya, Kafkaslar ve Karadeniz'in güney doğu kıyıları olduğunu göstermektedir.

Amazonlar Neden Yunalılarla Hep Düşman Oldular

Evlilik dışında düşünülen Amazonların erkeklerle ilişkisi, erkeklerin boyunduruk altına alınışı şeklinde düşlenmiştir. 1. yüzyıl yazarı Sicilyalı Diodoros'a göre, Amazon toplumu Yunan medeniyetinin tam tersi nitelikler göstermektedir. Amazonlar, savaşan ve yöneten kadınlar olarak Yunan medeniyetinin tam tersi bir yönde kadın-egemen bir toplum oluşturmuştu. Amazonların toplumunda, erkekler ev işleri yapar ve çocuklarla ilgilenirdi şeklinde bilgiler de bulunmaktadır.

Göğüs dağlama konusundaki mit de, M.Ö. 5. yüzyılda, Hippokrates'in bir metninde yazılmıştır: "Sauromat kadınlarının sağ göğüsleri bütün güç ve gelişim omza ve kola gitsin diye dağlanırdı." (Havalar, Sular ve Yerler Üzerine, 17). Bazı yazarlar da Amazonları tamamen erkeksiz olarak değerlendirmektedir. Bundan dolayı yılda bir kez yörelerindeki erkeklerle birleşirlerdi.

Truva Savaşı'nda Aşil, Truvalılara destek için gelen Amazon kraliçesi ile savaşmış ve onu öldürmüştür.

Amazonların Kökenleri Konusunda Teoriler

Amazonlar konusunda yapılan en ciddi araştırmalardan biri Arkeolog Dr. Jeannine Davis Kimball'ın tarafından yapılmıştır. Kimball, yollara düşmüş ve Amazon söylencesinin peşinden gitmiştir. Dr. Kimball, dolaştığı yerlerde efsaneleri dinlemiş ve arkeolojik kazılarını Karadeniz'in kuzeyindeki Rusya bozkırlarında başlatmıştır. Karadeniz'in kuzeyinde yapılan kazılarda günümüzde Altaylı göçebelere benzerliği bulunan eşyalar ve desenler ortaya çıkmıştır. Altay dağlarının eteklerine kadar sürdürdüğü çalışmalarla ve bugünkü Kazakistan ve Moğolistan sınırları içinde bulunan kurganlarda yaşayan savaşçı kadın Amazonların iskelet örneklerinde DNA testleri yapılmış ve Amazonların Orta Asya kökenli olduklarını kanıtlanmıştır.

Amazonlar ve Herkül

Yunan mitolojisinde Herakles olarak tanınan, Roma mitolojisinde ise Herkül olarak bilinen mitolojik kahraman, Zeus ile Miken kralının kızı Alkmene'nin oğlu olarak kayıtlara geçmiş. Bu kadına âşık olan Zeus ona yaklaşmak için kocasının şekline bürünür. Herakles'in gerçekte Zeus'un oğlu olduğunu anlayan Zeus'un karısı Hera, Herakles'e her zaman düşmanlık yapmış ve ölümünü sağlamıştır. Herakles doğduğu günden itibaren babası bir tanrı olduğu için tanrısal bir güce sahipti. Hera öldürmek için ona iki büyük yılan gönderdiği zaman o daha birkaç günlük bebekti.

Herakles aynı zamanda çok iyi ve üstün bir eğitim almıştı. En usta olduğu konular arasında, ok atmak, araba kullanmak ve güreşmek vardı. Herkül on sekiz yaşına geldiğinde Kitharion ormanlarında bulunan ünlü canavarı öldürmüştür. Bu zaferinin karşılığı olarak ona, ödül olarak Thebai kralının kızı Megara verilmişti. Herkül'ün Megara'dan üç oğlu olmuştu. Onu kıskanan Hera işe buna karşılık Herakles'i çıldırtmış, çıldıran Herakles de karısını ve çocuklarını öldürmüştü. Cinayetlerinden dolayı cezalandırılan Herkül, suçlarından arınmak ve affedilmek için Miken kralının hizmetine girmişti, bu dönemde onun her istediğini yapması gerekiyordu. Miken kralı da Herakles'e affedilmesi için on iki görevi tamamlaması görevini vermişti.

Bu görevler: Nemean Aslanı'm öldürüp, derisini yüzmesi; Lerna gölündeki Hidra'yı öldürmesi; Artemis'in kutsal hayvanlarından Kyreneia Geyiği'ni yakalaması; Erymanthian dağında yaşayan büyük yaban domuzunu ağla tutması; Augias'ın ahırlarını bir günde temizlemesi (iki büyük ırmağın yataklarını değiştirip ahırlardan geçirerek); Stymphalos'da yaşayan ve o bölgedeki insanların rahatını kaçıran kuşları, Athena'nın yardımıyla kovması; Girit'e gidip Poseidon'un Minos'a verdiği azgın Girit Boğası'nı getirmesi; Troya kralı Diomedes'in insan eti yiyen kısraklarını yakalaması (bunun için önce Diomedes'i öldürmüştür); Amazonlar kraliçesi Hippolyta'dan kemerini alması (Kemeri almak için kraliçe ile anlaşmış, ancak Hera'nın kışkırtmasıyla Amazonlar, Herakles'e saldırmış, Herakles de kraliçeyi öldürmek zorunda kalmıştı); Okeanos'un bir adasında

bulunan üç gövdeli dev Geryoneus'un sığırlarını çalması; Hesperidlerin altın elmalarını getirmesi; Hades'in Ölüler Ülkesi'ni koruyan Kerberos adlı köpeği yeryüzüne çıkarması (Kerberos'u daha sonra geri götürdü); Nemean Aslanı'nı öldürüp, derisini yüzmesi... şeklinde sıralanmış yapması gereken zorlu görevler Herkül'ün.

Amazon kraliçesini öldüren Herkül'ün ilk görevi olan Argolis bölgesinde Nema adındaki vadide yaşayan ve etrafa dehşet saçan bir aslan vardı. Nemea Aslanı da mitolojik bir aslandı ve tanrısal özellikleri vardır. Typhon ve Echidna'nın çiftleşmesinden meydana geldiği söylense de, bazı tarihçiler onun Zeus ve Selene'in çiftleşmesinden ortaya çıktığını veya "ay"dan düşen bir yaratık olduğunu da söylemektedirler.

Nemea Aslam'nı öldürüp, postunu yüzmek, Herkül'e kuzeni Eurystheus tarafından verilmiş olan ilk görevdi. Bu aslan o dönemde Nemea bölgesinde insanlara dehşet saçmaktaydı. Dönemin silahları bu canavarı öldürmek için etkili değildi. Aslan ile ilk karşılaşmasında Herkül, bir odun, ok ve yay ve son olarak da bronz bir kılıç ile aslana saldırmış ama onu öldürememişti. Herkül, aslan ile saatlerce güreşmiş, onu kolları ile boğarak öldürmüştür.

Canavar hayvanı uzun bir çabadan sonra öldürmüş; ama saatlerce uğraşmasına rağmen, aslanın postunu yüzememişti. Herkül'ün yardımına, yaşlı bir kadın kılığına bürünen Athena gelmiş ve Herkül'e postu yüzmek için en iyi aletin, aslanın kendi pençeleri olduğunu söylemişti. Bu küçük tanrısal yardım ile ilk görevini başarı ile bitirmişti Herkül.

Herkül'ün ikinci görevi, Lerna bataklıklarında yaşayan dokuz başlı bir canavarı öldürmesiydi. Babası Titan Tifon ve annesi canavarların tanrıçası Ehidna olmuştu Hidra'nın. Yuvası Lerna gölünde bulunuyordu, ölümden sonraki dünya ile insanların dünyası arasındaki kapının tam ağzında yer alıyordu. Hidra bu kapının bekçiliğini yapıyordu. Hidra'nın öldürülmesi imkansızdı, çünkü kesilen her bir başın yerine hemen bir yenisinin çıkıyordu.

Herkül bu canavar ile karşılaşmak için bataklık içinden, zehirli gaz ve dumanlarla kaplı olan Hidra'nm yuvasının önünde ağzını ve yüzünü bir örtü ile örtmüş ve zehirlenmekten kurtulmuştu. Canavar ile savaşmaya başlayan Herkül bir süre sonra, kestiği kafaların yerine sürekli yenilerinin çıktığını görmüş, boşuna savaşıp yorulduğunu fark etmişti. Umutsuzluğa kapıldığı sırada imdadına İolaos (Herkül'ün yeğeni) yetişmişti.

O sırada Athena'nın da yardımı ile canavarın kesilen başlarının bir daha çıkmaması için boyunlarının meşale ile yakılmasını akıl etmişti ve hemen orada yaktığı meşaleyi Herkül'e uzatmıştı. Bu meşale sayesinde kestiği başların yerini dağlayarak canavarı öldürmeyi başaran Herkül, Hidra'nın kestiği başlarından birini bir kesede saklamış ve onun zehirli kanını daha sonraki görevlerinde oklarına sürmüştü. Böylece bu okların açtığı yaraların kapanmaz bir hale gelmesini sağlamıştı.

Herkül'ün Artemis'in kutsal hayvanlarından Kyreneia Geyiği'ni yakalaması olayı: Kyreneia Geyiği ya da Kyrenitis isimli büyük geyik, ay ve avcılık tanrıçası Artemis'in kutsal hayvanıdır (Amazonların tanrıçası).

Altından boynuzları ve bronzdan toynakları vardı ve yaydan çıkmış bir oktan daha süratli koştuğu söylenirdi. Bu geyik adı dilden dile dolaşan efsanevi bir hayvandı.

Kyreneia Geyiği'nin yakalanması, Herkül için ilk iki görevden zordu. Bu görevleri Herkül'e veren Eurystheus'un, Herkül'ün ilk iki görevinden başarı ile dönmesi sonucunda kızgınlığı artmış ve çeşitli tehlikeleri atlatan Herkül'e, bu kez çok daha zorlu bir görev olan Kyreneia Geyiği'ni canlı olarak yakalama görevini vermişti.

Geyiği bir sene boyunca Yunanistan ve Trakya'da takip etmişti Herkül. Yorulan geyik, bir su pınarı başında dinlenirken Herkül onu yakalamıştı; kaçmak için hiçbir gücü kalmayan geyik, Herkül'e boyun eğmişti.

Herkül, Eurystheus'un yanına gelmiş, geyiği kral için getirdiğini söylemişti. Kral geldikten sonra, geyiği tam Eurystheus'e verirken ipini erken bırakmış, geyik bir anda kaçmış ve Tanrıça Artemis'e geri dönmüştü. Herkül bunun üzerine krala, Eurystheus'un yeterince hızlı olmadığını ve bunun onun hatası olduğunu söylemişti. Hem görevini başarı ile bitirmiş hem de Artemis'e verdiği sözünü yerine getirmişti.

Erymanthian Yaban Domuzu'nun yakalanması işi, Erymanthian dağında ve civar bölgelerdeki insanlar arasında dehşet saçıyordu bu hayvan. Birçok köy ve tarlaya zarar vermiş Yaban Domuzu, Herkül'ün en büyük düşmanı olan Hera'nm hizmetinde olan bir canavardı. Herkül'ün yapması gereken on iki görevin birçoğunda olduğu gibi bu görevinde de asıl amacı, dünya üzerinde Hera'ya hizmet ederek, onun hakimiyetini burada güçlü kılan kuvvetleri (yaratıkları) yakalamak

veya öldürmek; böylece babası Zeus'un hakimiyetini daha fazla güçlendirmekti.

Eski Yunancada "parlak" anlamına gelen Augeas, Kral Ellis'in oğluydu. Ülkesindeki en büyük ahırlara sahipti Augeas, Herkül oraya gelinceye kadar bu ahırları hiç temizletmemişti. Herkül, Augeas'ın ahırlarının bir gün içerisinde temizlenmesi işi önceki görevlere göre oldukça farklı bir hesap üzerine kurulmuştu. Bundan önceki tüm görevlerinde Herkül eğer görevlerini başarı ile sürdürürse, halk arasında önemli bir üne sahip olacaktı. Bu durum da onu daha güçlü yapacaktı. Ancak Herkül, uzun zamandan beri biriktirilmiş olan hayvan pisliklerini, akıllıca bir plan ile Alpheus ve Peneus ırmaklarının yataklarını değiştirerek bir gün içerisinde temizlemişti.

Bu işi yapmadan önce Augeas'tan, eğer işi başarırsa, toplam hayvanların onda birini alacağı şeklinde anlaşma yapmıştı. Herkül, Augeas'ı sözünü tutmadığı için onunla dövüşmüş ve çıkan kavga sırasında onu öldürmüştü. Sonraları kendisine bu çabalar sırasında destek olduğu için sürgüne gönderilen oğlu Phyleus'un tahta çıkması için yardım etmişti. Bu görev bittiğinde Eurystheus, temizleme işini nehirlerin azgın suları sayesinde yapıldığı için, Herkül'ün başarılı sayılmaması gerektiğini söylemişti. Gerçekleştirilen görevler arasında bunun başarılı sayılmamasını sağlamıştı.

Savaş Tanrısı Ares'in evcil hayvanları olarak kabul edilen Stymhalian Kuşları, insan yiyen efsanevi mitolojik canavarlar olarak tarihe geçmişti. Herkül'ün görevi, bu kuşları yerleştikleri ve etrafa ciddi zararlar verdikleri Stymphalia gölü çevresinden uzaklaştırmaktı.

Kuşların pençeleri pirinçten yapılmıştı. Keskin metalden yapılma tüyleri vardı bu kuşların. İnsanlara bu silahları ile saldırıp onları öldürüyorlardı. Çevredeki tarlalara ve meyve bahçelerini dağıtıyorlardı.

Sık ormanlarla kaplıydı Stymphalia gölü bölgesi. Onları görüp okla vurmak imkansızdı. Herkül bu kuşları sık ağaçlardan dolayı göremiyordu. Bu sırada yine ilahi kuvvetler destek için gelmişti. Herkül, Athena ve Hephaistos'tan küçük bir yardım almıştı. Bu tanrıların onun için özel olarak yaptırdığı çıngırakların sesleri kuşların ağaçlardan kaçmasını sağlamıştı. Herkül, daha sonra zehirli oklar atarak kuşların çoğunu öldürmüştü. Kaçanlar ise artık geri dönmemek üzere uzak bölgelere gitmişlerdi.

Girit Boğası adındaki canavar hayan, Girit adasında halka zarar veren bir yaratıktı. Girit Boğası görevinde, Herkül, Girit adası kralı Minos'tan izin almıştı. Önce hayvanı yormuş daha sonra ise kolları ile hayvanı kavrayarak ele geçirmişti. Bu şekilde Atina'ya, Eurystheus'a ulaştırmayı başarmıştı. Eurystheus'un hayvanı Hera için kurban etmek istemişti; ancak Hera bu durumun Herkül'e daha fazla ün kazandıracağını düşünerek kabul etmemişti. Hayvan yeniden salınmıştı.

Mitolojide Diomedes'in Kısrakları diye bilinen dört adet at, oldukça vahşi ve görünüşleri muhteşem; ama insan yiyen birer canavarlardı. Ares ve Cyrene'nin oğlu, Trakya kralı Dev Diomedes'e ait bu atların Herkül tarafından, tek başına ele geçirilmesi mümkün değildi.

Bundan dolayı Herkül, Abderus'u ve birkaç arkadaşını yardıma çağırmış ve atları bu şekilde yakalamıştı,

ancak yolda Diomedes'in saldırısına uğramıştı. Diomedes ile savaşırken, atları Abderus'a bırakmıştı Herkül. Bu sırada Diomedes'i yenmiş; ama atlar fırsattan faydalanarak, Abderus'u paramparça ederek yemişti.

Bundan dolayı çok üzülmüş ve kızmış olan Herkül, Diomedes'i öldürmüş ve onu kendi atlarına yem etmişti. Ölen Abderus'un mezarının yanında, Eski Yunan'ın en önemli kentlerinden biri kabul edilen Abdera'yı kurmuştu. Büyük İskender'in atı olan Bucephalus'un bu atların soyundan geldiği kabul edilmiştir.

Amazonlar Kraliçesi Hippolyta'dan Kemerini Almak

Amazonlar, aralarında hiç erkek olmayan bu kadınlar, kendilerine has bir devlet kurmuşlardı. Ata biniyorlar, ok kullanıyorlardı. İyi ok atabilmek için ise tek göğüslerini kestiklerine dair söylenceler etrafta dolaşıyordu. Thermodon (Terme Çayı) kıyısında Themikyra şehrinde yaşıyorlardı. Savaş tanrıçası Athena'ya taptıkları biliniyordu. Yunan mitolojisinde anlatılanlara göre, Amazonların Truva Savaşı'na girdiği de söylenmektedir. Anlatılanlara göre Amazon kadınları Truva'nın tarafında Yunanlılara karşı savaşa girmişlerdi. Amazon kraliçesi Penthesileia bu savaş sırasında Aşil tarafından öldürülmüştü. Hippolyta, Yunan mitolojisinde babası Ares tarafından kendisine verilen sihirli korseyi giyen Amazon kraliçesi olarak tanınmaktadır.

Herkül'ün on iki görevi içinde dokuzuncu sırada bulunan bu görevin amacı, Hippolyta'dan bu sihirli korsenin alınması olacaktı. Eurystheus'un kızı Admete'nin isteği üzerine bu görev Herkül'e verilmişti ve Herkül'de durumu Hippolyta'ya anlatmış ve korseyi ondan istemişti. Tam bu sırada, Hera, Amazon kadınları arasında bir yalan haber çıkartmış ve Amazonları kışkırtmıştı. Amazonlar, Herkül'ün gerçekte kraliçeyi kaçırmak için geldiğini düşünerek saldırıya geçmişti. Amazon kadınları Herkül'e karşı saldırıya geçince, Herkül, Hippolyta'nın kendisine ihanet ettiğini düşünmüş ve onu öldürmüştü.

Herkül onuncu görevi olarak kaydedilen iş, Erytheia'da bulunan ve Geryoneus'a ait olan Kırmızı Sığırları, Atina'ya getirmesi olacaktı. Bu zorlu görev öncesi çok sıcak Libya çölünü geçmek zorunda kalmıştı Herkül. Çöl'de yürürken sıcak onu çok sinirli hale getirmişti. Bunun üzerine Güneş'e (Helios) ok atıp sinirinin geçmesini sağlamaya çalışmıştı. Helios bu cesaretine duyduğu takdir nedeniyle, Herkül'e altından bir kayık hediye etmişti. Herkül bu kayık ile Akdeniz'de yol almış ve Erytheia adasına gelmişti. Adaya çıktığında çoban köpeği Orthrus ile karşılaşmıştı Herkül. Köpeği, zeytin ağacından yapılmış bir sopası ile öldürmüştü. Orthrus'dan sonra, çoban Eurytion'u da benzer bir şekilde halletmişti Herkül. Son olarak karşısına Geryoneus çıkmıştı. Hidra kanına bulaştırılmış oklarından biri ile Geryoneus'u alnının ortasından vurmuştu. Bu korkunç Titan acı içinde bağırarak ölmüştü.

Herkül, Eurystheus'a götürmek üzere, sığırlarla birlikte yola düşmüştü. İtalya'da bulunan Aventine tepesi

civarında mola verip uyuduğu zaman, sürünün bir bölümü Cacus tarafından çalınmıştı. Sürünün geri kalanı ile yoluna devam etmek zorunda kalmıştı Herkül. Bir mağara girişine yaklaştığında, mağaranın içerisinden sesler duymaya başlamıştı. Bu sesler dışarıdaki hayvanlara geliyordu. Herkül, mağaraya girmiş ve Cacus'u mağaranın içerisinde yakalayıp, öldürmüştü. Çalınan hayvanları tekrar sürüye katmıştı.

Atina'ya yolculuğunda, Hera tarafından gönderilmiş olan dev bir at sineği tarafından korkutulan hayvanlar etrafa dağılmıştı. Hayvanları bir araya toplamak için bir yıl daha zaman harcamıştı Herkül. Sonrasında, Hera yol üzerinde bulunan nehrin sularını yükseltmişti. Herkül, bu nehri geçmek için, nehrin bir kısmını taşlarla doldurmuş ve sığ bir yer oluşturmuştu ve sığırları bu şekilde karşı tarafa geçirmişti. Uzun çabalar sonunda sürüyü Atina'ya ulaştırmıştı Herkül. Hayvanları Eurystheus teslim etmişti bu şekilde. Eurystheus ise hayvanların tümünü Hera'ya adak olarak sunmuştu.

Hesperidler güneşin battığı yerdeki periler olarak mitoloji kaynaklarında yer almıştır. Bunlar üç peridir. Bahçeleriyle ünlüdür Hesperidler. Bahçelerinin tam olarak nerede olduğu Antik Çağ yazarları arasında her zaman bir tartışma konusu olmuştu.

Herkül on birinci göreve gelene kadar gerçekleştirdiği tüm görevlerde ya ilahi bir şekilde tanrılardan veya etrafındakilerden yardım aldığı için, Eurystheus bu görevlerin hiçbirini geçerli saymamıştı; ancak bu on görevin yerine geçebilecek yeni iki görevi Herkül'e vermişti. Bunlardan birincisi Hesperidlerin bahçesinde bulunan altın elmalardan getirmesi olacaktı.

Herkül bu bahçenin yerini bilmiyordu. Bundan dolayı önce şekil değiştirme konusunda usta deniz tanrılarından biri olan Nereus'u yakalamıştı. Ondan bahçenin yerini öğrenmişti. Bahçeye giden yolun üzerinde yenilmez savaşçı Antaeus ile karşılaşmıştı Herkül. Antaeus'un karşısına çıkan herkesle güreşme gibi bir geleneği vardı. Herkül, onunla güreşe tutuşmuştu. Annesi Gaia'ya yani ayağı toprağa değdiği sürece asla yenilmiyordu. Herkül onu bir ağaç dalına asarak öldürmeyi başarmıştı. Hesperidlerin bahçesine bu şekilde ulaşmıştı Herkül. Cennetleri sırtında taşıdığı kabul edilen ve Hesperidlerin babası olan Atlas ile karşılaşmıştı burada Herkül. Atlas'ı elmaları bahçeden çalmak için ikna etmişti. Anlaşma Atlas'ın kendi ağır yükünü Herkül'e devretmesi şeklinde olacaktı. Elmaları çalmıştı. Herkül, taşıdığı cennetlerin sırtına tam olarak yerleşmediğini ve kaydığını söyleyerek Atlas'ı kandırmıştı ve fırsattan yararlanarak, elmaları kapıp, Atlas'a ağır yükünü bırakmıştı. Elmaları Atina'ya götürmek amacı ile yola koyulmuştu.

Hades'in hükümdarlığını yaptığı Ölüler Ülkesi'nde bekçi köpeği olan Kerberos'u Atina'ya getirmesi gerekiyordu Herkül'ün. Kerberos, Hades'in yönettiği, ölülerin bulunduğu yeraltının kapısında bekçilik yapmakta olan üç başlı bir köpekti. Göreve başladıktan sonra, diğer tarafa geçmek için Eleusis'tan yardım almıştı. Herkül, Tanareum bölgesinde ölüler diyarına geçişi olan bir geçit bulmuştu. Athena ve Hermes'ten yardım alarak geçitten geçmişti. Charon'u da yine Hermes'in yardımı ile atlatmıştı. Herkül, Kerberos'u ararken, Ölüler Ülkesi'nde Hades tarafından zincirlenmiş olan

Thesus'u sihirli kelepçelerinden kurtarmıştı. Hades ve Persephone'nin karşısına çıkmış ve durumunu anlatmıştı. Onların da onayını almış ve Kerberos'u geri getirmek üzere izin almıştı. Kerberos'un karşısına çıkmış ve güreşte onu yenmeyi başarmıştı Herkül. Kerberos'u yeraltı dünyasından çıkarmış ve Atina'ya götürerek, Eurystheus'un karşısına çıkarmıştı. Çok korkmuştu Eurystheus ve yakınlarında olan büyük bir amforanın içine girip saklanmıştı. Herkül'ün Kerberos'u yeryüzüne çıkarmasından sonra, köpek etrafa zehirli salyalarını saçmış ve dünya üzerindeki ilk zehirli bitkiler bu şekilde oluşmuştu.

Antik Çağ, Amazonlar ve Antik Çağ Kadınları

Antik zamanlarda, yüzlerce, hatta binlerce yılı kapsayan bir zaman sürecinde, Anadolu coğrafyasında bulunan yerleşimlerde kadının toplum içindeki konumu, dönemin siyasi ve dini yapısına göre şekil almıştı. Birçok kavimde, toplumun değişik kademelerinde yer sahibi olmuştu kadınlar. Dönemin kayıtlarını inceleyen bilim adamları bu konuya dikkat çekmektedir.

Antik Çağ'da, kadının bir mal olarak kabul edildiği ve değerinin maddi olarak ölçüldüğü dönemler olmuştu. Ayrıca, tam tersi bir şekilde kadın-erkek beraberliği ve eşitliğine dayanan ve düzenli evlilik yaşamı içinde yerini koruyan sosyal durumların da olduğu çeşitli dönemlerden de söz etmek olasıdır.

Artemis aynı zamanda av tanrıçasıdır.

Ticari yaşamdan, siyasi yapıya kadar, erkeklere eşlik edebilecek konumlarda, toplumsal hayatın içinde olmuştur kadınlar. Bu durum hakkında Eski Çağ belgelerinde kayıtlar bulunmaktadır. Kadınlar kendi adlarına borç alabiliyor, borç verebiliyor, şahitlik yapabiliyor, her konuda mülkiyet hakkına sahip olabiliyorlardı. Özgür kadınlar toplumda önemli konumlarda yerlerini almışlardı. Hititlerden kalma kayıtlarda; kraliçelerin, ülkelerinin iç ve dış siyasi ve sosyal olaylarına karıştığı söylenmektedir. Bazı kayıtlarda, ülkesini bağımsız bir şekilde yöneten bir kraliçeden de söz edilmektedir.

Bununla birlikte, yine İlk Çağ'da tanrılarından bazılarını kadınla sembolize eden toplumların varlığı da bilinmektedir. Çok tanrılı (polytheism) bir inanca ait olan bu kavimlerde, özellikle Ege bölgesi kavimlerinde, bu inanç en zirve noktalara kadar ulaşmayı başarmıştı.

Eski Yunan mitolojisinde "aşk ve güzellik tanrıçası" Afrodit olarak kabul edilir. Bu tanrıça Romalılar dönemine Venüs adı altında geçmişti. Mitolojiye göre bir deniz tanrıçası olan Afrodit'e bu kavimlerde yaygın bir şekilde tapınılmıştır. Bu inanç sahibi olan kavimlerde tanrıçaların, evlilikleri yönetmesi ve fahişeleri koruması *şeklinde görevleri olduğuna inanılırdır. Sanatçı*lar bu tanrıçayı değişik şekillerde; ama özellikle çıplak olarak tasvir edegelmişti.

Diğer yandan, Anadolu'da çağlar boyu söylence haline gelmiş olan ve daha sonra yazıya geçirilmiş Eski Çağ söylencelerinin, bir gerçeği yansıtmış olduğunu da tarihi araştırmalar ortaya koyabilmektedir. Araştırmacılar, çeşitli toplumların, Anadolu'da, binlerce yıl

boyunca anaerkil bir toplum düzeni içinde olduklarını söylemektedir. Bu topluluklar, Ana Tanrıça olarak kabul ettikleri ilahelerini, birer tapınma aracı olarak kabul etmiştir. Amazonların, varlığının da anaerkil olarak kurulan bu tür sosyal düzenlerin farklı bir şekilde yansımasını oluşturmuş olduğu düşünülmektedir.

Yine de, Amazonlar konusunda değişik söylenceler ve çeşitli bulgular bulunmaktadır. Bu kayıtların farklı yazarlar tarafından farklı bir şekilde yorumlanmış oldukları da bilinmektedir. Çoğunlukla anlatılanlar efsanelerle karışık açıklamalar şeklinde olduğu göze çarpmaktadır. Bundan dolayı da böyle bir topluluğun varlığı konusunda çeşitli şüphelerin oluşmasına neden olmuştur. Yine de, eski çağlarda kavimleri etkilemiş bazı olaylar, sosyal ve kültürel değişimlerin meydana geldiği sanılmaktadır. Bu da efsanevi olayların geri planında başka türlü gerçeklerin bulunduğunu da ortaya koymaktadır.

Amazonlar, Anadolu halklarına ve Yunanlılara göre; "kadın savaşçılar" olarak tasvir edilmişlerdi. Diğer yandan Amazon kelimesinin Yunanca olmadığı ve Afrika dillerinden birinden gelmiş olduğu da yazılmıştır.

Sanat Eserlerindeki Amazon Tasvirleri

Amazonlarla Yunanlılar arasındaki birçok savaş sanat eserlerinde konu edilmiştir. M.Ö. 4. yüzyılın başlarında ata binmiş şekilde tasvir edilmiş olan bir Amazon heykeli günümüze kadar gelebilmeyi başarmıştır. Amazonların at üzerinde ustaca savaşabilmeleri Yunanlıları etkilemiştir.

Antik Çağ sanatçıları tarafından değişik şekillerde tasvir edilen Amazonların hareketli yapıları ve savaşçılığı sanatın konusu olmuştur. Amazonların tasvirleri her zaman hareketli hallerini kapsamıştır. Sıçrayacakmış gibi durmaktalar. Serbest ve ayakta durmaktalar. Cüretkar bir şekilde durmaları ve şiddetli bir şekilde hareket etmeleri, heyecanlı halleri ve devamlı saldırıda bulunacakmış gibi tetikte durmaları şeklinde resmedilmişlerdir. Çeşitli eşya üzerinde bulunan Eski Çağ Amazon resimlerinde bu savaşçı kadınlar sürekli devinen bir hareket içinde gösterilmektedir. Bu durum da onların, o dönem Yunanlı sanatçıları tarafından nasıl algılandıklarını yeterince anlatmaktadır.

Yunanlıların savaşlarının resimlendiği bazı kabartma levhalarda, Amazonlar vücutlarını geriye doğru çe-

virmiş, sert hareketler yapmakta ve yüzlerinde bulunan etkileyici ifadelerle, ya bir Yunanlıya tekme atarken veya ata ters bir şekilde binmiş biçimde resmedilirken, Yunanlıların Amazonların savaşçı karakterlerinden nasıl etkilenmiş olduğunu da ortaya koymaktadır. Yunanlılardan daha karakterli ve daha savaşçı oldukları, Yunanlılar gibi ahlak ve ruhsal çöküntü içinde olmadıklarını ve cesaretleri ile ataerkil Yunan yapısı için bir tehdit oluşturdukları anlaşılmaktadır.

O dönem sanatçılarının Amazonlara yaklaşımı; Amazonların görünüşünün resmedilişi ile ölçülebilir. Athena (zeka tanrıçası) ile aynı kökten gelmiş olduklarına inanılırdı. Amazonların savaşlarda kullanmış oldukları silahlar olan yay, mızrak, çift yüzlü hafif balta, kalkan ve tolga da Yunanlı sanatçılar için birer ifade biçimi olarak resmedilmiştir. Ancak daha sonra ortaya konan sanat eserlerinde, Amazonlar daha çok bir Anadolu tanrıçası olan Artemis'e (bereket tanrıçası) benzer biçimde giyinmiş olarak tasvir edilmiştir. Ana Tanrıça kültü ve inancı daha çok Anadolu'da yerleşik olduğu için Amazon tasvirleri her iki bölgede farklı algılamalara neden olmuştur. Yunanlılar, Amazonların daha çok savaşçı karakterleri üzerine hayal güçlerini kullanırken, Anadolu kökenli sanatçılar ise Amazonları, ana, kadın, bereket, doğuranlık gibi daha olumlu bir şekilde tasvir etmiştir.

Amazonlar ve İzmir Kentinin Kuruluşu

Amazonlar, Smyrna (İzmir), Sinope, Myrina, Kyme (Nemrut, Ege bölgesinde), Paphos şehirlerinin ve Efes'teki Artemis kültürünün kurucuları olarak kabul edilmektedir. Efes'i ele geçiren Amazon'un adının Smyrna olduğu ve bundan dolayı İzmir'in bu adı aldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Efes, Kyme, Myrina ve hatta İzmir şehirlerinin kurucuları Amazonlar olduğu söylenmektedir. Ayrıca, Amazonlar efsanesinin çıkış yeri, Pallas, Athena, Artemis ve Enyo gibi ilahelerin silahlı rahibelerinde, diğer taraftan kuzey ve doğu kavimlerinin ordularında bulunan savaşçı kadınlarda aranmıştır. Bu topluluk da Artemis ile Ares'e tapardı.

4. yüzyılda, Yunanlılarla Amazonların savaşını tasvir eden bazı kabartma levhalarda, vücutlarını geriye doğru çevirdikleri, sert hareketleri ve yüzlerindeki etkileyici ifadelerle, bir Yunanlıya tekme atan veya ata ters binen Amazonlar görülmektedir. Amazonların görünüşü Athena (zeka tanrıçası) ile aynı olduğuna inanılırdı. Savaşlarda kullandıkları silahlar; yay, mızrak, çift yüzlü hafif balta, kalkan ve tolga idi.

Bu kaynaşmadan meydana gelen yeni toplum, İskitlerden ayrılarak başka bir yurt aramışlar İzmir kentinin, ismini M.Ö. 15. yüzyılda Doğu Karadeniz'in Miskyra kenti çevresinden kalkıp gelen Hititlerin kadın savaşçı papazlardan aldığı söylenmektedir. Tarihin ilk yazıcıları, bu esrarlı kadınlara "Amazon" ismini vermiştir.

Kalkanlı ve mızraklı, sırım gibi vücutlara sahip, adaleli ve yanık yüzlü bu kadınların, dev gibi atların

üzerinde Pagos (Kadifekale) eteklerinden tozu dumana katarak, Meles çayı kıyılarına ve Halkpınar bağlarına indikleri rivayet edilmektedir. Bu Uzun saçlı bu kadınlar iyi savaşıyorlardı.

Yerli halklar da aralarına karışan, kendilerine komşu olan bu yeni kavmi kabullenmek durumunda kalmışlardı. Heredot, Strobon, İkonomos ve Halikarnas Balıkçısı gibi yazarlar, bu kadınların ne çok zorlu kadınlar olduğunu ve Ege'nin en güzel kentine ismimi verirken, tüm dişiliklerini en derinlere yerleştirdikleri konusunda aynı düşüncededirler. İzmir gibi, Efes'in de Amazonlar tarafından isimlendirildiği söylencelere karışmış tarihsel gerçek olarak kabul edilir. Bir başka söylenceye bakıldığında ise; günümüz İzmir bölgesinde yaşamış Elektdi adında bir kavim, Amazonlarla savaşmış ve onları yenmişti. Sonra, kralları These, Amazon önderi Smyrna ile evlenmiş ve kente onun adını vermişti.

Böylece, Herakles ve Thesus mito-öykülerinde ismi geçen Amazon kraliçesi Smyrna, kente ismini vermiş oldu.

Yunan Sanatçıları ve Amazonlar

Amazon kadınları teması özellikle Yunan heykeltıraşları tarafından işlenmiştir. Apollon Tapınağı'nın frizi, Halikarnasos Mozolesi'nin frizi, Berlin' deki Yaralı Amazon (Polykletos'un bir eserinin kopyası olduğu sanılmaktadır), Capitolum'daki Yaralı

Amazon, Vatikan'daki Amazone Mattei buna örnektir. Yunanlılar gibi giyinen Amazonların başlarında miğfer vardır, sağ omuzlarından dökülen hafif bir tünik giyerler, kol ve bacakları çıplaktır.

Asya geleneklerine göre giyindikleri için, bedenleri boğazlarına kadar örtülü durumdadırlar. Kol ve bacaklarında tozluk bulunmaktadır, bellerinde geniş bir kuşak vardır, sırtlarında harmani şeklinde bir kıyafet, başlarında ise Frikya külahı bulunmaktadır.

Amazon tasvirlerine Yunan seramik işlerinde de rastlamaktadır. British Museum'da bulunan Eksekias'ın çömleğinde bu tür tasvirler resmedilmiştir.

Amazon temasından esinlenen en ünlü tablo; Rubens'in "Amazonların Savaşı" adlı yapıtı olmuştur (Münih Pinakotheki).

Altın Post, Argonatlar Efsanesi ve Amazonlar

Rodoslu Apollonius tarafından destanlaştırılmış olan ve Akha ve Karların, Kolkhis'deki madencilik faaliyetlerini konu edinen Argonatlar Efsanesi; madencilik sembolleri ile işlenmiştir. Efsanede yer alan bazı mitolojik motiflerin ortaya konması, onun maddi temelinin meydana çıkmasını kolaylaştırmıştır.

Altın Post Efsanesi: Kolkhisliler, su kanalları içine koydukları, tahta bir çerçeveye gerili, tüylü koyun postları üzerinde altınlı kumları yıkıyorlardı. Koyun tüyleri altın taneciklerini tutuyor, (bir ağaca asılarak) kurutulan postlar dövülerek altın elde ediliyordu.

Bu çalışmada Pausanias'ın "Periegesis tes Hellados" (Yunanistan'ın Tasviri) adlı eserinde geçen ikisi ölümlü, diğerleri ise mitos kahramanı niteliği olan yirmi sekiz kült kurucu kadın ele alınmıştı. Yazar tanrılar, kahramanlar, ölümlüler, eski dinsel gelenekler ve şenlikleri güçlü bir şekilde aktarmıştı.

Mitolojide Kadın Kahramanlar: Heroine

Özellikle ünlü tapmak konusu ile kahraman mezarları ve kehanet merkezleri, efsanede geniş bir bilgelik kullanılarak işlenmişti. Yunanca kökenli olan "heroine" sözcüğü, yaşadıkları toplumda doğaüstü özellikleriyle diğer insanlardan farklarını ortaya koyan kadın kahramanlar için söylenmektedir.

Toplumda ulaştıkları büyük bir dinsel saygınlık ve simgesel gücün, düşüncenin, edebi ve sanatsal yaratıcılığın gelişimine katkıda bulunmuştur bu kadın kahramanlar. İnsanüstü ancak asla tanrısal olmayan bir varoluş şekli göstermişlerdi. Erkek kahramanlara benzer bir şekilde, kült kurmuş olan bu kadın kahramanlar da, yeryüzünde oturmakta olan tanrılar gibi sonsuza kadar orada yaşayacak olan ve güç bakımından da tanrılara yaklaşabilen ölmüş insanların ruhları olarak kabul edilirler.

Epinikion

Çeşitli oyunlarda zafer kazananlar şerefine söylenen zafer şarkısı. Pindaros, Lyricus; Selıroeder, O. Olympian, Piıyıian, Nemean, Istiımian Odes.

Pausanias'da Kült Kuran Kadın Kahramanlar

Kadın kahramanlar klasik dönemde de özellikle tragedya yazarları tarafından değişik şekillerde işlenmiştir. Eserlerinde ağırlıklı olarak yaşadığı toplumdaki çeşitli din ve ahlak konularını işlemiş olan Aiskhylos'un "Hydraphoroi" (Su Taşıyıcıları) adlı kayıp eserinde Semele anlatılmıştır.

Sophokles, "Trakhis Kadınları"nda Deineira'yı, Ginomaos'ta Hippodameia'yı ele alırken, Euripides de "Hippolytos" adlı eserinin kahramanı olarak Phaidra'yı kahraman olarak seçmiştir. Phigeneia, Medeia, Elektra ve Helena ise yukarıda anılan yazarların eserlerine hikayeleri ile birlikte adlarını da vermiş mitolojik kadın kahramanlar arasındadır.

Heroine

Heroine kelimesi komedya yazarlarından ilk olarak Aristophanes tarafından heroinai (kadın kahramanlar) şekliyle kullanılmıştır. Helenistik dönemde ise çok farklı biçimlerde kullanılmaya başlanan

bu kelimenin yaygın kullanım şekli "heroissa" olmuştur. Heroine kelimesinin edebi metinler haricinde ilk kullanımı, yine aynı döneme tarihlendirilen ve Kuzey Yunanistan'da yer alan Volos'ta bulunan bir "urna[1]" üzerinde görülmüştür. Burada "heroiison ktiston", yani "kurucu kadın kahramanlar" ifadesi kullanılmıştır.

M.S. 2. yüzyılın sonunda, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius dönemlerinde yaşamış olan Pausanias, on ciltten oluşan "Periegesis tes Hellados" isimli bir seyahatname kitabı yazmıştı. Kaynak göstermeden söylediklerine herkesin inanmasını bekleyen Pausanias, bu eserinde son derece ayrıntılı olarak dini geleneklerden, eski kült kentlerinden ve kült kurucularından söz etmiştir. Bu konuları anlatırken de, din adamlarının ya da bilgi sahibi yerlilerin sözlü bilgilerine dayanarak tanınmış kişilerin yerel söylenceleri ile yetinmeyerek tören uygulama geleneklerine de kitaplarında geniş olarak yer vermiştir.

Bu şekilde, söz konusu geleneklerle o bölgenin söylenceleri ve tarihinin bazı özelliklerini benzer mitolojilerle belirgin bir şekilde birleştirmiş ve tanrılarla insanları belirsiz bir konuma sokmuştur.

Pausanias, kült ve festival kurucusu olarak tanımladığı kişiler arasında kadın-erkek ayrımı yapmamıştır. Kahramanların tapınım odağı olan yere "heroon" denmesi de bu durumu doğrulamaktadır. Yazarın ad-

1-Urna: İçine su ve içki konulduğu gibi seçimlerde oy toplamak ve ölü küllerini korumak için kullanılan, üzerinde palmet, gül, yaprak gibi süslerle çevrilmiş ve ölünün adının yazıldığı bir yazıt yeri olan kavanoza benzer bir kap.

larına heroon yapıldığını söylediği kadın kahramanlar Andromakhe, No, Phigeneia, Hymetho, Kyniska ve Platae'dir.

Bu kahramanların değişmeyen özel niteliklerinden biri de ölüm şekilleri olmuştur. İçlerinden çoğunun ölümü dramatik bir şekilde gerçeklemiştir. Bu kahramanların ölüm şekilleri onların, tanrılık seviyesine ulaştıkları söylenmiştir. Ölümden sonra gelecek olan sınırsız bir varoluşa sahip olan bu kahramanların bedenlerine ait kalıntılar, izler veya simgeler, kendine has bir ölüm sonrası yaşam ortaya koymaktadır. Onların, mezarları, kalıntıları bu duruma delil olarak göstermektedir.

Heroon

Antikite'de yüceltilmiş kahramanların anısına yapılan özel yapı. Anıt mezarlar, yaşayanlar üzerindeki etkilerini yüzyıllar boyunca sürdürmüştür. Pausanias, kült kurucu kadınların mezarları konusunda farklı ifadeler kullanmıştır.

Bir örnek olarak, Hippolytos'un anıt-mezarı yani "mnema"sı yanına gömülen Phaidra'nın gömülü olduğu yer için, sıradan, sade ve süssüz mezar demek olan "taphas" kelimesini; aynı biçimde Perseus'un kızı Gorgophone'nin bulunduğu için yer için "taphas" derken Gorgo'nun gömülü olduğu yer için ise "mnema" ifadesini kullanmıştır.

Anadolu'da bir zamanlar Tanrı Kibele'ye tapınılırdı.

Günümüzde heroine kelimesi, kahramanlık onuruna erişen ve kahraman durumuna getirilen kadın şahsiyetlerin tanımlanması için kullanılmaktadır. Bir erkek kahramana eşit kahramanlık değerinde bir kadın. Heroine, mezarı çevresinde kült tapınımı olan mitolojideki tarihsel şahsiyetin destanı olarak kabul edilir.

Pausanias'ta kült kuran efsane olmuş yirmi altı ve iki de ölümlü olmak üzere yirmi sekiz kadın yer almıştır. Bunlar kitapta yer alma sırasına göre sıralanmıştır. Buna göre, yazarın birinci kitabından konu ettiği "Attika" bölgesinde kült kurucu olarak isimleri geçenler: Phaidra, Phigeneia, Metaneira ve Hyperborealı Kızlar olmaktadır.

Phaidra

Minos ile Pasiphone'nin kızı, Ariadne'nin kız kardeşi olarak kaydedilmiştir. Doğum konularını yöneten tanrıça Eileithyia'nın ayaklarına kadar gelen elbisesi ile tasvir edilmiş. Girit'ten Atina'ya gitmişlerdir. Burada Theseus ile evlenmiş olan Phaidra, kocasının bir Amazon'dan doğmuş olan Hippolytos adındaki üvey oğluna âşık olmuştur. Aşkına karşılık bulamamıştır. Phaidra. Bundan dolayı Hippolytos'a iftira atmış ve ölümüne neden olmuştur. Bundan duyduğu vicdan azabı ve üzüntü nedeniyle kendini öldürmüştür.

Phigeneia

Marathon'dan fazla uzak olmayan Brauron'a Tauris (Kırım yarımadasında) Artemis'inin ağaçtan heykelini (Ksoanon) getirmiş olan Phigeneia, Agamemnon ile Klytaimnestra'nın kızıdır. Artemis'in gazabına uğrayan babası tarafından tanrıçaya kurban olarak sunulur. Ancak, Tanrıça Phaidra'ya, acıyarak bağışladıktan hemen sonra onu Tauris'e götürerek kendi rahibesi yapar. Pausanias, Brauron'da Artemis'in ağaçtan heykelini kendi gözleriyle gördüğünü söyler.

Metancira

Eleusis kralı Keleos'un karısı olan Metaneira, kızı kaçırıldıktan sonra Anthium pınarı kıyısında yaşlı bir kadın kılığına giren Demeter'i bulur ve oğullarına bakıcılık yapması için yanına alır. Metaneira, Homeros'ta kızlarıyla birlikte Eleusis'teki Demeter kültünün kuruluşunda yer alır.

Pausanias'da Kült Kurmuş Kadın Kahramanlar Hyperborealı Kızlar

Hyperokhe ve Laodike isimlerindeki iki Hyperborealı genç kız, aynı kentten Leto'nun ikizlerini doğurmak için Delos'a gelmesiyle kendilerinde kalan kutsal eşyaları buğday saplarına sarmış ve buraya

getirmişlerdir. Delos'ta ölen bu kızlara burada tanrısallık unvanı verilmiştir. Bundan dolayı, Deloslu kızlar ve erkekler evlenmeden önce saçlarını kesip Hyperborealı Kızların mezarlarına bırakmaya başlamıştır. Diğer iki Hyperborealı Kız ise Arges ile Opis olarak tarihe geçmiştir. Bu kızlar da Apollon ile Artemis'in doğumları sırasında Leto ve Eiliethyia ile birlikte Delos'a gelmişlerdi ve Leto'nun kolay doğum yapması için Eiliethyia'ya armağanlar vermişlerdir.

Yazarın ikinci kitabında anlatılan Korinthos bölgesinde kült kurmuş olan kadınlar olarak şu isimler kayıtlara geçmiştir: Aithra, Khloris, Helena, Hypermnestra, Danaos Kızları, Medeia, Nikagora ve Phaidra.

Aithra

Troizen kralı Pittheos'un kızı, Theseus'un annesi olan Aithra, Athena'nın telkini ile yakındaki bir adaya gitmiş ve Pelops'un araba sürücüsü Kahraman Spharios'a kurban sunmuştur. Burada deniz tanrısı Poseidon ile buluşmuştur. Bu olay nedeniyle, Aithra orava Athena Apaturia adına bir tapınak kurmuştur. Troizenli kızlar evlenmeden önce Athena Apaturia'ya kuşaklarını adamaktadırlar. Bir tanrının mı yoksa ölümlünün oğlu mu olduğu bilinmeyen Theseus'un ölümü sonrasında Aithra oğlunun acısına dayanamamış ve kendini öldürmüştür.

Khloris

Amphion ile Niobe'nin on dört çocuğundan biri Meliboea, yani Khloris'tir. Amyklas dışında on *iki kardeşi de Apollon ve Artemis tarafından öldürül*müştür. Hayatta kalmış olan iki kardeş Leto'ya sığınmış ve ona bir tapınak kurmuşlardı. Meliboea'nın kardeşlerinin ölümünden duyduğu korku nedeniyle sararıp solmasından dolayı adı "solgun" anlamına gelen Khloris olmuştu.

Helena

Zeus ile Leda'nın kızıdır, Klytaimnestra ve Dioskurların (Polydeukes ve Kastor) kardeşi olan Helena, Theseus ve arkadaşı Peirithous Theprotia'ya kaçmış ve sonrasında, kardeşleri tarafından kurtarılmış ve Lakedaimonia'ya getirilmiştir. Bundan dolayı Helena, Anakton civarında Eiliethyia'ya bir tapınak adamıştır. Helena çocuğuyla Argos'a ulaştığında Eileithyia tapınağının burada da kurulu olduğunu söylemiştir. Helena'nın sonuna ilişkin gelenekleşmiş anlatılar çok farklıdır. Helena'nın canına kıymış olduğu ise hikayelerin ortak sonudur.

Hypermnestra

Danaos'un Aigptos'un elli oğluyla evli elli kızından babasının verdiği kocalarını öldürme emrine uymamış en küçük kızı Hypermnestra olmuştur. Kocası Lynkeos'u esirgemiş ve onunla evlenmiş ve Abas'ı doğurmuş olan Hypermnestra'dır. Babasına başkaldırmak suçundan yargılanmış ve Argos mahkemesinde aklanmıştır. Bundan dolayı Hypermnestra, Argos Heraion'una konulmak için Aphrodite Nikephoros'un (zafer bağışlayan) ağaçtan bir heykelini almıştır beraberine. Argos gemisinde bulunan Artemis Peitho (ya da Persuasion) tapınağını kuran Hypermnestra ve kocası Lynkeos'un mezarları Delta bölgesinde kurulmuş olan Zeus Phyksios tapmağının yanında bulunmaktadır.

Danaos Kızları

Amcaoğullarıyla evlenmek istemedikleri için babaları ile birlikte Argos'a kaçan kızlar. Lema kentine Aphrodite'nin taştan yapılmış bir heykelini adamışlardır. Herodotos bu kızların Thesmophoros adı verilen Demeter sırlarını, Mısır'dan getirmiş olduklarını ve Pelasg kadınlarına öğretmiş olduklarını söyler. Yine, Rodos kenti olan Lindos için bir Athena tapınağı yaptırmış olduklarını yazmaktadır. Danaos Kızları, kocalarını öldürmek suçu nedeniyle aldıkları ceza Ölüler Ülkesi'nde dibi delik bir fıçıyı suyla doldurma cezası olmuştur.

Medeia

Eretrialı Athenodorus'un bir çeşidi olan Medea söylencesinde, Kolkhis kralı Aietes'in kızı olan Medeia, kocası Lason'a olan aşkından kurtulmayı başarır. Lason ise Theus'e âşık olmuştur, ancak her ikisi de Aphrodite tarafından iyileştirilmiştir. Bu versiyona göre şükran içinde olan Medea,. Korinthos'ta Aphrodite için bir tapınak yaptırmıştır.

Nikagora

Korinthos Sikyon'da Asklepios'un bir tapınağı bulunmaktadır Sikyonlular bu tanrının kültünü burada kurmuş olan kişinin Ekhetimos ve Agasikles'in kızı olan Nikagora olduğunu söylemiştir. Ancak, Nikagora mitsel bir kişilik değil, sadece Sikyonlu bir kadındır.

Phaidra

Theseus ile Amazon Melanippe'nin oğlu olan ve Artemis'e büyük saygı duyan Hippolytos'a öfkelenmiş olan Aphrodite, hor görülmesinin intikamını almak için Theseus'un ikinci eşi Phaidra'nın yüreğinde bu genç adam için büyük bir aşk alevi yakar. İstemeden âşık olan Phaidra, bir araba sürücüsü olan Hippolytos'u gözetler. İşte tam burada kurulu olan tapınak bundan sonra Aphrodite Kataskopia (gözetleyen) olarak isimlendirilir.

Pausanias, üçüncü kitabında Lakonia bölgesini anlatmaktadır. Bu bölgede kült kurmuş olan kadınlar ise: Eurydike, Knageos Rahibeleri ve Leandris'tir.

Eurydike

Eurydike, Lakedairnon ile Sparta'nın kızı ve Akrisios'un da karısıydı. Sparta'ya Argolus Hera'nın tapınağını yaptırmış olan ise Eurydike Danae'nin annesi olmuştur.

Knageos Rahibeleri

Aphidna savaşı sırasında Dioskurlar tarafında çarpışan bir Lakonialı olan Knageos, Atinalılar tarafından tutsak edilmiş ve sonra Girit'te köle olarak satılmıştı. Burada Tanrıça Artemis'in hizmetine verilmiş olan Knageos, tanrıçanın heykeli ile birlikte diğer genç kızlardan oluşan rahibeleri yanına alarak Lakonia'ya kaçmış ve Artemis Knagia adıyla bir kült kurmuştur.

Leandris

Lakedaimonialılar ile Messenialılar savaştığı sırada, Lakedaimonia kralı Anaksandros'un karısı, Thetis'in rahibesi Kleo kaçırılmıştır. Kleo, koca-

sından Thetis'in ağaçtan heykelini bulmasını ister. Ayrıca ondan tanrıça için bir tapınak kurmasını istemiştir. Leandris isimli biri rüyasında heykelin saklanmış olduğu gizli yeri görmüştür. Gider oradan heykeli alır. Efsanevi bir kişilik olmayan Leandris heykeli, Thetis'in tapınağına verir. Abia, Diomede ve Messene, dördüncü kitapta konu edilen Messenia bölgesinin kült kurucu kadın kahramanları arasındadır.

Abia

Herakles'in oğlu ve Glenos'un sütannesi olan Abia, Herakles (Herkül) için bir tapınak kurmuştur. Bundan dolayı, üzerine Messenia kralı Khresphontes tapınağı kurulmuş olan bu yere Abia adı verilmiştir.

Diomede

Messenia kenti olan Mothone'de kurulmuş olan Athena Tapınağı'na, burada esen çok şiddetli rüzgarları engellemesi ve denetlemesi için bir heykel adamış olan Diomede, Lakedaimon ile Sparta'nın kızıydı. Şiddetli esen rüzgarların dinmesi için yalvardığı Tanrıça Athena'ya Anemotis (rüzgarı dindiren, denetleyen) adını vermiş olan da Diomede'dir.

Messene

Argos kralı Triopas'ın kızıdır, Messene, Lakedaimon kralının küçük oğlu Polykaon ile evlenmiştir. Krallık büyük oğula kalmıştır. Bunun üzerine Messene, kocasının başka bir yerde yurt aramasını ister. Bundan dolayı Polykaon, Argos ve Lakedaimonialı askerlerin yardımı ile yeni topraklar fethetmiştir ve buraya karısının adını vermiştir.

Messenia

Andania ülkenin başkenti olarak bilinmektedir. Kelainos'un oğlu ve Atinalı Phlyos'un torunu olan Kaukon'un Eleusis'ten getirmiş olduğu Persêphone ve Demeter kültlerini Andania'ya getirmiştir. Ayrıca. Messene kocası ile birlikte Thome kentinde Zeus için kutsal bir alan kurmuştur. Elisli kadınlar, Hippodameia ve Physkoa bölgesinin kült kurucu kadınları olmuştur.

Elisli Kadınlar

Varlıklı Elis'in oğlu olan Kral Augeias ile Herakles arasında anlaşmazlıklar olmuştu. Bundan dolayı meydana gelen gergin durumu yatıştırmak ve ülkelerini korumak için Tanrıça Athena'dan dilekte bulunan Elisli Kadınlar, yakarılarının karşılığını almıştır. Athena Metros (ana) kültünü burada kurmuşlardır.

Hippodameia

Elis bölgesinde bulunan Pisa kentinin kralı olan Oinomaos'un kızıdır. Hippodameia Pelops ile evlenmek istemiştir. Damadının tahtını elinden almasından korkan Oinomaos, kızının evliliğine bu yüzden karşı çıkmıştır. Bundan dolayı Hippodameia babasına bir tuzak kurmuş ve onu öldürtmüştür. Hippodameia, evlilik tanrıçası Hera'dan Pelops ile evlenmek için yardım dileğinde bulunmuştur. Dileği gerçekleşmiştir. Karşılık olarak Hera'ya yetiştirdiği ürünlerden sunmuş ve sığırlar kurban etmiştir. Bunun üzerine Pelops da karısının onuruna Olympia'da beş yılda bir kutlanmakta olan Hera Bayramı düzenlemiştir. Ancak Hippodameia, kocası tarafından kendisine ihanet etmiş olduğu için evinden ve yurdundan kovulmuştur. Argolis, gelir ve Mideia'ya sığınır ve burada ölünceye kadar kalır.

Physkoa

Heraia şenliği sırasında on altı kadın tarafından yapılmakta olan iki dans çeşidi bulunmaktadır. Bu danslardan birine "Physkoa", diğerine de "Hippodameia dansı" denmekteydi. Physkoa'nın Elis'ten gelmiş olduğu ve yaşadığı yerin adının Orthia olduğu, ayrıca, Dionysos ile evlenmiş olduğu ve Narkaios adında bir çocuk doğurmuş olduğu söylenmektedirler. Narkaios büyümüş ve komşu halklara savaş açmıştır. Daha sonra gücü artmış ve bunun üzerine

kendi adını kullanarak Atina'ya, Athena Narkaia adında bir tapınak kurmuştur. Ancak, önemli olan Physkoa ve Narkaios'un Eleusis'te Dionysos adına onu onurlandıran ilk kişiler olmasıdır.

Yazarın altıncı kitabında kült kurucu kadın konusu yer almamıştır, yedinci kitabı oluşturan Akhaia bölgesinin tanıtımında ise kült kurucu kadınlar olarak yalnızca Amazonların adı geçmektedir.

Amazonlar

Pausanias, bu bilgileri Pindaros'tan öğrenmiştir. Amazonların Ephesoslu Artemis'e bir tapmak kurduklarını yazmaktadır. Arkadia bölgesi anlatılmıştır sekizinci kitabında. Laodike, kült kurucu olarak anlatılmış olan tek kadındır.

Laodike

Babası Arkadialı Agapenor'un, Troia Savaşı'ndan döndüğü sırada gemisi batmıştır. Dalgalar tarafından Kıbrıs'a atılmış ve orada Paphos kentini kurmuştur. Laodike şükran borcu olarak Athena'ya Kıbrıs Paphos'tan doğmuş olduğu kent olan Arkadia Tegea'ya bir elbise göndermiştir. Ayrıca, Tegea'da Aphrodite Paphos adına bir tapınak kurmuştur.

Yazar, Harmonia, Pelarge, Ariadne ve Elektra'nın kült kurucu olarak geçtiği Boiotia bölgesini dokuzuncu kitabından anlatmıştır.

Harmonia

Thebai efsanesine bakıldığında; Ares (savaş tanrısı) ile Aphrodite (güzellik tanrıçası)'nin kızıdır Harmonia ve Zeus'un isteği ile Kadmos ile evlendirilmiştir. Harmonia, Thebai'de Aphrodite'ye Kadmos'un gemilerinin ağaçlardan yapmış olduğu tanrıçanın üç heykelini sunmuştur. Bu heykellerden birinin adı Ourania olmuştur. Bedensel tutkulardan arınmış ilahi aşkı temsil etmektedir. İkincisi ise Pandemos'tur ve manevi, yüce, tutkudan arınmış aşkın karşıtı olan bayağı ve fiziksel aşkı sembolize eder. Üçüncüsü ise Apostrophia'dır; yasalara aykırı ve günah niteliğinde olan durumları yadsımaktadır. Annesi Aphrodite Hephaistos ile evliyken Ares ile olan yasak ilişkisinin meyvesi olan Harmonia, onun soyundan gelenlerin hayatını zehirlemiştir.

Pelarge

Potnieos'un kızı ve Sthmiades'in karısıdır Pelarge. Kocasıyla birlikte Yedi Önder'in Thebai'ye karşı başlattıkları sefer nedeniyle dağılmış bulunan Kabeirlerin kültünü Boiotia'da yeniden canlandırmıştır. Pelarge öldükten sonra Dodona kahini Telondes, tanrılar uğruna gösterdiği işlerden dolayı Pelarge'ye tanrısallık verilmesini emretmiştir.

Tarihi Amazon tasvirlerinden biri.

Aradne

Minos ile Pasiphone'nin kızıdır Ariadne. Delos Apollonu'na sunulsun diye Theseus'a Daedelos'un yaptığı bir Aphrodite heykeli vermiştir.

Elektra

Agamemnon ile Klytaimnestra'nın kızıdır Elektra. Birçok olay yaşadıktan sonra Pylades ile evlenmiştir. Sonrasında Phokis'e gitmiştir. Hephaistos' un Zeus için yaptığı ünlü asayı buraya getiren kişi Elektra olmuştur.

Phokis ve Lokris bölgelerinin anlatılmış olduğu onuncu ve son kitapta kült kurucu olarak Prokne adı geçmektedir.

Prokne

Atina kralı Pandion'un kızıdır. Philomela'nın de kız kardeşi olan Prokne, Atina'dan Daulis'e Tanrıça Athena'nın ağaçtan heykelini getirmiştir. Trakyalı Tereos ile evli olan Prokne'nin, kocası kendisini kız kardeşi Philomela ile aldatmıştır. Bundan dolayı öz oğlunu pişirip onu kocasına yedirmiştir. Oğlunu yediğini sonradan anlayan Tereos, kaçan karısını ve baldızını Daulis'te yakalar. Sonradan bu iki kardeş, kendilerine acımış olan tanrılar tarafından birer kuşa çevrilmiştir.

Yunan kült dinleri üzerine araştırmalar yapmakta olan bilim adamlarının en bilinenlerinden biri olan Famell, bu konuda şunları söylemektedir.

Yazara göre, Yunan kült kahramanları: Tanrısal veya ritüel kökenlidir. Gerçekten yaşamış (savaşçılar veya ruhban sınıfına dahil olan) kişilerdir. Şair veya bilginler tarafından yaratılmış şiir ve destan kişileridir. Efsanevi ataların kültleri olarak bir ulusa ya da kente adını verirler. İnsanların gündelik hayatında yer alacak yeni şeylerin yaratıcıları veya mucitleridir.

Ancak, bu sınıflamaya girmemiş olan başka örnekler de bulunmaktadır. Tanrısal kökenli bir kadın kahraman olduğu düşünüldüğünde, Helena destan ve şiirlerde sıklıkla yer almıştır. Aynı şekilde Penelope ve Klytemnestra da bu gruba ilave edilmektedir. Yine, bir yere adını vermiş olan kahramanlar arasında kadın kahraman olarak Hippodameia ve Athena Apaturia kültü içinde önemli bir rolü olmuştur. Aithra'yı da burada anmak doğru olacaktır. Bir yerin ilk sakinleri

ve halkların veya ailelerin ataları veya da çocukları olarak geçmekte olan çok sayıda kadın kahraman bulunmaktadır.

Yazar, Pausanias, yeni bir yurt kuran iki kadın kahramandan söz eder. Messenia bölgesine adını vermiş olan Messene ve bulunduğu kente Herakles kültünü kurmuş ve kendi adını oraya vermiştir Abia. Kent ya da koloni kurmuş olan tarihsel kişiler genellikle erkek olmuştur. Yazara göre, Korinthas Sikyon'da Asklepios kültü ve tapınağını kurmuş olan Nikagora gerçekten yaşamış ve ölümlü bir kadındır.

Bir diğer ölümlü kadın kahraman da, Tanrıça Thetis'in kayıp olan ağaçtan heykelinin saklı olduğu yeri rüyasında görmüş olan Leandris olmaktadır. Kahraman tapınımı olayının kehanetler ve hastalıkları iyileştirmek amaçlı ayinlerle ilgili olduğu bilinmektedir. Büyük öneme sahip kayıp kutsal eşyaların bulunması da konuyla ilgili olduğu görülmektedir.

Örneğin; Hyperborealı Kızlar, Leto'nun Delos'ta Apollon ve Artemis'i doğurmasına yardım etmiştir. Bunun üzerine Deloslu genç kızlar ve erkekler evlenmeden önce saçlarını keserler ve bu kızların mezarlarına bırakırlardı. Bu şekilde kendileri de sağlıklı doğumlar yapmış, sağlıklı çocuklara sahip olmayı arzu etmektedirler. Buna benzeyen bir başka durum da Troizenli genç kızlar ve erkeklerin evlilik öncesinde kuşaklarını adama şekillerinde görülmektedir.

Athena Apaturia kültünü kurmuş olan Aithra, tanrıçanın telkini ile Poseidon ile beraber olmuştu. Kült kuran kadın kahramanların bir diğer özelliği de tanrılar

için olağanüstü çaba göstermeleridir. Bu efsanevi kadınlar Elektra, Knageos Rahibeleri, Diomede, Hyperborealı Kızlar, Metaneira, Amazonlar ve Eurydike olarak sıralanır. Söz konusu kadınların sui generis (insanüstü, ama asla tanrısal olmayan, bir diğer anlamda da "kendine özgü") bir varoluş tarzını paylaştıkları ve etkinlik gösterdikleri söylenmektedir.

Kült kurucu kadınların bir diğer grubu da, insan hayatının sonlu oluşunun ve "herhangi bir özelliği olmayan" bir varoluşun sıradanlığının kutsallaştırılması olarak yorumlanabilecek bir eylem içine girmişlerdir. Bu ya kendi canına kıyma veya ağır cezalara çarptırılma yada başkasının günahını yüklenme durumu şeklinde tecelli etmiştir.

İsimlerini Çeşitli Kentlere Vermiş Olan Kadın Kahramanlar

Alakomenia, Amphissa, Andania, Araithyrea, Arene, Arne, Boura, Dyme, Eirene, Ephyre, Harpina, Helike, Hyrmina, İsmene, Kyrbia, Lampsake, Larisa, Larymna, Mothone, Mykene, Myrine Nemea, Nonakrs, Oikhala, Oinoe, Physkoa, Psothis, Side, Sparte, Tanagra, Thebe, Thaphne, Thespia, Thisbe, Thyia, Tritea. Demoslara adlarını verenler; Aglauros, Hekale, Melite.

Kavimlere İsimlerini Vermiş Olan Kadın Kahramanlar

Pausanias'da kült kuran kadın kahramanlar azap içindedirler; çünkü Aithra oğlu Theseus'un ölüm acısına dayanamamıştır. Helena, tanrılar tarafından kendisine kurulan tuzaklara rağmen ayakta durma çabası içindeyken istenmeyen kişi ilan edildiği için canlarına kıymıştır.

Hypermnestra babasına başkaldırdığı için, Hyperboralı kızlar, Demeter sırlarını, Pelasg kadınlarına öğrettikleri için, Danaos Kızları kocalarını öldürdükleri için ağır cezalara çarptırılmıştı.

Çeşitli cezalara çarptırılmış bulunan bu kadınlar, kent yasaları veya kent yaşamının kuralları ve tekeşliliğin simgeleri olmuştur. Verilen emirlere uymadıkları için, kuralsız davrandıklarından ve çeşitli istismarlar nedeni ile (günah ve suç olarak görülen her şey) doğrudan ve dolaylı bir şekilde yaratıcılık durumunu kışkırtmaktadırlar.

Bu durum kocalarının ihanetini görmüş olan Medeia, Ariadne ve Prokne için de bu şekilde olmuştur. Guthrie'ye göre, kurulmuş bu eski kültlerdeki bir çok "kahramanın" görevi, toplumda artık çürümüş olan, ahlaki değerleri tazelemek ve ölümlü kadınları benzer kaderden korumak için doğru yolu göstermiştir.

Adı geçen "heroine", Pausanias'ta kült kurucusu olarak geçen kadınlardan ikisi, Medeia ve Prokne çelişkili değerleri olan ve olağandışı, hatta, yerine göre sapkın bir karakter yapısına sahiplerdi. Yani hem "iyi"

hem de "kötü" sıfatlarına sahiplerdi. Medeia ve Prokne ise sadık, sevecen ve fedakâr eşler konumundaydı. Diğer *yandan kocalarının ihanetlerini görünce öz çocuk*larını öldürmeleri onların nasıl birer cani olduğunu da göstermektedir.

Kült, kutsal kuvvetlerin karşısında evrensel düzeni sağlamak isteyen insanın kendilerini bir bütün olarak ifade etme şeklinde değerlendirildiğinde, bu konumda Medeia ve Prokne'ye tapmanların beklentisi, onların başına gelmiş olan bu acımasız kadere uğramamak, onların yaşadığı çaresizlikler içine düşmemek içindir.

Kült kuran kadınların bazıları da başkalarının neden olduğu dertler nedeniyle ölümle karşı karşıya gelen ve uzun süre sonra yaşamları düzene girmiş insanlardır. Phigeneia, babası, Artemis'in geyiğini öldürdüğü için; Khloris annesi, Niobe'nin çok çocuğu olduğu için kibirlendiğinden; Laodike babasının ihmali nedeniyle ve son da Harmonia, Ares ile Aphrodite'nin yasak aşklarının bir sonucu olan için lanetlenmişlerdi. Hiç hak etmedikleri cezalar aldıklarını düşünmüşlerdir. Phaidra, Aithra ve Helena'nın durumlarında olduğu gibi, bu kadınlara tapanlar da, bir ihtimal, bu kadar üzüntü karşısında elde edilen doyumsuz ve sonsuz mutluluk isteği peşindeydiler.

Kadın kahramanların söylence ve tapınım içindeki rollerinden diğer ikisi de sorun çözmek ve keşifte bulunmak şeklinde olmuştur. Pausanias'ta bulunan kült kuruculardan olan Elisli Kadınlar, Herakles ile Augeias arasında bulunan anlaşmazlık sorununu çözmüş ve ülkelerine barış getirmişti.

Physkoa ve Hippodameia ise, Heraia şölenlerinde on altı kadın tarafından yapılan iki dansı bulmuş kişilerdir ve bu danslar onların isimleriyle anılmaktadır.

Bir değerlendirme yapıldığında, Pausanias'ın ele aldığı sıra takip edilerek, anlatılmış olan kadınların ortak nitelikleri, hepsinin birer kült kurucu kahraman olmasıdır. Bundan anlaşılan; kadın kahramanların kökenlerinin aynı olmasa bile yaptıkları aşağıdaki özelliklerin birer birleşimi olmuştur.

Kadın kahramanlar genellikle bir destan kişiliği özelliği taşımaktadırlar. Ölmüş ve ünlü kişiliklerdir. Bir kahramanın kızı veya annesi durumundadırlar. Düzenin sağlanması için devlet ya da toplum tarafından intihara zorlanmışlardır. Bu cana kıyım ya kendi iradeleri olmuştur veya baskılar altında icra edilmiştir. Bunlar bakire veya gelinler şeklinde anlatılan metaforlar halindedir. Bu nitelikler kadın kahramanın ailesine ve içinden çıktıkları topluma onur ve gurur vermiştir.

Heroine (kadın kahramanlar) toplumdaki diğer kadınlar için de toplumsal bir sembol haline gelmiştir. Bu konumdaki kült kurucu kadın kahramandan olan beklentiler, doğru ve adil işler yapması şeklinde gelişmiştir. Tanrılara (kaderleri her nasıl olursa olsun) boyun eğmesi gerekmektedir. Başkalarının yapmış olduğu kötü işlerin sorumluluğunu da kendi üstüne alması gerekmektedir. Kendi ihtiyaçlarından çok ailenin ve toplumun ihtiyaçları ve taleplerini yerine getirmiş olan özverili davranışlarda bulunmaları gerekmektedir. Bu şekilde tapınımcılar, benzer bir kaderden kurtulmak için kadın kahramanın ulaştığı o kudretli manevi gücü elde etmeyi ümit eder.

Amazonlar ve İsim Kökleri

Genel kabul görmese bile, bazı gerçekçi tespitlerin yapılmış olması, kabul edilmesi gereken veriler bulunmaktadır. Anadolu ile Kafkasya arasında bulunan ilişkilere dikkat çeken bazı araştırmacılar bulunmaktadır. M.Ö. 3.000'li yıllarda Anadolu-Hatti kavimlerinin dilleri ile Kafkasya dilleri birbirine benzemektedir. Hattilerin temel kültürü ile bu dönem Kafkasya kültürleri de "birçok noktada birbirlerine benzediğini" bildirilmektedir.

Proto-Hattiler, Luviler ve Hurrilerin Hazar Denizi ötelerinden "aynı zamanda batıya göçen gruplar" olduğunu bazı tarihçiler belirtmektedir. Hrozny de, Hititlerin, Kafkaslardan gelmiş olması durumunu, diğer görüşlerle karşılaştırmış ve bu görüşü gerçeğe uygun olarak kabul etmiştir.

Bundan dolayı; Kas dillerine yönelmesine değil bunu eksik bırakmasında, Kas dillerinin hepsini incelememesinde görülmektedir. Kas-Abhaz diliyle daha tam ve doğru bir açıklamanın yapılabileceğini düşünülmektedir. Çünkü İlk Çağlarda, M.Ö. 2.000'li yıllarda, Amazonların tarih sahnesinde olduğu dönemlerde,

Amazonlar tarafından kurulmuş olduğu ileri sürülen İzmir kenti civarında bulunan devletin adı Aşuva'dır. Onların, Lidyalılarm da atası olduğu sanılmaktadır. Bunların Kas-Abhazların bir kolu olduğu düşünülmektedir. Günümüzde de Anadolu'da ve Kafkasya'da kendilerini "Aşuva" diye tanımlayan insanların varlığı bilinmektedir.

Aşuvaların nereden gelmiş oldukları konusunda, Hititlere, Misyalılarla, Karyalılarla ve kendi torunları olan Lidyalılarla ilişkileri, dilleri, uygarlıkları konularında bir şey söylenememektedir. Ancak Hititlerin de aynı dönem de Anadolu'da görülmüş oldukları, Lidya, Misya ve Karyalıların kendileri ile akraba olarak kabul ettiklerini bilmek gereklidir.

Kas-Abhaz (Aşuva) dilinde "mzı" ay anlamındadır. Article (ek) olan "a" ile birlikte "A mzı, Amzı" biçiminde hâlâ kullanıldığı bilinmektedir. Ay adının "mis, mıs" şeklinde kullanıldığı da olmuştur. Bazı kişi isimlerinde halen bu şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Dinamis, Feramis, Ramis isimleri örnek olarak verilebilir. Çeşitli Abhaz lehçelerinde çeşitli tarihlerde bu sözcüğün "mız", "mıs", "mus" şeklinde kullanıldığı söylenebilir.

Amazonların kendileri için "ayın kızları" olduklarını söylemeleri, Ana Tanrıça Kibele ve Artemis'in hizmetkarı olarak kabul ettikleri bilinmektedir. Bundan dolayı kendilerine kendi dillerinde "Amız" yada "Amıs" ismini vermişlerdir. Latinler de onlara "Amız /on" demiştir. Bu terim zamanla "Amazon" biçimine dönüşmüş ve tarihe mal olmuştur şeklinde düşüneler bulunmaktadır.

O dönemde de "Samsun" kentinin adı da aynı dilde "Amıs" şeklinde söylenmiştir. Yunan etkisinden sonra isim "Amısos" şekline dönüşmüştür. Amazonların başkenti olarak tarihi kayıtlara geçen "Themiskyra" (Terme)da bu bölgededir. Benzer şekilde Karya'da da "Amız" adında bir kent bulunduğu söylenmektedir. Bu kent daha sonraları Amızon ismiyle anılmıştır. Bazı kaynaklardaki bilgiler ışığında; Aşuva içinde, bazıları ise bunu Aşuva'nın kuzeyinde göstermektedir. Aynı çağda Ege bölgesi devletlerinden birinin isminin de "Misya" olduğu belirtilmektedir. Amazon tanrıçasının adı da Artemis'dir. Bütün bu isimlerde "mis" yani "ay" sözcüğü bulunmaktadır.

Amazonların anaerkil bir sosyal yapı içinde olduğu yönünde yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bu dönem Anadolu devletlerinin bir çoğunda anaerkil bir yapı zaten söz konusudur. Asuva'nın devamı olan Lidya ve Etrüskler, Misya, Karya, Likya anaerkil devletler olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Hititler de ise aksine ataerkil bir yapı bulunmaktaydı.

Hititlerin, Anadolu'ya gelmeden önce bu şekilde dönüşmüş oldukları söz konusu olabilir. Hititlerde ki bu sosyal yapının "bağımlı, vasal" haline getirmiş oldukları diğer devletleri etkilemiş olduğu da düşünülmektedir. Hititlerdeki ataerkil yapıdan etkilenen vasal devletlerden birinde bulunan erkekler, anaerkil yapıya son vermek istemiş olmalıdır. Efsanenin içeriğinde bu görüşü destekleyen birçok unsur bulunmaktadır.

M.Ö. 2.000'li yıllar döneminde Hititlerin Anadolu'ya gelmiş olması, Anadolu'da bulunan diğer Hatti gruplar, (Asuva, Likya, Karya ve Misyalılar) Hititlerin baskısı

sonucu daha batıya göçmüşlerdi. Bu kavimler zaman içinde Hititler ile ilişkilerini geliştirmişti, Hititlere bu şekilde bağımlı bir hale düşmüşlerdi. Bazıları da göçemediği için yurtlarında kalmak zorundaydılar, ancak göç edenlerle de ilişkilerini sürdürüyorlardı.

Hititlerle olan ilişkilerinden etkilenmiş olan bu kavimler, diğer koşullar tam olgunlaşmadan kendi topraklarında ki anaerkil yapıyı bozmak istemişlerdi. O zaman egemen durumda bulunan kadınların sert tepkisi olmuştu. Kadınlar onları yenmiş ve erkeklerin o ana kadar sürdürdükleri savaşa girme, avcılık ve toplumu savunma görevlerini de üstlenmiş bulunuyorlardı. Bu şekilde kavim içinde bulunan erkekleri de toplumsal iş bölümünde daha geri bir konuma itmiş bulundular. Erkekler üzerindeki egemenliklerini bu şekilde pekiştirmişlerdi. Bu şekilde kadın savaşçılar kendi ülkelerine saldıranlara karşı ülkelerini savunmaya başlamışlardı. Gerektiğinde ise komşu ülkelere saldırmaktan kaçınmıyorlardı. Komşu ülkelerin insanları da onları bu şekilde tanımış ve görmüşlerdi. Bu durum onların dinlerini, inançlarını da etkilemiştir.

Bu şekilde bu kızlar, Ana Tanrıça'nın gerçek çocuğu olmuşlardı. Egemen kadınların gözünde öyle değerlendiriliyorlardı. Çünkü onlar dişiydiler, bolluk ve bereketin, üremenin, hayatın simgesiydiler. Böylece Ana Tanrıça, kızları, Amazonları simgelemekte olan Artemis'i doğurmuş oldu.

Artemis kültü Amazonlarla birlikte gelişmiş ve yayılmıştır. Amazonlar Artemis'in gönüllü hizmetkarı olmuşlardır. Belki de bu kültü yaymak için savaşlar yapmışlardır.

Amazon Efsanesinde Meryem Ana Faktörü

Yunanlı coğrafyacı Strabon da Amazonlardan bahsedenler arasında olmuştur. "...Bazıları, isimleri Alazonlar, diğerleri Amazonlar olarak ve Alybe'den ismini Alope'den ya da Alobe'den biçiminde okumuş ve Borysthens nehrinin diğer tarafında bulunan İskitlere 'Alazonlar' ve aynı zamanda 'Kallipidler' ve daha başka isimler vermiş olabilirler. Bu isimler Herodot, Hellanikos ve Eudoksos tarafından dikte ettirilmiştir. Amazonları, Kyme yakınında Mysia, Karia, ve Lidya arasına yerleştirmek ise Kyme'li Ephoros 'un fikri olmuştur. Bu şekilde tarihi metni de değiştirmişlerdir." Ephoros 'un bu görüşü ilgi çekicidir. Çünkü onlar zamanında Amazonlar tarafından, sonradan Aioller ve İyonlar tarafından yurt edinilmiş olan ülke ima edilmiş olabilir ve anlatılanlara göre isimlerini Amazonların vermiş olduğu belirli kentler Ephessos, Smyrna, Kyme ve Myrina ve benzerleridir.

Anadolu anaerkil bir sistemle idare edildiği dönemlerde büyük Ana Tanrıça Kibele'ye tapılmaktaydı. Kibele bir ay tanrıçasıdır. Kızlığı, kadınlığı ve analığı temsil ettiği için doğan ay, dolunay ve azalan ay olarak gösterilmiştir. Üçleme şeklinde olan bir yapı içindeydi. Ana Tanrıça'nın birçok adı olmuştur. Bunlar arasında İzmir adının kökü bakımından "Marian", "Mirin", "Aymari" ve "Mariyamne" adları önemlidir. Bu adların sonuncusu Suriye'ye vardığında Meryem'e, batıya ulaştığındaysa Marian'a dönüşmüştür.

Eski bir efsane incelendiğinde: Mirin adlı bir Amazon kraliçesi, Kuzey Ege kıyılarında "Serne" adında bir kenti ele geçirmiştir. Burada erkeklerin hepsini kılıçtan geçirmiştir. Kadın ve çocukları ise köle olarak elinde tutmuştur. Kraliçe, onlar için kendi adını taşıyan, Mirin kentini kurmuştu. Mirin, aynı zamanda Kyme, Prienne ve Pitane, Lesbos Adası'nda da Mitilin (Midilli) kentlerini de kurmuştur. Bir gün adaya giderken fırtına kopmuş ve Ana Tanrıça Kibele, filosunu korumuş ve Semadirek adasına ulaştırmıştır. Kraliçe Mirin o zamana kadar kimsenin oturmadığı adada Kibele'ye saygı ve şükranlarını göstermek için bir tapınak kurmuştur. Kraliçe Mirin, Tanrıça Mirin'in bir rahibesiydi.

Amazonlar ve Büyük İskender

Amazonlar, Büyük İskender'in görkemini belirtmek amacıyla anlatılan hikayelerde de yer almaktadırlar. Başka kaynaklarda ise, Kafkasların eteklerine, Trakya, Güney İskitya'da ve Tuna ağzında yerleştiklerinden bahsedilmektedir. Ancak, Anadolu'da hemen her yerde adlarına rastlanmaktadır. Homeros (M.Ö. 9. veya 8. yy.), "erkek gibi" tasvir ettiği Amazonların, eski Yunan'ın efsane kahramanlarından Belerophondes'e yenildiklerinden söz etmiştir.

Yunanlıların kahramanı Herakles, Amazonların kraliçesi Hippolyte'nin kemerini ele geçirmek için çıktığı seferde Amazon ülkesini fethetmiş ve onları daha uzaklara sürmüştür. Theseus'un, Herakles'le birlikte

Amazonlara saldırmasından sonra, Attika'ya (Yunanistan) karşı saldırıya geçen Amazonlar, bu bölgeyi işgal etmelerine rağmen sonunda yenilmişlerdi. Bir eserde, Theseus'un, Amazon kraliçesini kaçırırken gösteren muzaffer ve gururlu bir şekilde tasviri bulunmaktadır. Sonrasında ise Theseus, bir Amazon olan Antiope ile evlenmişti.

Büyük İskender'in fetihlerinden sonra onun komutanlarından Seleukos Nichator I tarafından Urfa'da eski bir yerleşim üzerine Yunan kültür ve sanatı temel alınarak M.Ö. 312-132 yılları döneminde Seleukos Hanedanlığı kurulmuştu. Yeni kurulmuş olan kente İskender'in doğduğu kentin adı verilmişti. Edessa kenti olarak tarihe geçmişti.

Edessa kentinde kültür ve sanat zirve noktalarına ulaşmıştı. Edessa Krallığı, Urfa tarihi ve mozaik tarihi açısından büyük önem taşımıştır. Şanlıurfa merkezdeki Halil'ür-Rahman gölünün yanında Antik Edessa kentinin Yunan kültür kalıntılarından en önemlisi ve renkli ve usta bir şekilde yapılmış olan Halepli Bahçe'de bulunan mozaikler olmaktadır.

Edessa Kenti, Yunan imparatorluk mozaik geleneğine uygun olarak, M.Ö. 132-M.S. 244 yılları arasında varlığını sürdürmüş olan Osrhoene Krallığı zamanında yapılmıştır.

Bu antik kentin sınırları içinde 3.000 yıl öncesinden Egeden, Karadeniz'e ve Anadolu'nun içlerine uzanmış olan kültür bölgesinde, erkek egemen kavimlere karşı savaşmış olan kadınların av sahnesi mozaiği bulunmaktadır.

Savaşçı Amazon kadınları bu bölge içinde devletlerin ve milletlerin mitoloji, tarih ve edebiyatında efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Halepli Bahçe mozaiklerinde "savaşçı Amazon kraliçelerinin mozaiğe resmedilmiş dünyadaki ilk örnekleri" olarak ortadadır. Uzmanlar, Halepli Bahçe mozaiklerini mozaik tekniği, sanatı ve 4 mm^2 ebadında Fırat nehrinin orijinal taşlarından yapılması ve benzeri özelliklerinden dolayı, dünyanın en kıymetli mozaiği olarak tanımlamaktadırlar.

Halepli Bahçe'de Şanlıurfa valiliği imkânlarıyla Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi başkanlığında ve arkeologlarımızın nezaretinde, ilk etapta 100 m^2'lik mozaik gün ışığına çıkarılmıştır. Alanın tamamında tarama yapılıp varsa diğer mozaikler de ortaya çıkarılacak ve belki de buluntu yerinde koruma altına alıp sergilenecektir. Av sahnesi mozaiğinin kenar bordürlerinde, geometrik motifler, bitki desenleri, güvercin, kanatsız Eros, sincap, ördek, kaplan, keklik, ceylan ve tazı figürlerine yer verilmiştir. Mozaiği çevreleyen bordürün köşelerinde ise "Edessa Güzeli" diye kamuoyuna yansıyan, genç kız maskına yer verilmiştir. Ayrıca mozaiğin genelinde doğadaki tüm renklerin kullanılması, aynı rengin farklı tonları kullanılarak verilen gölgelendirmeler, kısacası renklerin zenginliği, taşların küçüklüğü, üst seviyedeki sanatın mozaiklere resmedilmesi görenleri büyülemektedir.

Ana sahnede dört amazon kraliçesi Hippolyte (Hipplüte), Antiope, Melanipe (Melanipe) ve Penthesileia (Pentesileya) savaşçı amazon kadınlarına özgü giysileriyle, tek göğüslü olarak at üstündeki av sahneleri tasvir edilip Grekçe isimlerine yer verilmiştir. Bu sahneler bugüne kadar rölyeflere resmedilmişti, krali-

çelerin Grekçe isimleri ile yer aldığı av sahnesinin mozaiğe resmedilmesi dünyada ilk defa Urfa'da Halepli Bahçe'de ortaya çıkmıştır.

Ana sahnenin sol üst bölümünde Amazon kraliçesi Hippolyte, at sırtında elindeki kılıcı bir panterin boynuna saplamakta, köpeklerinden biri pantere, diğer köpeği ise kanatları açık vahşi devekuşuna saldırmaktadır. Daha önce kılıcıyla yaraladığı aslan ise Hippolyte'den uzaklaşmaktadır. Bu av sahnesinde leoparın ve aslanın korkusu, acı çekme hali, akan kanları ve gölgeleri başarıyla resmedilmiştir. Hippolyte, Ares'in kızıdır ve antik dönemin en önemli kahramanlarındandır. Zeus'un üvey oğlu olan ve Herkül olarak bilinen Herakles, Hippolyte'nin altın kemerini almak için Amazonlar ülkesine gitmiş ve onunla savaşa girişmiş, yapılan şiddetli çatışmada Herakles Hippolyte'yi öldürerek altın kemerini almayı başarmıştır.

Ana sahnenin sol alt bölümünde Melanipe (Melanipe) at sırtında elindeki mızrağı aslana saplamakta, köpeği ise aslana saldırmaktadır. Bu av sahnesinin sağında kırmızı meyveli bir ağaç ve hemen yanında kaya parçası üzerine tünemiş bir keklik başını geriye çevirmiş, olan bitenleri izlemektedir. Melanipe (Melanipe), Helenin oğlu Aiolos'un kızı olup antik dönemin bir diğer kahramanıdır ve Hippolyte'nin kız kardeşidir. Herkül olarak bilinen Herakles tarafından esir alındığı söylenilir.

Ana sahnenin sağ üst bölümünde adının yazıldığı bölümün korunamadığı için Antiope olduğu tahmin edilen Amazon kraliçesi, elinde labris diye bilinen iki

ağızlı balta ile av sahnesine katılmakta, Ayı olduğu düşünülen hayvanla burun buruna gelmektedir. Halikarnas Balıkçısı'na göre iki ağızlı balta Anadolu'nun simgesidir. Antiope ırmaklar tanrısı Asaopos'un kızı olup antik dönemin bir diğer kahramanıdır. Amazon ülkesine gelen Tehescus (Teseus) tarafından kaçırılıp, Yunanistan'ın orta batı bölümündeki Atikka'ya götürülür. Savaşçı Amazon Kadınları Antiope'yi kurtarmak için Atikka'ya akın eder, Antiope öldürülür.

Ana sahnenin sağ alt köşesinde adının yazıldığı bölümün korunamadığı için Penthesileia (Pentesileya) olduğu tahmin edilen Amazon kraliçesi, şaha kalkmış süslü bir at üzerinde, yayını germiş, okunu fırlatmak üzeredir. Önünde ise bir leopar ve ne olduğu henüz belirlenemeyen iki vahşi hayvan, ağızlarını açmış şekilde birbirileriyle boğuşmaktadırlar. Penthesileia (Pentesileya), Ares'in kızı olup antik dönemin en önemli kahramanlarından biridir. Troia (Truva-Troya) Savaşı'nda Troialıların yardım çağrısı sonucunda savaşçı Amazon kadınlarından oluşan ordunun başında savaşa iştirak etmiştir. Penthesileia (Pentesileya), Antik dönemde yarı tanrı olarak anılan ve Aşil olarak bilinen Akhileus (Akhileus) tarafından öldürülmüştür.

Apollon ve Artemis Tapınağı, İzmir, Efes, Sinop, bugünkü Samsun ili sınırlarındaki Terme Çayı yanında kurulan Themiscyria gibi yerleşimler Amazon kraliçeleri tarafından kurulmuştur. Yunan mitolojisinin en önemli unsuru olan "Savaşçı Amazon Kraliçeleri" Şanlıurfa'nın var olan kültürel mirasına bir katkı da bizden deyip, Şanlıurfa Halepli Bahçe'den tüm dünyayı selamlamaktadır.

Tarihi Kayıtlara Geçmiş Olan Amazon Kadınları

Aella

Hippolyte'nin kemerini almak için gelen Herakles'le ilk çarpışan Amazonlardan. Herakles tarafından öldürülmüştür.

Alkibie

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Diomedes tarafından öldürülmüştür.

Alkippe 4

Kız oğlan kız kalmak için ant içmiş (Amazonlar arasında bu andı içenler, genelde Avcı Artemis'in yoldaşıdırlar). Herakles tarafından öldürülmüştür.

Antandre

Penthesilia ile Troia'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Akhilleus tarafından öldürülmüştür.

Antianira 2

Amazon kraliçesi... Amazonların savaşlarda tutsak aldıkları erkekleri sakat bırakarak gündelik işlerinde

kullandıklarını bilen İskitler, Amazonlarla aralarındaki savaşı sonlandırmak için anlaşma yapmak isterler: Bizde sakat erkek bulunmaz, size sağlam erkek verelim, dediklerinde, Antianira, sakat erkeklerden daha iyi koca oluyor diye yanıtlamıştır.

Antibrote

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Akhilleus tarafından öldürülmüştür.

Antiope 4

Hippolyte 3'ün kız kardeşi veya kendisi olarak aktarılır. Theseus'un macerasında adı geçer. Themiskyra'ya gelen Theseus ve arkadaşlarının kandırarak kaçırdığı Amazonlardandır. Theseus'a âşık olur. Ondan Hippolytos 4'ü doğurur. Kaçırılanları kurtarmaya gelen (Atina'ya) Amazonlardan Molpadia veya Theseus tarafından öldürülür. Bu arada Theseus Phaidra ile evlenir veya evlenmek üzeredir.

Asteria 3

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Bremusa

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta İdomeneus tarafından öldürülmüştür.

Deianira 3

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Derimakheia

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Diomedes tarafından öldürülmüştür.

Derinoe

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Aias tarafından öldürülmüştür.

Eriboia 2

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Euryale 3

Perses 3'ün birliğine karşı savaşan Aietes'in ordusundaki Amazonlardandır.

Eurybia 3

Avcı Artemis'in yoldaş kızlarından... Herakles tarafından öldürülmüştür.

Evandre

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Meriones tarafından öldürülmüştür.

Harmothoe

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Akhilleus tarafından öldürülmüştür.

Harpe 3

Perses 3'ün birliğine karşı savaşan Aietes'in ordusundaki Amazonlardan.

Hippolyte 2

Herakles'in alması gereken büyülü kemerin sahibi Amazon kraliçesidir. Herakles tarafından öldürülmüştür.

Hippolyte 3

Theseus Phaidra ile evlenmek üzereyken, daha önce kendisi ve arkadaşlarının kaçırdıklarını kurtarmak için Atina'ya saldıran Amazonlardan... Ya da Theseus'un kaçırdığı Amazonlardandır. Bazı kaynaklarda Antiope 4'ün kendisi veya kız kardeşi olduğu da aktarılır. Theseus'a âşık olur. Ondan Hippolytos 4'ü doğurur. Penthesilia, Theseus veya Molpadia tarafından öldürülmüş. Veya kırık kalbi ile Megara'ya gitmiş.

Hippothoe 4

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Akhilleus tarafından öldürülmüştür.

Kelaino 5

Avcı Artemis'in yoldaş kızlarından... Herakles tarafından öldürülmüştür.

Klonie

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Podarkes tarafından öldürülmüştür.

Lyke

Perses 3'ün birliğine karşı savaşan Aietes'in ordusundaki Amazonlardan. Savaşta Gesander tarafından öldürülmüştür.

Marpe

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Melanippe 2

Herakles tarafından tutsak alınınca, Hippolyte Herakles'e, kurtulmalık olarak büyülü kuşağını vermiştir.

Menippe 3

Perses 3'ün birliğine karşı savaşan Aietes'in ordusundaki Amazonlardan.

Molpadia 1

Hippolyte'yi okla vurarak öldürdüğü aktarılır. Kendisi de Theseus tarafından öldürülmüştür.

Myrina

Amazon kraliçelerindendir.

Otrere

Amazon kraliçesi... Ephesos'ta, Artemis'e adanmış ilk tapınağı yapan kraliçedir. Kocası Ares'miş ve ondan Penthesilia'yı doğurmuş.

Penthesilia

Hippolyte 3'ü öldürünce, Truva kralı Priapos tarafından arındırılmıştır. Anasının Otrere, babasının Ares olduğu aktarılır. Truva Savaşı'nda Akhilleus tarafından öldürülür. Savaştığı kişinin yüzünü görmek isteyen Akilleus, miğferin altında bir kadın başıyla karşılaşınca allak bullak olur. Kadının güzel yüzüne bir anda vurulur, ölüsüne gereken özeni gösterir.

Philippis

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Phoibe 5

Avcı Artemis'in yoldaş kızlarından... Herakles tarafından öldürülmüştür.

Polemusa

Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Akhilleus tarafından öldürülmüştür.

Prothoe 1

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Tekmessa 2

Herakles tarafından öldürülmüştür.

Thermodosa

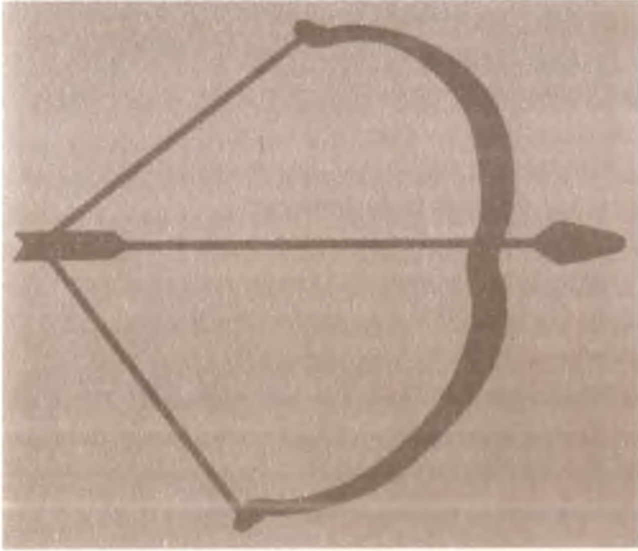
Penthesilia ile Truva'ya gelen Amazonlardan. Savaşta Meriones tarafından öldürülmüştür.

Thoe 3

Perses 3'ün birliğine karşı savaşan Aietes'in ordusundaki Amazonlardan. Savaşta Gesander tarafından öldürülmüştür.

Önemli Amazonlar

Önde gelen Amazonlar arasında aşağıdaki isimler sayılabilir:

Amazon ikonu.

Ainiaan, Aşil'in düşmanı, Truva Savaşı'nda kraliçe Penthesilea'nın yanında katılan on iki komutandan biri. Adı, çabukluk anlamına gelir. Penthesilea'dan sonraki Amazon kraliçesi. Emrindeki erkek köleleri sakatlamasıyla ünlüdür, bu durumdaki erkeklerin cinsel olarak çok daha başarılı olduğunu iddia etmektedir.

Antibrote, Penthesilea'nın on iki komutanından birisi.

Asteria, Herakles tarafından öldürülen altıncı Amazon.

Cleite, Penthesilea'nın on iki komutanından birisi. Sefer sırasında gemisi fırtınada yolunu kaybetmiş, İtalya sahillerinde karaya çıktığı yere Clete ismi verilmiştir.

Helene, Tityrus'un kızı. Aşil ile savaşmış ve ağır yaralanmış, daha sonra da ölmüştür.

Hippolyte, babası savaş tanrısı Ares tarafından verilmiş olan büyülü kemer sahibi Amazon kraliçesi.

Melanippe, Hippolyte'in kız kardeşidir. Herakles tarafından kaçırılmıştır. Hippolyte'in elinde bulunan kemer için rehin olarak tutulmuştur. İsteği yerine getirildiğinde rehineyi serbest bırakmıştır.

Otrera, Ares'in metresi ve Hippolyta ile Penthesilea'nın annesi.

Penthesilea Thalestris, İskender zamanındaki Amazon kraliçesi.

Amazonlar ve Kahramanlık Kültürü

Eski Yunan kentlerinde çok sayıda Amazon anıt mezarı bulunmaktadır.

Herodot'a göre; Sarmatyalılar, Amazonlar ve İskitlerin atalarıdır. Sarmatyalılarda kadınlar sık sık erkeklerle beraber ava çıkmışlar ve savaşta yer almışlardır. Ona göre savaşta bir adam öldürmeyen kadın evlenemezdi.

Hipokrat, Amazonları "sağ göğüsleri olmayanlar" olarak anlatır. Ona göre kız çocuklarına yapılan ve sıcak bronz bir metalle gerçekleştirilen operasyonla sağ göğüsün büyümesi engellenerek sağ omuz ve kolun gelişmesi sağlanırdı.

Roma tarihçilerine göre, Sezar, yaptığı bir konuşmada Senato'ya Semiramis ve Amazonlarının Önasya'da yaptığı fetihleri anlatır. Ayrıca Pompeius Trogus, Amazonların vatanı olarak Kapadokya'yı gösterecektir. Romalı tarihçilere göre Amazonların yaşadıkları yerler arasında farklılıklar vardır: Philostratus'a göre Toros dağlarında, Ammianus'a göre Tanais'de, Procopius'a göre ise Kafkaslarda yaşamışlardır. Aurelianus esir alman Got kadınlarını Amazonlar olarak adlandırdığı için bazen Amazonların vatanı olarak Baltık bölgesi bile belirtilmektedir.

Tarihi Mozaiklerdeki Amazon Resimleri Üzerine

Balıklıgöl'de ortaya çıkartılan "Av Sahnesi Mozaiği", arkeoloji dünyasını şaşırttı. Amazon kadınlarını atlar üstünde avlanırken resmeden eşsiz mozaikler, tekniği, sanatı ve Fırat nehrinin 4 mm^2 boyutlarındaki orijinal taşlarından yapılması nedeniyle dünyanın en kıymetli mozaik eserleri olarak nitelendiriliyor.

Göbeklitepe'de bulunan insanoğlunun ilk tapınak kalıntılarıyla, geçmişi 12.500 yıl öncesine giden Urfa'da yapılan bir kazıda, arkeoloji dünyasını şaşkın-

lığa uğratacak eserler ortaya çıkmıştır. Antik Edessa kenti olarak da bilinen Haleplibahçe'de bir rastlantı sonucu bulunan ve Amazon kadınlarını atlar üzerinde avlanırken resmeden eşsiz mozaikler bulunmaktadır.

Kaynaklar, Apollon ve Artemis Tapınağı, İzmir, Efes, Sinop, Samsun'a bağlı Terme çayı yanındaki Themiscyria gibi yerleşim yerlerinin Amazon kraliçeleri tarafından kurulduğunu göstermektedir. Uzmanlar, Yunan mitolojisinin en önemli unsuru olan "Savaşçı Amazon Kraliçeleri"nin izinin Urfa'da bulunmasını Büyük İskender'in istilası ile birlikte Selefkos I tarafından Urfa'da eski bir yerleşim üzerine Grek kültür ve sanatına uygun olarak Osrhoene (Osrone) Krallığı'nın kurulduğunu ve bu kente İskender'in doğduğu Edessa'nın adının verildiğini söylemektedirler. M.Ö. 132 - M.S. 216 yılları arasında 347 yıl hüküm süren Edessa Krallığı, mozaik tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Haleplibahçe'deki "Dinler Bahçesi Projesi"nin altyapı çalışmaları sırasında, 3 bin yıl önce yaşadığı sanılan "Amazon Kraliçeleri"nin, mozaiğe işlenmiş resimlerine rastlanıyor. Balıklıgöl'ün yanı başında, halkın yıllardır üzerinde piknik yaptığı alanda ortaya çıkartılan 100 m^2'lik mozaiğin diğer parçalarının bulunması için bölgede çalışmalar devam ediyor. Uzmanlar kazı çalışmalarının Haleplibahçe'yi kapsayan 170.000 m^2'lik alana kaydırıldığını, 10'ar metre arayla bin çukur kazılmasına başlandığını söylüyor. Kazılan ilk 20 çukurun sekizinde mozaik izlerine rastlandığı belirtiliyor. Ortaya çıkartılan "Av Sahnesi Mozaiği"nin M.S. 300 yıllarına ait olduğu tahmin ediliyor.

Avda Dört Kraliçe

Mozaikte dört Amazon kraliçesi Hippolyte, Antiope, Melanippe (Melanipe) ve Pentehesileia (Pentesilya), savaşçı amazon kadınlarına has giysileriyle, tek göğüslü olarak at üstünde durmaktadırlar. Mozaikte kraliçelerin Yunanca isimleri de yer almaktadır.

Ana sahnenin sol üst bölümünde Amazon kraliçesi Hippolyte, at sırtında elindeki kılıcı bir leoparın boynuna saplarken görülüyor. Köpeklerinden biri leopara, diğer köpeği ise kanatları açık vahşi bir kartala saldırmaktadır. Bu av sahnesinde, leopar ve aslanın korkusu, yüzlerindeki acı, kanları ve gölgelerinin ustalıkla resmedilmiş olması dikkat çekiyor.

Ana sahnenin sol alt bölümünde Melanippe at sırtında, elindeki mızrağı aslana saplarken resmedilmiştir. Köpeği ise aslana saldırmaktadır. Bu av sahnesinin sağında bulunan kırmızı meyveli bir ağaç vardır ve hemen yanında kaya parçası üzerine tünemiş bir keklik başını geriye çevirmiş ve olanları izlemektedir. Ana temanın sağ üst bölümünde Antıope olduğu sanılan Amazon kraliçesi, elinde labris diye bilinen iki ağızlı balta ile av sahnesinde yerini almıştır. Ana bölümün sağ alt köşesinde ise Pentehesileia olduğu sanılan Amazon kraliçesi ise şaha kalkmış süslü bir at üzerinde bulunmaktadır. Yayını germiş, okunu fırlatırken resmedilmiştir. Önünde ise bir leopar ve ne olduğu belli olmayan iki vahşi hayvan, birbirileriyle boğuşmaktadır.

Bodrum Amazonları

Amazonlar, Bodrum'da bulunan "dünyanın yedi harikasından biri olan Mousoleum'un" rölyeflerinde ve Türkiye'nin her yöresindeki tarihi eserlerin birçoğunda yer almıştır.

Mausoleum deyince akla o kabartmalar gelmektedir. İki erkek savaşçının ortasında yere düşmüş, bir kadın savaşçı resmedilmiştir.

Sorguçlu, pelerinli ve çıplak erkek savaşçılar tarafından saçından tutup çektiği kadın savaşçılar ve benzeri sahneler yer almaktadır. Bu frizler, Mausoleum'un dünyanın yedi sanat harikasından biri olmasını sağlamıştır. Zamanının en usta heykel sanatçılarının elinden çıkarmışlardır. Tasvir edilen bu savaşta acımasızca davranılan bu kadınlar, Mozole'nin de kabartmalarında betimlenmiş olan kadın savaşçılar, efsanevi Amazonlardır. Resimlerle anlatılan savaş ise bin yıllar öncesine dayanmakta olan ve Amazon söylencesinin, Atina yakınlarında olduğu varsayılan savaştır. Sokrates ve Platon, Amazonların Atina'ya saldırdıklarını söylemiştir.

Sadece Mozole kabartmalarında değil, o çağda geniş bir coğrafyaya yayılmış olan yapılarda görülmektedir bu savaşın tasvirleri. Alina'daki Parthenon'da, Efes'teki Artemis Tapınağı'nda, Bergama'daki Zeus Tapınağı'nda, Apollon Tapınağı'nda. Bu yapılardaki frizleri yapmış olan sanatçılar ve o dönemin İnsanları bile Amazonları, bir mit, nesilden nesile aktarılmakta olan bir efsane olarak görmüştür.

Amazonlar ve Hereke

Bölgenin bilinen en eski sahipleri Sitler, Amazonlar ve Aslardır. Gerçekte üç ayrı isim taşımış olduğu iddia edilen bu kavimlerin aynı topluluklar olduklarını söylenmişlerdir. M.Ö. 1927 tarihinde yaşamış olan Mısır Firavunu III. Ramses'e ait bazı yazılarda bütün Anadolu ve bu bölge Sit ülkesi olarak gösterilmiştir. III. Ramses'in bu coğrafyada Sitlerle yapmış olduğu savaşı da kaybetmiş olduğu aynı yazılarda da belirtilmiştir.

Amazonlar, Sitler ve onlardan gelme bir kabile olan Asların günümüz Türklerinin öz ataları olduklarını iddia eden tarihçiler de bulunmaktadır. Bu konuda çalışmaları olan Fr. Lenortman, "Ön Asya" isimli kitabında "Sit dediğimiz zaman bunların bugünkü Türklerin babaları olduklarını bilmemiz lazımdır." demiştir. Sitlerin, başka araştırmacıların iddia ettikleri gibi Yunan asıllı olmadıklarını söylemektedir. Yunan tarihçisi Ksenephon da "İnabasis" isimli eserinde, Kefken dolaylarında Bitinyalıların yaşamış olduğu, bunlarında yakaladıkları Yunanlılara iyi davranmadıkları ve Yunan dilini bilmediklerini açık bir şekilde anlatmıştır.

Sitler, bölgede M.Ö. 1659 yılında Bitinya Krallığı'nı kurmuşlardı. Bitinyalıların dünyanın her bölgesi ile ilişkisi bulunuyordu. Dört bir yandan bu bölgeye gelen kervanlar, İzmit körfezinden gemilerle diğer tarafa geçiriliyordu. Sitlerin zenginlik ve medeniyetleri Yunanlıların dikkatini çekmişti ve Yunanlılar, deniz yolu ile yaptıkları korsanlıklarla bu sahillere gelmişlerdi. O dö-

nemler gür ağaçlı ormanlarla kaplanmış Hereke vadisi, çeşitli korsanlık olaylarını yaşamıştır. Korsan saklayıcı özelliğinden dolayı bu ormanlardan yararlanmışlardı.

Sitlerin, Bitinya devleti M.Ö. 1232 yılında Asur kralı Münis oğlu Aigon'un eline geçti. Asurların idaresi ise M.Ö. 727 yılında Lidya Kkralı Kandut'un Asur kralı Giges'i öldürmesinden sonra sona erdi. Böylece Bitinya, Lidyalılara geçmiştir. Ancak milli benliklerini kaybetmemiş olan Sitler M.Ö. 680-640 yıllarında Lidyalılara karşı isyan hareketine girmiştir; ancak bunda başarılı olamamışlardır.

M.Ö. 571-557 tarihleri arasında son Lidya kralı Kreyzuz'un M.Ö. 546 tarihinde Pers hükümdarı Keyhüsrev'e karşı yaptığı savaşta yenilmesinden sonra bölge Perslilerin eline geçmişti. Bununla birlikte Bitinyalılar, Perslilere vergi vermek suretiyle bağımlı olarak kalmıştı. Geleceklerini kurtarmak için bazı dönemlerde Atinalılarla savaşmışlardır.

M.Ö. 334 tarihinde Büyük İskender'in buraları fethetmesinden sonra Pers hakimiyeti sona ermiştir. İskender'in imparatorluğu kısa sürmüş ve ölümü ile son bulmuştu. Bundan sonra Zpeotes M.Ö. 326-278 Bitinya Krallığı'nı sürdürmüştür. İskender'den sonra Suriyeliler bölgeye girmeye çalışmıştır; ancak başarılı olamamışlardır.

Zpeotes'in oğlu Nikomedes (M.Ö. 278-250) döneminde Bitinya çok önemli biryer olmuştu. Orta Anadolu'da yerleşmiş olan Galatlar buralara gelmiş ve Hereke dahil olmak üzere birçok yeri idareleri altına almışlardı. Nikomet Galatlarla yaptığı savaşı kazanmış, fakat Hereke'yi geri alamamıştır. I. Pliniusden sonra II.

Plinius ve oğlu II. Nikomedes'ten sonra müstakil Bitinya Devleti'nin son kralı III. Nikomedes'i krallıkta görüyoruz. Bu kralla Bitinya Devleti son bulmuştu. Bölge müstakil olarak yalnız Yunanlıların idaresinde hiç kalmamıştır. M.Ö. 1264 yıllarında bu bölge ile ilk defa temasa geçen Yunanlılar, bölgeyi işgal ederek idareleri altına almıştır.

Amazonlar ve Sinop

Sinop kentinin kuruluşuyla ilgili birçok hikaye vardır. Bazıları, kahramanları, perileri ve benzeri öğeleri içeren, içerikleri açısından fazlaca hayali olan hikayelerdir. Diğerleri ise, ölümlüleri ve bilindik yerleri, özellikle Miletos'u ele aldıkları için konuya daha gerçekçi bir açıdan yaklaşmaktadırlar. Ancak, çağdaş bilim adamları da kabul etmektedir ki; bu hikayeler de, konuları ölümlüler veya tanrılar olsun, az çok diğer hikayeler kadar hayalidirler.

Çoğu kişi için, kuruluş hikayelerinin anlaşılması güç sorularının ardına düşmektense, bu çeşitli hikayelerin gelişimini, kolonilerin içinde ve diğer topluluklarla ilişkilerinde yarattığı etkiyi incelemek daha faydalıdır. Bu tür bir çalışma ile, Amazon Sanape'nin hikayesini ve Sinop kentinin kurulmasındaki (adının verilmesindeki) rolünü incelemek amacındayım. Hikayesinin esrarengiz Teos'un Andronu'nda anlatıldığı sanılmaktadır, ancak Antik Çağlar'da bu metin dışında ne kadar bilindiğini ve Sinop'ta nasıl anlaşıldığını merak etmemiz mantık çerçevesinde mümkündür.

Sinop ismi, Amazon kraliçesi "Sinope"den gelmektedir.

Bu bağlamda, Aeneas Tacticus'un yazılarından anlaşıldığı kadarıyla 4. yüzyıl itibariyle kentte sıkça düzenlenen bir Amazon geçit törenini inceleyeceğim. Amazonlar Sinop için ne kadar önemliydi? Bunu göz önünde bulundurarak, Timesileos'un ortadan kaldırılmasının ardından 5. yüzyılın sonlarına doğru Atinalıların Sinop'taki açıkça anlaşılabilen yerleşimini incelemeye geçebilirim. Bu olay büyük ölçüde tartışılmıştır (ve tarihsel gerçekliğiyle ilgili benim paylaşmadığım şüpheler vardır). Ancak (bildiğim kadarıyla) bu tür bir yerleşimin ideolojik bağlamı göz önünde bulundurulmamıştır. Atinalılar Sinop'a uyum sağladıklarını nasıl düşünmüşlerdir? Bunu hangi hakla ve hangi tarihi bağlamda düşünmüşlerdir? Özel-

likle, Atinalıların Sinop'a ve belki de daha doğuda olan Amisos'a yerleşmesinin ideolojik temelini oluşturmada Amazonların (ve Theseus'un onların hem Karadeniz'de hem de Attika'da bulunduklarını göstermesinin) ilgisi var mıdır?

Amazonlar ve Efes

Antik dünyanın en önemli cazibe merkezlerinden biri olmuştur Efes. M.Ö. 4.000 tarihine kadar giden geçmişinde, uygarlık, bilim, kültür ve sanat konularında her dönem önemli rol oynamıştır.

Doğu ile Batı (Asya ve Avrupa) arasında bir geçiş bölgesi durumunda olan Efes önemli bir liman kenti haline gelmişti. Bu konumu ile Efes kenti, döneminin en önemli siyaset ve ticaret merkezi olarak konumunu, Roma döneminde Asya eyaleti olarak sürdürmüştür. Ancak, Efes antik dönemdeki önemi sadece büyük bir ticaret merkezi ve başkent oluşundan kaynaklanmamaktadır. Anadolu'nun eski Ana Tanrıça (Kibele) kültüne dayalı Artemis kültürünün en büyük tapmağı da Efes'te bulunmaktadır. Bu tapınak dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilmiştir. Efes tarihi boyunca birçok defa yer değiştirmiş bulunduğundan kalıntıları çok geniş bir alan üzerine yayılmış durumdadır.

Ayasuluk Tepesi'nde M.Ö. 3.000'e tarihlenen en erken yerleşim ile Bizans dönemine ait, Hristiyanlık dünyası için büyük önem taşımakta olan St. Jean (Aziz Yahya) Kilisesi bulunmaktadır.

Artemission (M.Ö. 9-4 yüzyıl) dönemine ait olan bir dini merkez konumunda olmuştur; Dünyanın yedi harikasından biridir Artemis Tapınağı. Efes (Arkaik-Klasik-Helenistik-Roma ve Bizans devri yerleşimi). Selçuk (Anadolu Selçuklu) Osmanlı dönemi yerleşimi ve bu yerleşimi barındıran, bugün önemli bir turizm merkezi olan modern kent durumundadır. Antik Çağ'da önemli bir uygarlık merkezdir Efes kenti.

Efes kentini Amazon kraliçesi güzel Efes'in kurduğuna inanılmaktadır. Strabon ve Pausinas gibi tarihçiler de aynı düşüncededirler. Mitolojiye göre Amazonlar, savaş tanrısı Ares ile Irmak perisi Harmonia'nın veya Afrodit'in çocuklarıydılar. Savaşçı ruhları da buradan gelmiştir.

Mitoloji de Efes'in kuruluşu, Atina krallarından Kodros'un oğlu Androklos'a mal edilmiştir. Bu efsanenin Hadrianus Tapınağı frizinde işlenmiş olan ilgi çekici bir hikayesi vardır. Androklos babasının ölümünden sonra iç meseleler nedeniyle ülkesini terk etmek durumunda kalmıştır.

Kuracağı kentin yeri konusunda kararsız kalmıştır. Her efsanede olduğu gibi, Delfi'deki kutsal tapınağın kahinlerine danışmaktadır. Kahinler her zaman olduğu gibi anlaşılmaz bir karşılık verirler "Bu yeri size bir balık işaret edecek ve bir domuz yol gösterecek." diye kehanette bulunmuşlardır.

Bir gün tuttukları balıkları kızartıp, kendilerine ziyafet çekmeye hazırlandıkları sırada, canlı balıkların biri çalıların arasına kaçar. Orada olan bir yaban domuzu balıktan ürkünce kaçmaya başlar. Androklos'un

aklına bu sırada kahinin sözleri gelmiştir ve domuzun peşine düşer. Uzun bir kovalamaca sonrası domuz, Androklos'un attığı bir okla devrilir. Bu şekilde Androklos'un kuracağı kentin neresi olduğu ortaya çıkmıştır.

Ünlü tarihçi Herodot'un anlattığına a göre Efes'in yerli halkı Karyalılar ve Lelegler olmuştur. Bu kavimlerin başkentleri Halikarnasos'dur (günümüz Bodrum civarı). Karyalılar zaten Anadolu'nun yerli halkları durumundaydılar. Leleglerin ise Trakya ve Ege adalarından Anadolu'ya göçmüş oldukları düşünülmektedir.

Efes kentinin kuruluşu hakkındaki çeşitli efsaneler, çelişkili durumlara neden olmaktadır. Ancak Efes kentinde 1869 yılında başlayan ve devam eden arkeolojik kazı çalışmalarında, bu efsaneleri önemsiz hale getirecek bulgular elde edilmiştir. Bu Anadolu'nun en eski yerleşim yeri, önce "Aşağı Agora" da bulunmuştu. Bu bölgede toprak yüzeyinin 8 metre altında M.Ö. 8.-7. yüzyıl dönemlerine tarihlenmiş olan mimari kalıntılar görülmüş ve antik dönem Efes'in yerleşim yerinin bu bölge olduğu düşüncesine varılmıştır.

Miken dönemine ait bir mezar da tesadüfen ortaya çıkarılmıştır, çeşitli kazılar sırasında. Bu mezarın içinden çıkarılan seramik kapların M.Ö. 15.-14. yüzyıllara ait olduğu ve Efes kentinin erken dönemine ait parçalar olduğu anlaşılmıştır. Miken dönemi yerleşim alanı ise uzun süre bulunamamıştır.

1989 yılında Efes Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazılar sırasında, Selçuk Kalesi'nin güney eteğinde, kerpiç duvarlar ve mutfak eşyaları bulunmuştur.

Bu bulgularla Efes'in bilinen tarihi yine değişmiştir. Çünkü bu duvarlar Miken yerleşim yerinin kalıntıları olup, M.Ö. 3.000'lere kadar tarihlenmektedir.

M.Ö. 7. yüzyıl, Efes ve bütün İonya'nın kaderinin değiştiği yüzyıl olarak kabul edilmektedir. Birbirleriyle barış içinde yaşamış olan küçük devletler, aniden yabancı güçler tarafından saldırılara uğramaya başlamışlardır. Hatta bu güçler kendi aralarında yaptıkları savaşlarda da İyonyalılara zarar vermişlerdir. Önce Kimmerler saldırmıştır (M.Ö. 7. yüzyıl). Bu saldırılar sırasında Kimmerler, Artemis Tapınağı'nı parçalamıştır.

Kallinos ve Hipponaks gibi ünlü şairlerin ve alim Herakletios'un yetiştiği M.Ö. 7. yüzyıl dönemi, Efes kentinin en parlak dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hem kültürü, sosyal yaşamı hem de limanı ile Efes kenti şöhretini bir anda Anadolu'ya, Ege adalarına ve Atina'ya kadar ulaştırmıştı. Bu dönemde bugünkü Sart'ı (Sardes) başkent yapmış olan Lidyalıların güçlü kralı Kroisos (Krezus), tüm Anadolu'yu fethetmeye başlamıştı bile. İşgallere Efes kentini işgal ederek başlamıştır.

Kuvvetleri, Lidyahları geri püskürtmeye yetmemiş olan Efesliler, çareyi Artemis Tapınağı'na sığınmakta bulmuşlardı. Krezus işgalden sonra Efeslilere iyi davranmıştı. Efes'te ilk ciddi imar işlerini başlatan o olmuştur. Ama bu sırada Krezus'u son derece ciddi bir tehlike beklemekteydi.

Persler, bu sırada büyük bir ordu ile Lidya bölgelerine kadar girmeye başlamıştı. Pers kralı Kyros, Krezus'u yenmiş ve onu yakılarak ölüme mahkum etmişti. Ancak daha sonra onu affederek kendisine

danışman yapmıştı. Sonrasında ise işgal hareketini İyonya'ya doğru sürdürmüştü.

Perslerin işgal etmiş olduğu İon kentlerinde, günlük hayat bu işgaller sırasında değişmemişti. Hatta, halk daha da zenginleşmeye başlamıştı. Efes ve diğer İon şehirleri ne olduğunu anlamadan İkinci Pers dönemini kabul etmek zorunda kalmışlardı. Bu dönem, Büyük İskender'in Anadolu'ya girmesine kadar sürmüştü.

Babasının ölümünden sonra genç yaşında Makedonya tahtına oturan İskender, Yunan yarımadasında birliği sağlamış ve kendilerine yüzyıllardan beri sorun çıkarmakta olan Persleri Anadolu'dan çıkarmak için harekete geçmişti. Çanakkale Boğazı'm geçmiş. Anadolu üzerinde ilerlerken Persleri ağır yenilgilere uğratmaya başlamıştı.

Sonra dört günlük bir yolculuktan sonra Efes'e gelmişti. Burada büyük bir coşku ve saygı ile karşılanmıştı. İskender, Efeslilerin Perslere ödediği verginin Artemis Tapınağı'na verilmesini emretmişti. Daha sonra genç yaşta öldüğünde imparatorluğu generalleri arasında paylaşılmıştı.

Efes M.Ö. 287 tarihinde, İskender'in generallerinden Lysimakhos'un idaresine girmişti. Onun Efes'te gerçekleştirdiği en büyük iş, kentin yerini değiştirmesi olmuştur. Yeni kent için Panayır ve Bülbül dağları arasında bir vadi seçilmişti.

Romalılar Efes'i M.Ö. 133 yılında Pergamon kralının vasiyeti ile savaş yapmadan ele geçirmişlerdi. Romalılar Efeslileri çok sömürmüştür. Roma askeri olarak çok güçlüydü ve halkın bir kurtarıcıyı beklemekten başka çaresi kalmamıştı. Bu kurtarıcı M.Ö. 88 yılında ortaya

çıkmıştı. Bu kişi Karadeniz sahillerindeki Pontus kralı Mithridates olmuştu. Ancak Efesliler yine de durumdan tedirgindi. Efesliler tarihlerinde ilk kez kendi başlarına isyan ederek Pontus askerlerini öldürmüşlerdi. M.Ö. 87'deki bu isyandan birkaç sene sonra Sulla komutasındaki Roma ordusu Mithridates'i yenmiş ve yeniden Anadolu'ya sahip olmuştu.

Yüzyıllar boyu Roma idaresinde kalmış olan Efes, özellikle M.Ö. 27 yılından itibaren büyük önem kazanmaya başlamıştı. Bu tarihte Augustus, imparator olmuş ve Efes'i, Asya eyaletinin başkenti haline getirmişti. Efes iki yüz bin kişilik nüfusu ile bölgenin en büyük şehirlerden biri haline gelmişti bu dönemde. Mimari açıdan da en mükemmel dönemlerini yaşamaya başlamıştı. Fakat, M.S. 17 yılında meydana gelen bir deprem ile kent yerle bir olmuştu. Sonraki dönemlerde ise Efes'te tüm binalar onarılmış, yeni tapınaklar, çeşmeler ve diğer yapılarla şehir daha görkemli bir hale gelmişti.

Günlük yaşamda önemli değişiklikler olmasına karşın, Efes halkının dininde pek önemli bir değişiklik olmamıştı. Herkes bir diğerinin dinine saygı göstererek yan yana yaşamaya devam etmişti. Ama yine de yakında bir fırtına patlamak üzereydi. Kudüs'te İsa adında bir peygamber ortaya çıkmış, yeni dine yani Hristiyanlığa taraftar toplamaya başlamıştı.

İsa çarmıha gerildikten sonra Havarileri, Kudüs'ü terk etmişler ve dört bir yana dağılarak Hristiyanlığı yaymağa başlamışlardı. Efes kentine ilk gelen havari St. Jean olmuştur. Yanında Meryem Ana da bulunmaktaydı. Bu yeni din Ege bölgesinde birçok taraftar bulmuştu. Hristiyanlığın yayılmasında en büyük rolü M.S.

53'te Efes'e gelen Pavlus oynamıştır. Pavlus burada küçük bir Hristiyan cemaati ile karşılaşmıştı. Onları Hz. İsa adına vaftiz etmiş ve örgütlemişti.

Bu yüzyılda meydana gelen diğer önemli bir olay ise Efeslilerin yeniden yerleşim alanlarını değiştirmesi olayı olmuştu. Liman yeniden dolmuş ve şehir yaşanamayacak hale gelmişti. 7.ve 8. yüzyılda ise Arap saldırıları başlayınca halk Efes'i tamamen terk etmek zorunda kalmıştı. Etrafı kalın duvarlarla çevrilerek kale haline getirilmiş olan St. Jean Kilisesi çevresine yerleşmişlerdi. Bu dönemden sonra şehir önemini giderek kaybetmişti.

11. yüzyılda Hagios Theologos adını almıştı Efes kenti. 1304'te Aydınoğulları Beyliği'nin eline geçtiği sırada ise küçük bir kasaba görünümündeydi.

Anadolu, Amazonlar ve Ana Tanrıça Kültü

M.Ö. 10.000-8.000 yılları arasında Batı Avrupa'da Buzul Çağı dönemi sürerken, Anadolu'da nemli, ılıman bir iklim hüküm sürmeye başlamıştı. Aynı durum, Mezopotamya ve Nil bölgesinde de meydana gelmişti. Ancak bu bölgeler o tarihlerde tamamen ormanlarla kaplı durumdaydı.

Anadolu'nun bazı bölgeleri sık ormanlarla kaplı olsa da, seyrek ormanlarla kaplı mera alanları da bulunmaktaydı. Buzul çağından beri sürmekte olan göçebe toplayıcılık bu bölgelerde yerini tarım sistemine bırakmaya başlamıştı.

Anadolu'da dünya tarihinin ilk büyük dönemi başlamaktaydı. İnsanın toprakla olan birlikteliği ve dostluğu başlamıştı. Artık, toprağın kendilerine neler sunabileceğini fark etmişlerdi. Yerleşik hayatın olanaklarından yararlanmaya başlamışlardı. Yeni yaşam tarzı yoğun emek gerektiren zor bir uğraştı. Bu zorlu durum toprağın insanla olan ilişkisine yeni bir anlam katıyordu, onu kutsallaştırıyordu. Daha sonra gelen yıllarda çevre bölgeler, Mezopotamya ve Mısır'da toprağı işleyerek yaşamayı başka topluluklar da öğrenmeye başlamışlardı. Ancak bu çok kolay bir işti, bu bölgelerin insanları için.

Sel sonrası toprağa tohum atmaları ürün elde etmek için yeterli olmaktaydı. İklime bakarak, hangi alanı uygun görmüşlerse oraya ekim yapılmaktaydı. Bundan dolayı sulu tarım sisteminde önemli olan toprağın kendisi değil, tohumdu. Kerametin tohumda olduğunu düşünen bu bölge toplulukları bu durumdan dolayı erkek cinsiyetli (tohum bırakan) yaratıcılara tapınmışlardır.

Ancak toprak, Anadolu'da diğer bölgelere bakıldığında daha anlamlı ve önemliydi: Toprak, anaydı. Anadolu'da, tarih bir yeryüzü tanrıçası durumunda olan "Ana Tanrıça Kültü" ile başlamıştı. Binlerce yıl konumunu koruyan ve etkisini soydan soya aktaran bu inanç sistemi, halkların da mayası olmuştu. Bu tanrıça uzaklarda, göklerde değil, yerde insanların hemen arasındaydı. Ona dokunabiliyorlar, görebiliyorlar, koklayabiliyorlardı. Hayranlık duydukları her şey buydu Anadolu kavimlerinin. Bu tanrıça yalnızca insanların değil, aynı zamanda toprağın, suyun, çiçeklerin ve hatta kuşların ve böceklerin de tanrıçası durumundaydı.

Ana Tanrıça doğanın kendisini temsil etmekteydi. Her İlk Çağ çiftçisi evinin bir köşesine yerleştirmiş olduğu tanrıça heykelini seyrettiği zaman orada doğayı ve toprak anayı görmekteydi. Bu durum bir Orta Çağ ermişinin aynada kendisine baktığı sırada tanrıyı görmesi gibi bir durumdu. Anadolu halkları inançlarını değiştirmemiş, Ana Tanrıça inancını sürdürmüşlerdi. Onlar tanrıça inancını tarlalarını sürdükleri, vahşi hayvanları evcilleştirmeye çalıştıkları sırada tanımışlardı. Toprak, insanlar onun üzerine tohumları savurdukça, bir kadın gibi döllenmekteydi. Sonra da bereketini insanlara sunuyordu.

Yaz yeni bir doğumu, kış ise ölümü sembolize etmekteydi. Ürünlerden ayrılan tohumlar yeniden toprağa dönüyordu, tanrıçanın sunacağı bereket için. Anaların kutsallığı böyle bir tanrısal hareketi yaptıkları sırada ortaya daha çok çıkıyordu. Doğurganlığı bu şekilde algılamak ve onun sunduğu her şeyi bu şekilde sevmek çok güzeldi. Barışın ve dostluğun temeli o dönemlerde atılmıştı.

Araştırmalar sırasında, Çatalhöyük insanının doğa sevgisini tanrısallaştırmış ve günlük yaşamının bir parçası haline getirmiş olduğu ortaya çıkmıştır. Bu insanlar yemek, içmek, oturmak ve yatmak amacıyla kullandıkları evleri, kutsal alanlar olarak da kullanırlardı. Bu yaşam şekli binlerce yıl değişmeden sürüp gitmişti. Ana Tanrıça, onların evlerinin içinde onun için ayrılmış kutsal bir yerde varlığını sürdürmüştü. Gömütlerin üzerine kat kat kurulmuş olan yeni kentler, zamanı geldiğinde terk edilmek zorunda kalmıştı.

Anadolu'nun her bir yanında yeni yaşamlar kuran bu kavimler, tanrıçalarını da yanlarında taşımışlardı. Evlerini Ana Tanrıça ile kutsallaştırmaları, sanatın günlük hayatla iç içe olmasını da sağlamıştı. Çırılçıplak olan Ana Tanrıça, aynı doğanın kendisi gibi, gerçeğin sembolü olmuştu. Toprak heykellerinde hep doğururken görürüz onu. Bu haliyle bereketin ve çoğalmanın sembolüdür bütün analar gibi.

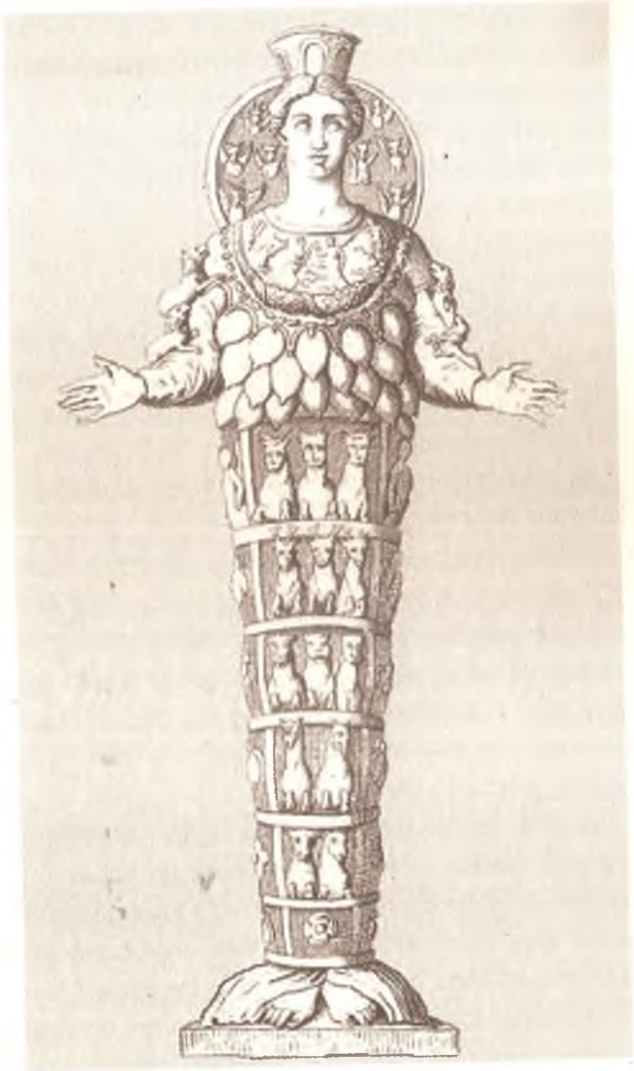
Erkek "kendi gücünü" fark ettiği sırada, anasını da köleleştirmeye çalışmıştı. Doğa koşulları, Anadolu'da farklı bir yapılaşmaya neden olmuştu. Onlar Mısırlıların yaptığı gibi atalarının topraklarını terk etmemişler-

di, kentlerin üstüne yeni başka kentler kuruyorlardı. Bundan dolayı 35 metre derinlikte höyükler oluşuyordu. Böylesine sadık bir insan-yurt ilişkisi olmamıştır bir başka medeniyette.

Tarihin akışı, erkeklerin erkek-egemen bir hakimiyet sağlamak istemesi ile değişmişti Anadolu coğrafyasında. Erkeklerin, analarını köleleştirmeye başlaması durumu aniden değiştirmişti. Bu yaklaşım kerametin toprakta değil de kendi döllerinde olduklarını düşünmekti. Onlara göre ürünün sırrı da tohumdaydı. O zaman göklerde, farklı yerlerde aradılar bu kez kerametin kökenini. Erkek-egemen toplumlar için kutsal değerler yeryüzünde değil gökyüzündeydi ve bu düşünceye göre "tanrı" kesinlikle erkek olmalıydı.

Ancak yine de bu dönem insanları için tanrının yerde veya gökte olması yetmiyordu. Bu insanlar tanrının kendileri gibi düşünmesi gerektiğini, umutlarını ve kaygılarım fark etmesini talep ediyorlardı. Hep tanrının kendilerini ödüllendirmesini kendi başına yapamadıklarını onun için yapmasını, haksızlığa uğradıklarında korumasını, suçluları cezalandırmasını talep ediyorlardı tanrıdan.

Anadolu'da buzul çağından sonra başlamış olan ısınma her geçen yıl artmıştı. Kızılırmak'ın serin vadilerinde yeni gelen kavimler Anadolu'nun yerli kavimleri ile kaynaşmaya başlamıştı. Hitit İmparatorluğu dönemimde, köleci bir devlet anlayışı da Anadolu'da yaygınlaşmaya başlamıştı. Krallar, soylular ve rahipler sıradan insanlara göre daha ayrıcalıklı yaşıyorlardı. Bunun bedelini de kölelere ödetmekteydiler.

Tanrıça Artemis figürü.

Özgür insanlar, aynı suçlardan tazminat ödeme karşılığında kurtulmayı başarırken, birçok suçun bedelini köleler hayatlarını vererek ödemek zorunda kalmışlardı. Kuzeyden gelmiş kavimlerin egemenliği altına girmiş olan Hatti kavimleri yeni ataerkil sistemin de koşullarına boyun eğmek zorunda kalmışlardı. Kölelerden başka, zanaatkarlar ve fethedilen toprakların üzerinde yaşayan insanları da imparatorluğun merkezine getirip kralın, rahiplerin ve toprakları elinde bulunduranların denetiminde çalıştırmaya başlamışlardı. Binlerce yıldır sürmüş olan barış, yerini tanrısal hale getirilmiş olan kralların zulmüne terk etmişti.

Bu şekilde komün yapılanmalardan özel mülkiyet sistemine doğru yönelinmesi ve bunun yaygınlaşması ile birlikte Anadolu'da insanların başka diğer insanlar tarafından sömürüsü de başlamış oluyordu. Hititler döneminde bu tür ataerkil yapılanmalara rağmen Anadolu'da yerli halk yine en çok kendi tanrılarına; toprak, bitki bereketi tanrısı Telipinu, fırtına tanrısı ve Güneş Tanrısı gibi doğayı sembolize eden tanrılar inanmaya devam etmişti.

Gerçekte Hititlerle birlikte doğa da cinsiyet değiştirmiş, ama tanrısal niteliklerini korumuştu. Ancak yine de, beş bin yıldır dişi bir tanrıya bağlı kalan Anadolu insanı, Ana Tanrıçası'na çeşitli şekillerde tapınmayı sürdürmüştü. Ana Tanrıça, Hattilerde Vuruşemu, Hurrilerde Hepat, Hititlerde ise Arinna'nın güneş tanrıçası şeklinde kendini göstermiştir. Geç Hitit döneminde ise adı Kupaba olmuştu.

Dinsel metinlere bakıldığında; Arinna'nın güneş tanrıçası ve Hurri kökenli Hepat, birbirlerinden farklı birer tanrı olarak anlatılmıştı. Hitit İmparatorluğu'nun koruyucusu olarak kabul edilen güneş tanrıçasının sembolleri ise panter ve güvercin olmuştu. Bu tanrıçaların özellikleri doğru yargı, merhamet ve otorite olmuştur. Tanrıça Hepat ise Hititler için göklerin kraliçesi şeklinde kabul edilmiştir. Bu tanrıça ya bir aslanın üzerinde ya da tahtında oturmuşken görülmektedir. Hepat yalnızca Orta Anadolu bölgesi kavimlerinin değil, Torosların ve Halep bölgesinden de tanrıça olarak kabul edilmiştir. Yine de bereketin sembolü bir erkek tanrı olmuştur.

Tanrı Telepinus kızgın bir şekilde şehri terk eder. Şehirden kaçmıştır ve Anadolu bozkırında kendini kaybeder. Yorulmuş ve bitkin bir şekilde düşer ve uyumaya başlar. Tanrı güçsüz olduğu için, tüm ülkeyi sis kaplamıştır ve akabinde kuraklık ve açlık başlar. Ocakta kütükler sönmüştür, koyunlar kuzuları ile ilgilenmez, inekler ise buzağısına bakmamaktadır. Tanrılar ise artık kendi tapınaklarında suskundur.

O bölgelerde yaşayan bütün canlılar açlık ve susuzluktan kırılmış durumdadır. Tanrılar kaygılanmıştır artık ve Telepinus'u aramaya başlamışlardır. Telepinus'un şehre geri dönmesi ve durumu iyileştirilmesi gerekmektedir. Öyle de yaparlar; açlık ve kuraklık bitmiş ve bütün ülke eski, güzel zamanlarına dönmüştür. Kaybolan tanrının geri dönüşü, Hititlerde bayram olarak şölenlerde kutlanmaktadır. Ayinin bitiminde ise üzerine koyun postu asılmış, bir direk tanrı önüne dikilmiştir. Bu direk verimliliği sembolize etmektedir.

Hititler madencilik sanatında oldukça ileri bir durumdaydılar. Doğa ile uğraşmayı da bir yaşam şekli olarak benimsemiş durumdaydılar. Hititler, arpa ve buğday ekmiş ve yanı sıra asma bahçelerinde üzüm de yetiştirmişlerdi. Bu üzümlerden de şarap yapmışlardı. Günümüzde Hitit İmparatorluğu içinde kalan bölgelerde yetiştirilmekte olan elma, kayısı, kızılcık meyveleri onlardan mirastır.

Kocakarı ilacı olarak kabul edilen birçok bitki tohumu ile hazırlanmış karışımlar, o dönemlerde ilaç olarak da kullanılmaktaydı.

Ataerkil yeni dünya, kendine yeni tanrılar keşfederken, Anadolu toplumları yine de tanrıçalarından vazgeçememişti. Anadolu tarihi bin tanrılı bin dine sahip Hititleri bağrından çıkarmıştır. Hitit İmparatorluğu yaşamakta olduğu en güçlü zamanlarında dahi Anadolu'nun her yanında Ana Tanrıça kültü giderek daha fazla yayılmaktaydı. Büyük bir dünya imparatorluğu kurmuş ve etkileri Akdeniz'in karşı kıyılarından bile hissedilmekte olan Hititlerin, Anadolu kavimleri üzerindeki kültürel etkisi, her şeye rağmen kendi halinde bulunan ve fazla duyulmamış yerli Luwi halkları kadar bile olamamıştı.

Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra geride kalanlardan daha güçlü bir imparatorluk gelmemişti. Hitit İmparatorluğu kalıntıları üzerinde Frigya Krallığı ile bazı küçük Anadolu beylikleri kurulmuştu. Yerli Luwi kavimleri ise her tarafta Anadolu'nun dört bir tarafında kendi özgün Anadolu mirasını yaymışlardı. Günümüzde bile Akdeniz'de, Ege'de, Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da diğer birçok bölgenin adı Luwi dilinde gelmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki bir Tanrıça Kibele heykeli.

Luwiler, Hititlerin yaptıkları gibi ulaştıkları topraklara yeni bir düzen ve çok tanrılı dinlerinin değerlerini değil, hoşgörü ve barışın temsilcisi olan kendi tanrıça kültünü götürmüşlerdi. Bu yayılma Anadolu sınırlarının ötesine de ulaşmıştı. Ana Tanrıça kültü Anadolu'dan Trakya'ya, Yunanistan'a İtalya'ya ve Afrika'ya kadar ilerlemiştir.

Doğu Avrupalı bir kavim olduklarını düşünülen Frigler de, Hititler gibi Orta Anadolu bölgesinde bulunmuşlardır. Onlar Hitit geleneklerini alan ve sürdüren kavimlerden olmuştur. Anadolu'nun özgün değerlerini kendilerine katmıştır. Dahası bu kültü daha da geliştirmişlerdir. Bir tarafta Akdeniz ve Asur'a yönelttikleri yayılmacılık ile birlikte, eskilerden beri süre giden Ana Tanrıça kültünün yayılmasını da sağlamışlardı.,

Onların siyasal merkezi Gordion olmuştu. Yöre halklarının dinsel merkezi ise Midas'tı. Toprakların büyük bir bölümü ise rahiplerin kontrolündeydi. Bu topraklarda köylüler tarım yapmaktaydı, diğer yandan da zanaatkarlık gelişmişti. Frigya'nın Ana Tanrıçası'nın adı da Kibele'ydi. Kibele'nin tapınma mabedi yeri ise kutsal olarak kabul edilen Pessinus olmuştu. Bu kentte Kibele'yi sembolize eden taşın gökten geldiğine inanılmaktaydı. Frigler sonrası Orta Anadolu'da birçok kent değişik kavimlerin saldırısına uğrayarak yıkılmıştı. Pessinus ise bu dinsel kudreti sayesinde uzun bir zaman yaşamaya devam etmişti.

Sonraki dönemlerde Galatlar zamanında kenti beş Frigyalı ve beş Galatlı rahip birlikte idare etmeye başlamıştı. Lidya, Anadolu'nun batı ile köprü kurduğu, ye-

rel kabullerinin batıdan gelenlerle birleşmesi sonrası yeni sentezler meydana getirmiş bir coğrafya haline gelmişti. Kibele, Lidya'nın da en önemli tanrısı haline gelmişti.

Tanrıçanın, başkent Sartes'te büyük bir tapınağı bulunuyordu. Kibele'den başka Artemis ve Dionysos da önemli bir yer almıştı Lidyalıların hayatında. Bu üçleme tanrı inanışı Lidya dininin en önemli unsuruydu. Bu üç tanrı da doğaya ait tanrılardı. Yerli görenekler korunmuştu. Bütün ataerkil etkilenmelere rağmen, anaerkil hayat görüşü yeni şekillerle var olan düzene karşı çıkıyordu.

"Doğanın Kudretli Anası"

Neolitik zamandan bu tarafa Anadolu'daki bulunan kutsal varlık olarak tanımlanan Ana Tanrıça, Ege coğrafyasından aldığı yeni niteliklerle, Anadolu'nun batı yakasında Artemis şeklinde meydana çıkmıştı. Bu defa Efes civarlarında bulunan bıldırcınlar yeri Ortygia'da ortaya çıkmıştır. Artemis'in babası Zeus'tan isteği sonsuza kadar bakire olmaktı. Perileri ile birlikte her zaman bakire olarak kalmıştır.

Doğa ile bir aradadır Artemis; ok, yay, at ve arabası ile tasvir edilmiştir. Sadece insanların dünyası ile ilgilenmemiştir. Hayvanlar ve bitkilerle de ilgilenen bir tanrıça olmuştur. Ayın üç ayrı dönemini sembolize eden Artemis'in tacının bir diğer sembolik anlamı, ka-

dının gelişimi ile ilgilidir. Hilal ay yeni doğmuş bir kızı, yarım ay genç kızlık dönemini, dolunay ise olgunluk dönemini temsil etmektedir. Doğurganlığı ve analığı kapsamaktadır Artemis. Bu üç tarafı ile Artemis, ataerkil yeni düzenin ona yansıttığı yeni özellikleri, bakirelik, kadınlık ve analık olarak bir arada kendisinde taşımaktadır.

Giritli bir tanrıça olan Britomartis'in ismi atlı bakire anlamına gelmektedir. Bu tanrıça avcı görünüşünde dağlarda köpekleriyle birlikte dolaşmaktadır ve erkeklerden uzak yaşamaktadır. Anadolu'nun Kibele'si bu yeni dünyanın değer yargılarında Giritli tanrıçanın niteliklerini benimsemek durumunda kalmıştır. Artemis'in boynunda asılı bulunan gerdanlık bitkiler dünyasını sembolize ederken, gerdanlıkta bulunan kolye ucu ise Orion (Sirius) takım yıldızlarını simgelemektedir.

Tanrıçanın göğsünde bulunan meme şeklindeki nesnelerin, hurma meyveleri veya kraliçe arıyı sembolize etmesinden dolayı erkek arı gövdeleri şeklinde görüşler de öne sürülmüştür. Artemis, bereketin ve bolluğun temsilcisi olmuştur her zaman. Anadolu'nun batı bölgelerinde birçok yeni tanrı ortaya çıkmıştır; ancak bölge halk Artemis'e olan ilgisini asla yitirmemiştir. Bölge insanları Artemis'e "doğanın kutsal anası" şeklinde yakarmaktadır. O da Kibele'nin olduğu gibi bir yeryüzü tanrıçasıdır ve Ana Tanrıça'nın yeni şeklidir. Truva Savaşı'nda, Truvalılarla beraberdir ve Anadolu'yu istilacılara karşı savunmaktadır.

Anadolu'nun bu kudretli tanrıçası başka bölgelere de götürülmüş ve farklı isimlerle anılmıştır. Dionisos da, Kibele ve Artemis gibi doğa köklü bir tanrıdır. Anadolu'da; Frigya ve Lidya bölgelerinde ortaya çıkmış bir tanrıdır. Doğa ile bağlantılı birçok sıfatı bulunmaktadır. Ormanlarda yaşamaktadır, topraktan çıkan bitkiler ve tarımın ile ilgili bir tanrıdır. Coşkusunu bir şarap tanrısı şeklinde ortaya koymuştur. İnsanlara olduğu kadar vahşi hayvanlara da tanrılık yapmaktadır ve onlarla bir arada yaşamaktadır.

Doğanın sırlarına ulaşmak ve tanrısallaşmak Dionisos dininin emellerinden biridir. Bundan dolayı Dionisos ayinlerinde şarap içilmekte ve sarhoş olunmaktadır. Ayinlerde insan davranışları, vahşi hayvanlardan farksız olmaktadır. Tanrısal sırra ulaşmak onlar için doğa ile yakınlaşmak anlamına gelmektedir. Dionysos dinine inananlar (Bakkha) aynı Pessinus rahipleri gibi çılgınca kendilerinden geçmektedirler. Tanrısal gerçeği dağlarda, ormanlarda yabani hayvanlarla birlikte coşması gizlidir bu insanlar için.

İnsan ile doğa arasında bulunan ilişkinin en yoğun şekilde yaşanmakta olduğu aşamada artık "Bakkha"lar tanrısallaşmaktadır. Şarap ve sarhoşluk onların bilinçlerinden kurtulup tanrısal erdeme ulaşmalarını sağlamaktadır.

Roma İmparatorluğu'nun istila etmesi ile değişen Anadolu Yunan kavimleri, Anadolu'ya ilk geldiklerinde yerli kavimlerin direnişi ile karşılaşmışlardı. Bu anaerkil direniş yıllarca kırılamamıştı. Eskinin yıkıntıları

üzerinde meydana gelen yeni uygarlık, geçmişin etkilerini silememişti. Truva Savaşı diğer bir yönü ile anaerkil Anadolu topluluklarının ülkelerini Yunanlı istilacılara karşı savunması anlamına gelmektedir.

Aka ordusu, Truva kıyılarında ortaya çıktığında, onları sadece Truvalılar değil bütün Anadolu halkı bekliyordu. Anadolu ilk kez batıdan gelmekte olan tehlikeye karşı birlik haline gelmişti.

Homeros "İlyada"sında Truvalıların tarafında savaşa girmiş olan Anadolu kavimlerini birer birer anlatmıştır: Çanakkale'den gelen Dardanyalılar, İda Dağı'nın eteklerinden gelen Zeledyalılar, Mysia bölgesinden Apasyolular, Truva yakınlarından gelen Praktos'ta yaşayanlar... Ege kıyılarından, İzmir'in kuzey bölgelerinden Pelagslar, Aksiyos (Vardar Irmağı) kıyılarından, Payhlagonyalıların kralları, Parthenios ırmağı kıyısından saraylarını bırakıp Truva'ya ulaşmaktadırlar.

Mysalılar ve Frigyalılar uzak ülkelerinden kopup, büyük bir istek ile katılmıştır Anadolu direniş hareketine. Karyalılar çok uzaklardan, Milet'ten, Likyalılar ise Ksanthos'tan uzun yolculuklar yaparak Truva'nın imdadına yetişmiştir.

Yunan işgali sonrası yıllarca direnmiş Anado-lu'nun anaerkil kavimleri için, artık istilalar dönemi başlamış oluyordu. Romalılar Pessunus'dan Anadolu'nun binlerce yıllık Kibelesi'ni Roma'ya taşıma sırasında bu toprakları tanımıştı. Artık Anadolu iyiden iyiye ısınmaya başlamıştı. Batının yükselen yeni imparatorluğu bütün karşı koymalara karşın iç bölgelere kadar uzanmıştı.

Batıdan, Roma'nın doğudan ise başka bir istilacı kuvvetin yani Perslerin kıskacı arasında kalmıştı Anadolu'da, zor zamanlar başlamıştı. Toprağın getirdiği bütün zahmetlere yeni dertler de eklenmişti. Truvalıların torunları olduklarına inanmış olan Romalılar, önceleri Anadolu'ya pek ilgi göstermemişti. M.Ö. 190 tarihinde Suriye kralı Antiokhos'un peşi sıra gelmiş ve bu kıyılara gemilerini yanaştırmışlardı.

Romalıların Anadolu işgali şarap tanrısı Dionisos'un baş tanrı olduğu Teos kenti ile başlamıştı. Bu savaştan galip olarak çıkan Roma ordusu için artık Anadolu kapıları ardına kadar açılmıştı. Phokayalılar da (Foçalılar) Roma istilasına karşı çok uzun bir zaman direnmiştir, ancak Antiokhos'tan bekledikleri yardım gelmeyince kenti Romalılara teslim etmek zorunda kalmışlardı. Phokaia bu şekilde Romalılar tarafından yağmalanmaya başlanmıştı. Magnesia (Manisa) yakınlarına çekilmek zorunda kalan Antiokhos bu şekilde kesin bir yenilgi almıştı.

Roma İmparatorluğu'nun ele geçirdiği Anadolu topraklarında meydana getirilen eyaletler imparatorluğun olduğu kadar Romalı kişiler için de ciddi bir zenginlik kaynağı haline gelmişti. Eyaletler Roma halkının ganimeti olarak kabul ediyordu. Halkın elinde bulunan tüm altın ve gümüş alınmış ve Roma askerleri de geri kalanları yağmalamıştı. İmparatorluk, Anadolu halkının madenlerine ve taş ocaklarına, tuzlalara, tersanelere, ormanlara ve her türlü taşınmaz mala bile el koymuştu. Bu şekilde elde edilmiş olan zenginlik, Anadolu'dan Roma'ya aktarılmıştı.

Batı Anadolu bir Roma eyaletine dönüşmüştü. Romalılar üç ayrı yoldan egemenlikleri altında tuttukları kentleri sömürmeye başlamışlardı. Eyalet valileri Roma'dan aldıkları yetkileri çoğu zaman kendi kişisel çıkarları için kullanmıştı. Valilerin bu davranışı karşısında siyasi kariyerlerini eyaletlerden gelmekte olan rüşvetlerle sağlamakta olan Romalı siyasetçiler de durumdan faydalandıkları için sessiz kalıyorlardı.

Vergi toplama işleri ihale yoluyla en yüksek fiyatı verenlere devredildiğinden, Anadolu insanları giderek daha fazla fakirleşmeye başlamıştı. Ağır vergileri ödemekte zorlanan insanlar halka borç veren ve faizden para kazanan Romalı banker ve tacirlerin sayısı sürekli artmaya başlamıştı.

Roma zulmü Anadolu'da sürerken, Aziz Pavlos, yeni bir dini batı dünyasına sokmaya başlamıştı. Bunun için Anadolu topraklarında çok dolaşıyordu. Roma İmparatorluğu'nun doğu bölgelerinde kölelerin ve ezilenlerin başkaldırısı olmuştu Hristiyanlık. İmparatorluğun çıkarları ile çatışmaya başlamıştı. Köleci bir toplum olan Roma, Hristiyanlıkla dönüşüm sürecine girmiş bulunuyordu, feodal toplum yapısı gerçekleşmeye başlamıştı.

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'yu işgali ile birlikte Tanrıça Artemis, diğer tanrılara rağmen batı kıyılarında varlığını sürdürmeye devam etmişti. Daha sonraları Hristiyanlığın hızlı bir şekilde yayılmasına rağmen antik Artemis kültü kendi varlığını ve gücünü uzun bir süre korumaya devam etmişti. M.S. 53'de Efes'e gelmiş olan Pavlos, üç yıl boyunca Hristiyanlığı yaymak için uğraşmış; ama güçlü bir dirençle karşılaşmıştı.

Bugün turistik bir mekan olan Efes harabeleri.

Bütün bunlara rağmen yozlaşmış olan Artemis kültü, soylu ve yüksek tabakadan insanların ilgilendiği bir din olmaya başlamıştı. Efes'te Artemis'e sunulmakta olan giysi ve takılar kendine has bir ticaret yolu oluşturmuştu. Tapınaktaki tanrıça heykeline giydiriliyordu bütün bunlar. Ziynet eşyaları aynı anda kullanılamadığı için, seçilen zengin ailelerin kızları bu görevi üstlenmişti ve bu elbiseleri giyerlerdi. Bu giysilerin ve takıların sürekli değiştirilmesi gümüş ustaları için ciddi bir gelir kaynağı olmuştu.

Bundan dolayı Pavlus'un çalışmaları en çok da onları rahatsız ediyordu. Demetrios isimli bir gümüş ustası mesleğinin tehlikede olduğunu düşünerek, meslektaş-

larından oluşan bir heyetle tiyatroda Pavlus'un vaaz verdiği sırada halkı kışkırtmıştı. Halk hep bir ağızdan "Yücedir Efeslilerin Artemisi" diye bağırmıştı. Halkın yatıştırılması için kent meclisinin sözcüleri de açıklama yapmış ve Artemis'in yüceliğini kabul etmişlerdi.

Bütün direnişlere karşın toplumsal değişim engellenemedi. Ancak geçmişin değerleri bir şekilde biçim değiştirmiş ve yeni toplum yapısına uyum göstermeyi başarmıştı. Artemis Hristiyanlaşmış Meryem Ana haline gelmişti. İbrani dilinde genç kız anlamına gelmekte olan "almah" sözcüğü; Yunanca dilinde "bakire" anlamına dönüşmüştü. Meryem de Artemis gibi bakireydi.

Hristiyanlar kilisenin ilk dönemlerinde Meryem'in Artemis ile karıştırılması korkusu ile ona tapınmaktan çekinmişlerdi, ancak sonraları, ona tanrı anası manasına gelen Theotokos ismini vermişlerdi. Theotokos sıfatı 5. yüzyılda kaldırılmak istenmişti. Tanrı ve insan arasında olan ayrımı bir karmaşaya dönüştürmekteydi bu ifade.

Bu öneri Efes Konsili'nde reddedilmişti. Meryem Ana Evi'nin bulunduğu Arvilia vadisinde yapılan arkeolojik kazılarda Artemis ile ilgili çok sayıda adak kalıntısı da bulunmuştur.

Leto'nun Artemis'i doğurmuş olduğu bıldırcınlar yeri Ortygia aynı zamanda Meryem Ana'nın evinin yeri olarak kabul edilmektedir. Evin aşağısında kalan vadide eski zamanlarda Tanrıça Artemis için festivaller yapılmaktaydı. Sonraki dönemlerde Meryem Ana sevgisi bütün Anadolu'ya yayılmıştır. Anadolu halkları İslamlaştığı sırada Hristiyanlığı terk etmişler, ama Meryem Ana'yı sevmeye devam etmişlerdi.

Hristiyanlık dini, Anadolu'nun eski tanrısal destanlardan etkilenmiştir. Öyküler değişik şekillerde ermiş (aziz) destanları haline gelmiştir. Kapadokya'da yaşamış olan Ermiş Georgios'un burnundan alevler çıkaran bir canavarı öldürmesi hikayesi bulunmaktadır. Hristiyanlığın kutsal günlerinin birçoğu eski çok tanrılı dönemlerdeki kutsal günlerinin devamıdır.

Meryem Ana'nın gökyüzüne uçtuğu gün ile Artemis bayram günleri aynı tarihtedir. Çoktanrılı dünyanın tapınakları yeni dünyanın görkemli kiliseleri haline gelmiştir. Kısaca Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmasıyla başlayan Romalılaşma hareketi Anadolu'nun haricindeki coğrafi alanlardan gelen göçler ile olmamış, tamamen kültürel bir sentez ile meydana gelmiştir. Yunan dili yüzyıllarca Anadolu'nun batı bölgelerini etkilemiştir, ama Anadolu'nun yerel dilleri, Hristiyanlığın yaygınlaştığı zamanlara kadar devam etmiştir.

İncil'in Yunan dilinde yazılmış olması Yunan dilinin yayılmasını sağlamıştır. Yıllarca imparatorluğun en ücra köşelerinde yaşaymış olan Hristiyan inancı, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olduktan sonra Anadolu'da da süratle yayılmıştır. Yine de Anadolu'nun yerel kültürleri Frigya, Pontus, Kapadokya'da bölgesinde direnerek varlığını sürdürmüştür.

Ana Tanrıça Kültünün Ortaya Çıkışı

İlkel insanda ne zaman din ya da kutsal gerçeğin oluştuğunu saptamamız hiç kolay olmamıştır. Neolotik (Cilalı Taş Devri) dönemde bu inanç daha da fazla yaygınlaşmıştır; ancak daha önce, paleolotik (Eski Taş Devri) dönemde de dinsel içerikli olduğunu düşünülen sanat yapıtları sayılabilecek örneklere rastlanmıştır. İlkel insan gündelik hayatında çocuk doğurma durumunu gerçekte doğanın, toprağın yaratmasının bir mikrokozmik düzeyde tekrarı olarak kabul etmektedir ve sayısal çokluğun da çok önemli olduğu bu dönemde özellikle de kadının kendi içinde yarattığı canlının önemi nedeniyle kadına bir kutsallık verilmektedir.

Dünyadaki kadının kutsal oluşumu olan Ana Tanrıça'nın bir yansıması onun minyatür bağlamda varlığı olarak kendini göstermektedir. Evrenin devamlılığı ve her şeyin döngüsel bir şekilde tekrar ederek yenilenmesi, yani diğer bir anlatımla evrendeki dengesel düzen karşısında insan en başından itibaren çok etkilemiş ve bu harmonik düzen içinde doğum ve ölüm döngüsü kendini insan bilincinde ilk inançların oluşmasını sağlamıştır.

Bundan dolayı Ana Tanrıça'nın doğum haricinde ölümü de kapsayan bir yapı olarak kabul edilmiş olduğunu görebiliriz. İlkel insan, tanrıçayı, evrenin canlı ve kutsal bir sembolü olarak algılamaktadır. Çünkü bereket ve çoğalmanın sembolü olarak böyle bir tanrıça inancı kurgulamıştır. Ana Tanrıça'nın her şeyi yaratma ve yok etme gücüne sahip olduğuna inanılmıştır.

Hitit tanrısı Kibele.

Paleolitik dönemden itibaren dünyanın değişik bölgelerinde görülmüş olan örnekler dikkat çekmektedir. Ana Tanrıça'nın çok yaygın bir şekilde karşımıza çıktığı bölge ise Anadolu ve Akdeniz çevresi olmaktadır. İlkel insanın dünya algısı günümüz insanının dünyayı algılamasından çok farklı olmaktadır. Eski dünya halklarının insanları kendisini dünyaya ait bir varlık olarak algılar ve doğayla bir bütün içinde olduğuna inanır. Günümüz insanının dünyayı kendine ait olarak algılamasından çok daha farklı bir görüş açısı bu Ana Tanrıça kültünün oluşmasını sağlamıştır. Bundan dolayı bu tür Ana Tanrıça ve Artemis kültü, doğa ile haşır neşir olmuş arkaik insan için onun taleplerini karşılayacak niteliklere sahip bir tanrısal varlık olarak tapınmanın bir şeklini oluşturmuştur. Bu bakış açısıyla dönemin ve bölgenin insanları bu inancı kurgulamıştır.

Paleolitik dönemden kalma, Avusturya'da bulunmuş olan Willendorf Tanrıçası heykeli, erken dönemin ilk örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. İ.Ö. 30.000-25.000 arasına tarihlenmiş olan bu örnekte ve daha başka birçok örnekte çok sayıda ortak özellikler bulunmaktadır. Çok iri göğüslü, şişman, ya hamile ya da doğum sonrasında deforme olmuş bir vücut yapısıdır Ana Tanrıçaların yapıları. Onların yüzlerine ise çok fazla önem verilmemiştir.

Yine aynı dönemlerden kalma Laussel Tanrıçası da, elinde bir bizon boynuzu taşımaktadır. Göğüsleri ve karın bölgesine dikkat çekilmektedir. Bunlar tamamen doğumun kutsal olarak görüldüğü dönemlerden

kalmadır. Bu dönemlerde erkeğin doğumdaki rolünün daha keşfedilmemiş olması ihtimali bulunmaktadır. Bundan dolayı kadın kutsal bir şekilde kabul edilmiş ve öne çıkarılmıştır. Aynı mağaradan çıkan, yine Fransa'da bu dönemlerde betimlenmiş bizonlarda dikkati çeken bazı unsurlar bulunmaktadır.

İlksel insan, hayvan betimlemelerinde çok gerçekçi olma çabası gösterirken, Ana Tanrıça figürleri ve heykelciklerinde simgecilik peşinde koşmuştur. Bu da bize o dönemlerde bu kadın figürlerinin tesadüfi bir şekilde ortaya çıkmadığını ve dinsel bir inançla bezenmiş ve bütünleşmiş olduğunu gösteren öğeler arasında olduğunu göstermektedir.

Bu resimler, mağaraların duvarlarında, ayinlerde kullanıldığı kesinlikle belli olan betimlemelerdir. Aynı zamanda daha da simgesel nitelikleri olan üçgenler de bu mağaralarda görülmüştür. Bunlar da kadının doğurganlığına işaret eden şematik yansımalar olarak kabul görmektedir.

Neolitik zamanlarda, yani toplumların yerleşik düzene geçtiği ve tohum ekmeye başladıkları zamanlarda çok sayıda küçük Ana Tanrıça figürleri; Anadolu, Akdeniz ve Mezopotamya çevresinde de bulunmuştur. Ancak bunun ilk örnekleri arasında kabul edilenler Çatalhöyük'ten elde edilmiştir. Çatalhöyük neolotik kültürü, diğer neolotik kültürler ile kıyaslandığında diğerlerinden daha ön plana çıkmaktadır.

M.Ö. 6.000 dönemlerine denk gelen zamanlarda burada yaşamış olan bir Ana Tanrıça heykelciğinde,

tanrıçanın elleriyle göğüslerini tutmuş olması dikkat çekmektedir. Yine şişmandı ve yüzünde fazla ayrıntı yoktur. Kadının kendi bedeninden var ettiği canlıyı, yine kendi bedeninde meydana gelmiş olan bir besinle besliyor olması, göğüslerin ön plana çıkarılmış olmasını açıklamaktadır.

Yine Çatalhöyük'ten elde edilen bir başka örnekte, göğüsler ve göbek açıktır. Burada vurgulanmak istenen varlığın bereketle özdeşleşmiş olan bölgeleridir. Çatalhöyük'te duvarlarda bulunan boğanın boynuzları ve boğa ile ilgili betimlemelerde boğa, Ana Tanrıça inancındaki erkek öğe olarak kendini göstermektedir.

Pek çok örnekte, Mısır'da olsun, Ege'de olsun, bütün Ana Tanrıçaların boğa motifli tahtlarda oturuyor olması ve yanlarında aslan ve kaplan gibi hayvanların bulunması da durumu açıklamaktadır.

Çatalhöyük'ten elde edilen yine bir başka örnekte bulunan bir grup insan çizimi, büyük ihtimalle bir ayinin içinde gösterilmektedir. Bu durum yaşam ve ölüm döngüsünü, yeniden doğuşu veya ergenliğe erişi sembolize etmektedir. Çünkü Çatalhöyük kültüründe erkeklerin de var olduğu görülmektedir. Bu ayini anlatan bir örnekte Ana Tanrıça tahtında oturmaktadır. Yanında iki tane de leopar bulunmaktadır. Ana Tanrıça doğanın içindeki bütün vahşi hayvanlara da egemen olduğunu göstermektedir. Çünkü ilkel insanın hayvanların kendilerine karşı meydana getireceği kötülüklerden korunması gerekiyordu ve bunu da Ana Tanrıça üzerinden yapıyorlardı.

Ana Tanrıça ve bakire kız gibi idollere, ikiz figürlere de rastlanmıştır. Çocuğunu emziren Ana Tanrıça figürünün yanı sıra bir kaplanı emziren figürler de görülmüştür. M.Ö. 6.000'lerin ilk dönemlerinde yine elleri göğüslerinde bulunan bir Ana Tanrıça figürü ortaya çıkarılmıştır.

Anadolu'da M.Ö. 1.300-1.400 yılları döneminde yapıldığı düşünülen bir Ana Tanrıça örneği vardır. Bu Ana Tanrıça ve oğlu kavramı daha sonra Kibele söylencelerinde kendini göstermektedir. Bu inanış o kadar uzun süre varlığını sürdürmüştü ki, çocuk İsa ve Meryem kompozisyonlarına kadar gelebilmiştir. M.Ö. 1.400 tarihlerinde, Demir Çağı döneminde artık Ana Tanrıça kavramından uzaklaşma başlamış ve baba tanrı kavramına geçiş ve toprak ananın göğe yükselişini gösteren örnekler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sonuç

Bu kitabın konusu Amazonlardır. Bir döneme damgasını vurmuş olan kadın savaşçılar. Hemen hemen bütün tarihçiler tarafından Amazonların bir Ana Tanrıça kültünün kurucusu ve takipçisi olduğu söylenmektedir. Anadolu'da içlerinde Artemis Tapınağı da olmak üzere birçok tapınak kurdukları bilinmektedir. İlkel insanlar inanmaya başladıkları anda, inanç Ana Tanrıçalar şeklinde kendini göstermiş, daha sonra ise bu inanç şekil değiştirerek baba tanrılar dönemine gelinmiştir. Günümüz Hristiyanlık dini bile hâlâ eski

kadim dinlerin yani Ana Tanrıça kültünün etkisi altındadır ve bütün bu olaylar büyük bir oranda Anadolu toprakları üzerinde meydana gelmiştir. Anadolu Ana Tanrıça kültünün doğduğu coğrafya olmuştur.

- SON -

MİTOLOJİ ve TARİH DİZİSİ

Amazonlar

Tayfun Pekyürek

Amazonlar yoktur, iddiasında bulunanlar genelde kadınların, erkekler olmadan var olamayacaklarını söylemekte ve sormaktadırlar: "Tarihte neden başka benzerleri olmamıştır?" diye. Başka coğrafyalarda da Amazonların (kadın savaşçılar) olduğu söylenmektedir. Amazon nehri adını yine bu savaşçı kadınlardan almıştır.

Amazonlar hakkında ortaya çıkan en geniş bilgi kaynakları, onların hakkında anlatılan öykülerden meydana gelmektedir. Bir söylentiye göre; Libya bölgesinde, başka anlatımlara göreyse de Kafkasya'da ortaya çıkmış bir kadın savaşçılar kavmidir Amazonlar. Ancak anlatıların geçtiği asıl bölge ise Anadolu topraklarıdır. Anadolu coğrafyasında yaşamış bulunan Amazonların ilk dönem tarihi, neredeyse yaşadıkları kabul edilen bölgelerin tarihi kadar karanlıkta kalmaktadır.